

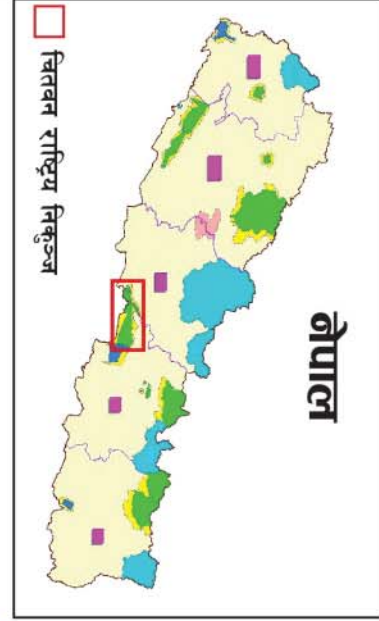
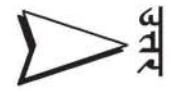
चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज कार्यालय

वार्षिक प्रतिवेदन
२०६९/०७०

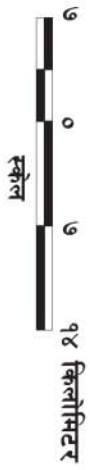
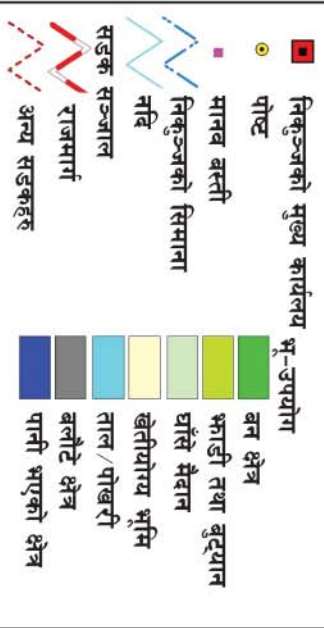
चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा मध्यवर्ती क्षेत्र

नेपाल

चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज

संकेत

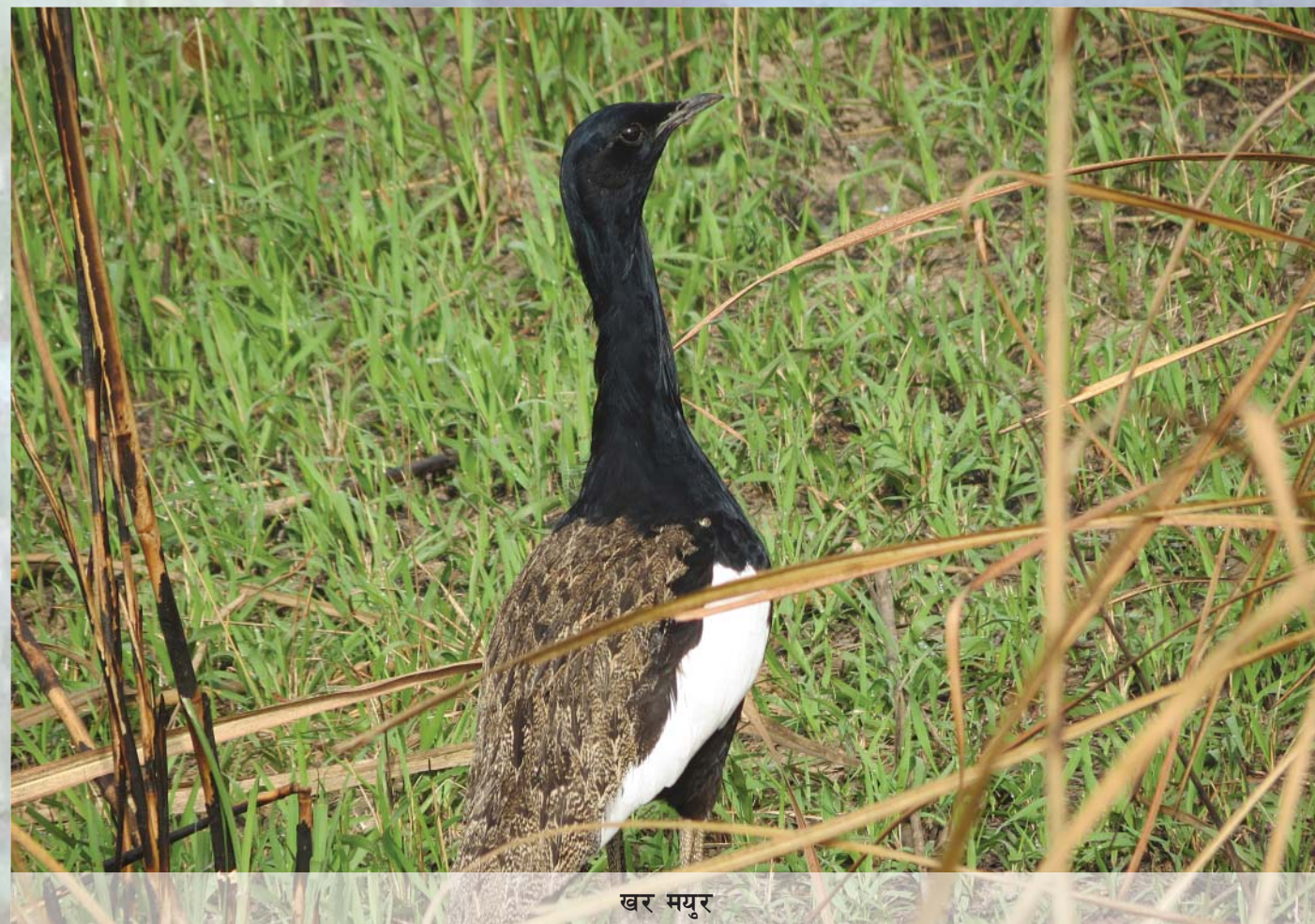
९
०
९
१४ किलोमिटर
स्केल

कार्यालय भवन, कसरा

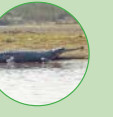
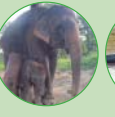
गैंडा

खर मयुर

देवीकली हात्तीको जुम्ल्याहा बच्चा राम, लक्ष्मण र सानो बच्चा

चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज कार्यालय

वार्षिक प्रतिवेदन

०६९/०७०

संरक्षक

कमलजङ्ग कुँवर

प्रमुख संरक्षण अधिकृत

सम्पादन

स.सं.अ. विष्णु प्रसाद थपलिया

शाखा अधिकृत रामकाजी श्रेष्ठ

सम्पादन सहयोगी

स.सं.अ. टिकाराम पौडेल

स.सं.अ. बेद बहादुर खड्का

स.सं.अ. रुपक महर्जन

ले.अ. हेम प्रसाद सिलवाल

रेञ्जर वीरेन्द्र कुमार रोका

ना.सु. लवजंग थापा

ना.सु. अन्जनी कुमार घिमिरे

का.स. विष्णु प्रसाद ढकाल

फोटोहरू

व.प.चि. डा. कमल प्रसाद गैहे

स.सं.अ. विष्णु प्रसाद थपलिया

स.सं.अ. बेद बहादुर खड्का

स.सं.अ. अमिर महर्जन

स.सं.अ. रुपक महर्जन

डा. चिरञ्जिवी प्रसाद पोखरेल

प्रकाशक

चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज कार्यालय

कसरा, चितवन

फोन नं. ०५६-६२१०६९

इमेल: info@chitwannationalpark.gov.np

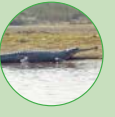
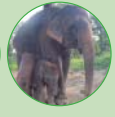
वेबसाइट: www.chitwannationalpark.gov.np

सम्पादकीय

क्षेत्रफलको हिसावले सानो भएतापनि जैविक विविधताको धनी देशको रूपमा विश्वमा नेपालले प्रसिद्धी नाम कमाएको छ । विगत चार दशकदेखि नेपालमा वन्यजन्तु र जैविक विविधता संरक्षणमा संस्थागत प्रयास भई आएका छन्, जुन संरक्षणका स्थापित मूल्य मान्यता तथा वैज्ञानिक तथ्यमा आधारित छन् । वन, वन्यजन्तु र वातावरण संरक्षणको यो प्रयास देशको करिब २३.२३% भू-भाग समेटेको संरक्षित क्षेत्रहरूको सञ्जालभित्र प्रतिनिधिमुलक पारिस्थितिकीय प्रणालीहरूको संरक्षण मार्फत महत्वपूर्ण वन्यजन्तुहरूको जीवनक्षम संख्या कायम राख्न सफल देखिन्छ । तथापि जनसंख्या वृद्धिसंगै चुलिदै गएको असिमित मानवीय इच्छा, आकाँक्षा र आवश्यकताका कारण दुर्लभ एवं महत्वपूर्ण वन्यजन्तुहरू लगायत समग्र जैविक विविधता संरक्षण कार्य थप जटिल र चुनौतिपूर्ण रहेको छ ।

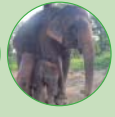
नेपालमा संरक्षणको पर्यायको रूपमा परिचित चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जको अद्वितीय जैविक विविधता संरक्षण तथा मध्यवर्ती क्षेत्रमा एकिकृत संरक्षण र विकास कार्यलाई विद्यमान क्षमता तथा उपलब्ध साधन र स्रोतको परिचालन मार्फत आ.व. ०६९/७० मा पनि उच्च प्राथमिकताका साथ अगाडि बढाइएको छ । यस निकुञ्जमा एकसिंगे गैंडा, पाटेबाघ, गौरी गाई, जंगली हाती, घडियाल गोही लगायतका दुर्लभ एवं महत्वपूर्ण वन्यजन्तु प्रजातिहरूको संरक्षण उपलब्धिमूलक छ भने केन्द्र र जिल्लामा गठित वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण ब्यूरो र अन्य सरोकारवाला निकाय तथा व्यक्तिहरूसंगको समन्वय र सहकार्यमा वन्यजन्तुहरूको चोरी शिकार एवं त्यसको अंगको अवैध व्यापार नियन्त्रण कार्यमा उल्लेख्य सफलता हासिल भएको छ । यस कार्यमा गतसाल देखि यस निकुञ्जको दक्षिण पश्चिम सिमानासँग जोडिएको भारतको बाल्मिकी बाघ परियोजना संगपनि सिमापार समन्वय गरी संरक्षणमा सहकार्य बढाइएको छ ।

नेपालको गौरवको रूपमा परिचित एकसिंगे गैंडा, पाटेबाघ लगायतका समग्र जैविक विविधताको संरक्षणका लागि महत्वपूर्ण योगदान गर्नु हुने सम्पूर्ण संघसंस्था तथा व्यक्तिहरूका साथै प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा सहयोग गर्ने सम्पूर्ण संरक्षणप्रेमीहरूलाई हार्दिक आभार व्यक्त गर्दै आगामी दिनमा समेत संरक्षण जस्तो महान कार्यमा आ-आफ्नो क्षेत्रबाट सहयोग पुऱ्याई जैविक विविधता संरक्षणमा ऐक्यवद्धता जनाइदिनका लागि हार्दिक अनुरोध गर्दछौं ।

बिषय सूची

१. चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जको संक्षिप्त जानकारी	१
२. निकुञ्ज व्यवस्थापन कार्यक्रम	२
२.१ बासस्थान व्यवस्थापन	२
२.२ प्रजाति संरक्षण	३
२.३ हात्ती प्रजनन केन्द्र तथा हात्ती व्यवस्थापन	८
२.४ भौतिक पूर्वाधार निर्माण तथा मर्मत सुधार	१०
२.५ निकुञ्ज संरक्षण र सुरक्षा प्रवन्ध	११
२.६ अध्ययन अनुसन्धान	१३
२.७ टुहुरा तथा अलपत्र परेका वन्यजन्तु व्यवस्थापन	१४
२.८ वन्यजन्तु नियन्त्रण	१६
२.९ वन्यजन्तुको मृत्यु	१९
२.१० चितवन जिल्लास्तरीय वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण इकाईको बैठक	२१
२.११ अन्तर सम्बन्ध सुधारका लागि सिमापार बैठक/भ्रमण	२२
३. मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन संक्षिप्त परिचय	२२
३.१ नीति तथा उद्देश्य	२२
३.२ संगठन तालिका	२३
३.३ मध्यवर्ती क्षेत्रका कार्यक्रम	२३
३.४ जैविक विविधता संरक्षण सुविधा कोष	२९
४. क्षमता अभिवृद्धि (बैठक, गोष्ठी, तालिम)	३१
५. वन्यजन्तु संरक्षण चेतना अभिवृद्धि	३४
६. पर्या-पर्यटन	३६
७. मुख्य संरक्षण साभेदार संस्थाहरू	३८
७.१ तराई भू-परिधि र हरियो वन कार्यक्रम	३८
७.२ राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष-जैविक विविधता संरक्षण केन्द्र	३९
८. बिशिष्ट महानुभावहरूबाट निकुञ्ज भ्रमण	३९
९. विविध	४०
१०. संरक्षणका चुनौती, समस्या र उपलब्धिहरू	४३
हार्दिक बधाई	४४
हार्दिक स्वागत	४५
भावपूर्ण श्रद्धाञ्जली	४५
अनुसूचीहरू	४६-७६

१. चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जको संक्षिप्त जानकारी

नेपालमा जैविक विविधता संरक्षणको संस्थागत शुरुवातसंगै नेपालको पहिलो संरक्षित क्षेत्रको रूपमा सन् १९७३ (वि.सं. २०३०) मा चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जको स्थापना भएको हो । चितवन उपत्यकाको वनक्षेत्रलाई सन् १८४६ देखि १९५० सम्म राणाहरु र उनीहरुका विशिष्ट स्वदेशी तथा विदेशी पाहुनाहरुको लागि शिकार क्षेत्रको रूपमा संरक्षण गरिदै आएको पाइन्छ । त्यस समयमा तराईमा औलोको प्रकोपले थारु जातिका मानिस बाहेक अन्य जातिका मानिसको बसोबास थिएन । औलो उन्मुलनसंगै पहाडी क्षेत्रका मानिसहरु तराईमा बसाई सर्ने क्रम शुरु भयो भने सोही समयमा नै राणा शासनको समाप्ति समेत भएकाले यहाँको जंगल अतिक्रमणमा तिव्रता आएको पाइन्छ । यसका साथै वि.सं. २०१२/१३ सालमा मकवानपुर र चितवन जिल्लामा राप्ती दुन पुर्नवास कम्पनीले जंगल फडानी गरी बस्ती बसालेको थियो । यसरी जंगल फँडानी गरेर घरहरु बनाउने तथा कृषि योग्य जमिनमा रुपान्तरण गर्ने क्रियाकलापले वन्यजन्तुहरुको बासस्थान संकुचित हुँदै गएको र अत्यधिक चोरी शिकारको कारणबाट एकसिंगैगैंडा लगायतका वन्यजन्तुहरुको संख्यामा निकै ह्रास आएको पाइन्छ ।

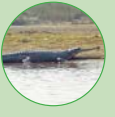
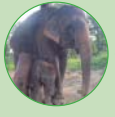
सन् १९५० (वि.सं. २००७) सालतिर चितवन उपत्यकामा करिब ८ सयको हाराहारीमा रहेको अनुमान गरिएको एकसिंगैगैंडाको संख्या यस अवधिमा सय भन्दा कमको संख्यामा सिमित भएको अनुमान गरियो । उल्लेखित सन्दर्भमा दुर्लभ हुन पुगेका वन्यजन्तुहरुको संरक्षणको आवश्यकता महसुस गरी सन् १९६३ मा राप्ति नदीदेखि दक्षिणको क्षेत्रलाई गैंडा आरक्ष घोषणा गरी सशस्त्र वन रक्षकबाट गैंडा गस्तिको शुरुवात गरियो । सोही क्रममा राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐनको प्रावधान अनुसार विधिवत रूपमा ५४४ वर्ग किलोमिटर क्षेत्रलाई सन् १९७३ मा चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज घोषित गरियो भने सन् १९७७ मा क्षेत्र विस्तार गरी निकुञ्जको क्षेत्रफल ९३२ वर्ग किलोमिटर बनाइयो ।

नेपालको मध्य तराईका चारवटा जिल्लामा फैलिएको यस निकुञ्जको कुल क्षेत्रफल मध्ये चितवनमा ७४%, पर्सामा १५%, मकवानपुरमा ७% र नवलपरासीमा ४% क्षेत्र पर्दछ । एकसिंगै गैंडा, पाटेबाघ, जंगली हात्ती, गौरीगाई तथा

संक्षिप्त परिचय	
स्थापना	वि.सं. २०३० (सन् १९७३)
क्षेत्रफल	९३२ वर्ग कि.मी. (चितवन ७४%, पर्सा १५%, मकवानपुर ७% र नवलपरासी ४%)
विश्व सम्पदा सूचिमा सूचीकृत : सन् १९८४	
वनको प्रकार	नदीतटिय (Riverine), उष्ण (Tropical) र उपोष्ण (Sub-tropical) प्रकृतिको (वन ८४.६%, घाँसेमैदान ४.७%, बुट्यान ०.५% र अन्य १०.३%)
वन्यजन्तु प्रजाति	स्तनधारी ५६, चरा ५५०, माछा १२६, पुतली १५०, सरिसृप ४७ (गोही २ समेत) र उभयचर ९
वनस्पति प्रजाति	५७० भन्दा बढी
धार्मिक स्थल	विक्रमबाबा, वाल्मिकी आश्रम
मुख्य नदी	नारायणी, राप्ती, रिउ
प्रजनन केन्द्र	घडियाल गोही, हात्ती र गिद्ध

घडियाल गोही यस निकुञ्जमा पाइने केही महत्वपूर्ण वन्यजन्तुहरु हुन् । अनुपम भौगोलिक बनावट तथा अद्वितीय जैविक विविधताले भरिपूर्ण यो निकुञ्ज सन् १९८४ देखि विश्व सम्पदा सूचीमा सूचिकृत भएको छ भने निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्रमा अवस्थित बीस हजार तथा वरपरका तालहरु रहेको ३२ वर्ग किलोमिटर क्षेत्रलाई सन् २००३ मा अन्तरराष्ट्रिय महत्वको सिमसार क्षेत्रको रूपमा सूचिकृत गरिएको छ । निकुञ्ज वरपरको ७५० वर्ग किलोमिटर क्षेत्र सन् १९९६ (वि.सं. २०५३) मा मध्यवर्ती क्षेत्र घोषणा भई उक्त क्षेत्रमा स्थानीय उपभोक्ताहरुको प्रत्यक्ष सहभागितामा एकिकृत संरक्षण तथा विकास कार्यहरु सञ्चालित छन् ।

यस निकुञ्जमा विभिन्न किसिमका वन, घाँसेमैदानहरु तथा सिमसार क्षेत्रहरु पर्ने भएकाले यहाँको पारिस्थितिकीय विविधता उच्च रहेको पाइन्छ । सन् १९७० को दशकमा यस निकुञ्जमा ७०% सालको वन, २०% घाँसेमैदान, ७% नदी तटीय वन र ३% सल्लाको वन रहेको थियो । सिमसार क्षेत्रहरुमा बीस हजारताल, देवीताल, तमोरताल, लामीताल, कमलताल, शेराताल, मुन्नाताल, लामोताल लगायतका ४० भन्दा बढी ताल तलैयाहरु, नारायणी, राप्ती र रिउ नदीहरु तथा धेरै स-साना खोलानालाहरु यस निकुञ्ज तथा मध्यवर्ती क्षेत्रमा पर्दछन् । यस निकुञ्जमा प्रजातिस्तरको विविधता पनि अन्य क्षेत्रहरुको तुलनामा अत्यधिक रहेको पाइन्छ । (तालिका)

प्रजाति किसिम	नेपालमा पाइने	चि.रा.नि.मा पाइने	प्रतिशत
स्तनधारी	२०८	६८	३३
पंक्षी	८६९	५४५	६३
घस्रिने तथा उभयचर	१४३	४९	३४
माछा	१८५	१२०	६५

यस निकुञ्ज दुर्लभ एकसिंगे गैडाको महत्वपूर्ण बासस्थानको रूपमा प्रसिद्ध छ, जहाँ एकसिंगे गैडाको विश्वमै दोस्रो ठूलो संख्या रहेको छ । त्यसैगरी सन् २०१३ को बाघ गणना अनुसार यस निकुञ्जमा १२० भन्दा बढी अर्धवयस्क र बयस्क पाटेबाघ रहेका छन् । यस निकुञ्जको नारायणी र राप्ती नदी विश्वमा नै अति संकटापन्न अवस्थामा रहेको घडियाल गोहीको उपयुक्त बासस्थान हो । हाल निकुञ्ज र मध्यवर्ती क्षेत्रको जैविक विविधता संरक्षण तथा व्यवस्थापनमा रहेका विभिन्न चुनौतीहरूको सामना गर्दै वन, वन्यजन्तु र वातावरण संरक्षण तथा व्यवस्थापनका कार्यहरू अगाडि बढाइएको छ ।

२. निकुञ्ज व्यवस्थापन कार्यक्रम

निकुञ्जको समग्र व्यवस्थापन साथै मध्यवर्ती क्षेत्रको एकिकृत संरक्षण र विकासका लागि यस आ.व.को २०६९ श्रावणदेखि २०७० आषाढ मसान्तसम्म भए गरेका मुख्य मुख्य गतिविधिहरूलाई छोटकरीमा यस प्रतिवेदनमा समेटिएको छ । यस आ.व. मा राष्ट्रिय निकुञ्ज आयोजना, हात्तीसार आयोजना, वन्यजन्तु संरक्षणको लागि क्षेत्रीय सहयोग प्रवर्द्धन आयोजना, तराई भू-परिधि कार्यक्रम, हरियो वन कार्यक्रम, राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष-जैविक विविधता संरक्षण केन्द्रको वार्षिक प्रगति अनुसूची-१ मा समावेश गरिएको छ ।

२.१ बासस्थान व्यवस्थापन

निकुञ्जमा घाँसेमैदान, तालतलैया, वन तथा वुट्यान व्यवस्थापनका कार्यहरू नियमित रूपमा संचालन गरिएको छ ।

२.१.१ घाँसेमैदान व्यवस्थापन

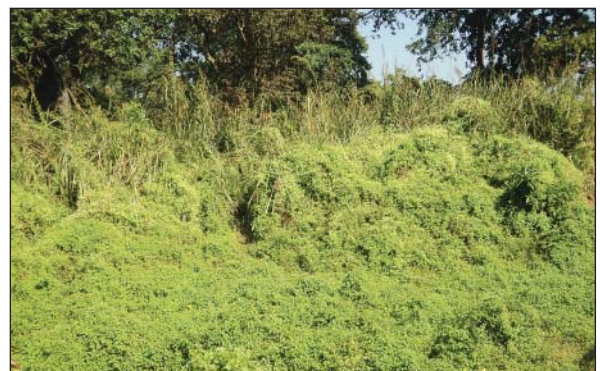
यस निकुञ्जको संरक्षण र व्यवस्थापनमा घाँसेमैदानको अहम भूमिका रहेको छ । घाँसेमैदानले गैडा, हात्ती तथा विभिन्न प्रजातिका मृगहरूलाई आहाराका साथै विभिन्न प्रजातिका वन्यजन्तुहरूलाई आश्रयस्थल प्रदान गर्दछ ।

घाँसे मैदानमा घाँस काटी आगो लगाएको-सुखीभार

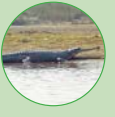
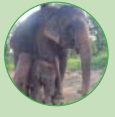
सन् १९७० को दशकमा निकुञ्जको २०% भन्दा बढी भागमा घाँसेमैदान रहेको थियो भने प्राकृतिक चक्रको कारणबाट घाँसेमैदानमा क्षेत्रगत एवं गुणात्मक रूपमा क्रमिक हास भै १२% रहेको छ । अर्कोतर्फ घाँसेमैदानहरूमा माइकेनिया लगायतका मिचाहा प्रजातिको असर समेत अत्यधिक रहेको छ ।

यस आ.व.मा निकुञ्जको घटगाई क्षेत्रमा १५, सुखीभारमा ७०, लामितालमा १०, डुमरियामा ५० गरी जम्मा १४५ हेक्टर घाँसेमैदान व्यवस्थापन गरिएको छ । घाँसेमैदान अन्तर्गत डुमरिया र लामिताल क्षेत्रमा अग्लो घाँस/ढड्डी काट्ने, आगो लगाएर जलाउने, जरासहित रुख हटाउने, स-साना पोथ्रा हटाउने, रुखको मुनाहरू हटाउने कार्यहरू भएको छ । यी क्षेत्रहरू गैडाको बासस्थान भएकोले रुख प्रजातिको प्राकृतिक विस्तारलाई नियन्त्रण गरी घाँसेमैदान कायम गर्न गत आ.व.मा रुखको जरा हटाउन एसक्याभेटरको समेत प्रयोग गरिएको थियो ।

मिचाहा प्रजाति माइकेनियाको असर

घाँसेमैदान अन्तरगत खरमयुरको लागि आवश्यक पर्ने होचो घाँसेमैदान सुखीभारको खरमयुर फाँटा यस वर्षपनि व्यवस्थापन गरिएको छ । खरमयुरको लागि आवश्यक

उक्त फाँटा (२५ हेक्टर) विगत वर्षदेखि नियमितरूपमा व्यवस्थापन गरिदै आइएको छ ।

२.१.२ सिमसार क्षेत्र व्यवस्थापन

सामान्यतया सिमसार क्षेत्र अन्य क्षेत्रहरुको तुलनामा बढी उर्वर हुने भएकाले अधिकांश वन्यजन्तुहरु सिमसार क्षेत्र वरपर बस्न रुचाउँछन् । सिमसार क्षेत्र वन्यजन्तुहरुको लागि पानीको उपयुक्त स्रोत पनि हो । तसर्थ यस निकुञ्ज तथा मध्यवर्ती क्षेत्रमा अवस्थित ४० भन्दा बढी साना ठूला तालतलैयाहरुले जैविक विविधता संरक्षणमा अहम् भूमिका निर्वाह गरेका छन् । यी तालहरुमा क्रमिक रूपमा अनावश्यक वनस्पतिहरुको विकास, वरपरबाट तालमा थुप्रिने ढुंगा, माटो, बालुवा तथा तालमा जम्मा हुने जैविक तत्व लगायतबाट सिमसार क्षेत्रको क्षेत्रगत तथा गुणात्मक क्षमतामा ह्रास आइरहेको छ ।

उल्लेखित सन्दर्भमा तालतलैयाहरुमा पानीको निश्चित सतह कायम राख्नका लागि आवश्यकता अनुसारको संरचना निर्माण तथा तालको सरसफाई लगायतका कार्य नियमित रूपमा गर्न आवश्यक छ । यस आ.व.मा निकुञ्जभित्रको देवीताल, तमोरताल, लामीताल, लगुनाताल, कमलताल, लामोताल, वीसहजारताल सरसफाई गरिएको छ ।

सफा गरेपछिको देवीताल

सफा गर्नु अघिको देवीताल

२.२ प्रजाति संरक्षण

सन्तुलित पारिस्थितिकीय प्रणाली कायम गर्न ठूला र लोपोन्मुख वन्यजन्तुहरुको संरक्षण कार्य निरन्तररूपमा भई रहेको छ ।

२.२.१ घडियाल गोही संरक्षण प्रजनन केन्द्र

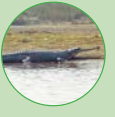
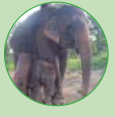
सन् १९५० को दशकसम्म नेपाल, भारत, भुटान, पाकिस्तान, बङ्गलादेश र बर्माका नदीहरुमा प्रशस्त मात्रामा घडियाल गोही पाइन्थे । त्यसताका नारायणीमा २३५ वटा घडियाल पाईएको तथ्याङ्क छ । जनसंख्या वृद्धिसंगै बढ्दै गएको मानवीय चाप तथा शहरीकरण एवं औद्योगिकीकरणबाट सृजित जल प्रदुषण लगायतका कारणबाट सन् १९७० को दशकमा घडियाल गोहीको संख्यामा अत्यन्त ह्रास आयो । फलस्वरूप विश्वमा नै घडियाल गोहीको संख्या नेपाल र

प्रजनन केन्द्रमा घडियाल गोहीहरु

भारतमा गरी २०० को संख्यामा सिमित हुन पुग्यो भने नारायणी नदीमा केवल ५३ वटा घडियाल बाँकी रहन गयो । यसरी घडियाल लोप हुँदै जानुमा घडियाल गोहीको विशिष्ट स्वभाव तथा आवश्यकता पनि जिम्मेवार छ, जस्तै बगिरहने सफा पानी आवश्यक हुनु, आहारको लागि माछा आवश्यक हुनु र सामान्य खालको दबाव पनि सहन गर्न नसक्नु र घडियालको अण्डा तथा बच्चालाई मगर गोही, पानीमा विचरण गर्ने ठूला खाले पंक्षी, कछुवा लगायतका अन्य जलचरहरु तथा स्याल, कुकुरहरुले समेत खाईदिने जस्ता कारणले र प्राकृतिक अवस्थामा बच्चा घडियालको मृत्युदर ९९% हुने हुनाले घडियाल संरक्षण थप चुनौतीपूर्ण बनेको छ ।

नेपाल र भारतका केही नदीहरुमा न्यून संख्यामा रहेको घडियालको दिर्घकालीन संरक्षणका लागि घडियाल गोही प्रजनन केन्द्रको आवश्यकता महसुस गरी सन् १९७५ मा

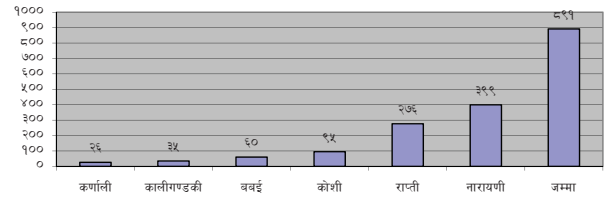

भारतमा घडियाल संरक्षण प्रजनन् केन्द्रको स्थापना गरियो भने नेपालमा सन् १९७८ मा फ्रयाङ्कफर्ट जुलोजिकल सोसाईटीको आर्थिक सहयोगमा चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जको कसरामा घडियाल संरक्षण प्रजनन् केन्द्रको स्थापना भयो । यस आ.व.मा यसको व्यवस्थापनको खर्च नेपाल सरकार, तराई भू-परिधि कार्यक्रम र राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष-जैविक विविधता संरक्षण केन्द्रमार्फत व्यवस्थापन हुने शुल्कमा २०६६ सालदेखि केही शुल्क बढाएर केन्द्र अवलोकनका लागि आउने प्रति व्यक्ति विदेशीबाट रु. १००।-, नेपालीबाट रु.२०।- का दरले उठाउने गरेको शुल्कबाट व्यवस्थापन गरिएको छ । यस आ.व.मा यस केन्द्रमा विदेशी र सार्क २००२६ जना र नेपाली २४४८४ जना गरी ४४५१० जनाले अवलोकन गरेका थिए । जसबाट रु २४,९२,२८०।- रकम संकलन भएको छ ।

नदीमा अनियन्त्रित रूपमा माछा मार्ने, बाढी, प्रदुषण, ढुंगा, गिट्टी, बालुवा उठाउने तथा नदीमा निर्मित बाँध लगायतका कारणहरूले गर्दा घडियालको संरक्षण चुनौतीपूर्ण छ । घडियाल गोहीलाई विश्व संरक्षण संघले सन् २००७ देखि अति संकटापन्न प्रजातिको सूचीमा समावेश गरेको छ ।

प्राकृतिक अवस्थामा घडियालका गुँडबाट निस्केका बच्चाहरू १ प्रतिशत मात्र बाँच्ने कुरा अध्ययनले देखाएकोले नदी किनारामा रहेका घडियालका गुँडबाट अण्डा संकलन गरी यसबाट निस्कने बच्चा ४ देखि ६ वर्षसम्म यस केन्द्रमा हुर्काएर मात्र नदीमा छोड्ने गरिएको छ । सन् १९८१ देखि हालसम्म यस प्रजनन् केन्द्रबाट उत्पादन भएका ८९१ वटा घडियाल गोहीहरू देशका प्रमुख नदीहरूमा छोडि सफिएको छ भने त्यसमध्ये नारायणी नदीमा ३९९ र राप्ती नदीमा २७६ वटा छोडी सफिएको छ । यस आ.व.मा विश्व सिमसार दिवस (फेब्रुअरी २, २०१३), वन्यजन्तु सप्ताह २०७० र अन्य अवसरमा १२ वटा भाले र १८ वटा पोथी गरी ३० वटा घडियाल गोही प्राकृतिक वासस्थान राप्ती नदीमा छोडिएको छ ।

नदीमा छोडिएको घडियालको विवरण

घडियाल गोही प्राकृतिक वासस्थानमा छोडिएको

२०६९ चैत्र ११ गते कसरा स्थित घडियाल संरक्षण प्रजनन् केन्द्रमा हुर्काइएका (२०६४ साल व्याचका) ४ वटा भाले र ६ वटा पोथी गरी १० वटा घडियाल गोहीलाई निकुञ्जको डुमरियाघाटबाट प्राकृतिक वासस्थान राप्ती नदीमा छोडिएको थियो ।

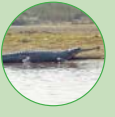
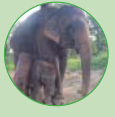
उक्त कार्यक्रममा निकुञ्ज कार्यालय, निकुञ्ज सुरक्षार्थ तैनाथ नेपाली सेना, WWF नेपाल, तराई भू-परिधि कार्यक्रम, जैविक विविधता संरक्षण केन्द्रका प्रतिनिधिहरूको सहभागिता रहेको थियो । घडियाल गोहीलाई राप्ती नदी किनारमा वनाईएको Pre-Release Enclosure मा छोडिएको थियो ।

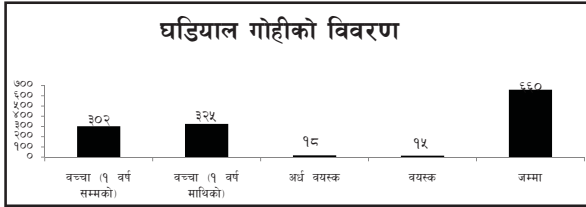
धन्यवाद जापान-प्र.सं.अ.फणीन्द्रराज खरेल

Pre-Release Enclosure बनाएर घडियाल छोड्नुको कारण : सानो पोखरीमा हुर्काइएको गोहीलाई एकै चोटी ठूलो नदीमा छोड्दा घडियाल गोहीलाई असजिलो नहोस् भनेर उसलाई अनुकूलन (Acclimatize) हुनको लागि यसो गरिएको हो । यसरी Enclosure मा घडियाल गोही छोडेपछि घडियाल आफैले विस्तारै तोड्दै बाहिर निस्केर जान्छ ।

छोडिएका गोहीलाई पहिचान गर्न सजिलो होस भन्ने उद्देश्यले प्रत्येक गोहीको पछाडिको भागमा हुने Scute लाई काटेर नम्बरिड गरिएको थियो ।

स्थापनाकालमा नारायणी वगरवाट घडियालको अण्डा संकलन गरेर यस केन्द्रमा बच्चा हुर्काइएको थियो भने प्रजनन् केन्द्रमा रहेका घडियालहरूले पनि २०५१ साल देखि नै निरन्तर रूपमा बच्चा कोरली रहेका छन्। हाल घडियाल संरक्षण प्रजनन् केन्द्रमा बच्चा देखि प्रजनन् उमेर सम्मका गरेर ६६० वटा घडियाल गोही रहेका छन्।

घडियाल गोही माछा मात्र खाने प्राणी हो। यस आ.व.मा घडियाल गोहीलाई खुवाइएको माछाको विवरण निम्न बमोजिम रहेको छ। (तालिका)

खुवाइएको माछाको विवरण	
ठूलो साईजका माछा	२९६५ कि.ग्रा.
मझौला साईजका माछा	२८६८ कि.ग्रा.
भुरा माछा	१०१२७.९० कि.ग्रा.
जिउँदो माछा	४५७.९० कि.ग्रा.
जम्मा	१६४१८.८० कि.ग्रा.

घडियाल गोहीका बच्चा प्रजनन्

२०६८ सालको सुरुवातका महिनाहरूमा अत्यधिक पानी पर्नाले १९ गुँडको ६३४ अण्डावाट २५६ वटा बच्चा (४०.३८%) कोरलिएका र २०६९ सालको सुरुवातका महिनाहरूमा अत्यधिक खडेरी पर्नाले २० गुँडको ६५८ अण्डावाट २६२ बच्चा कोरलिएका (३९.८२%) थिए। यसको मुख्य कारण प्रचण्ड खडेरीले गर्दा तापक्रम ज्यादा भई गुँडभित्रै बच्चा मर्ने गरेको पाईएको छ। कतिपय अवस्थामा सुख्खा खडेरीले गर्दा घडियालको गुँडमा रहेको वालुवा सुख्खा भई अण्डामा भएको आद्रतालाई वालुवाले सोस्ने हुनाले बच्चा जन्मे पनि कमजोर खालका जन्मने, तिनको बाल मृत्युदर ज्यादा हुने गरेको पाइएको छ। (चि.रा.नि.का.वार्षिक प्रतिवेदन २०६७/०६८ र २०६८/६९)। यस्ता बच्चा हुर्काउन हम्मे-हम्मे परेको हुँदा गत वर्ष जन्मेका २६२ वटा लुते बच्चाहरूमध्ये हाल ८६ वटा (३२.८२%) बच्चाहरू बचेका छन्। यसरी बाँचेका बच्चाहरू पनि सलसलाउँदा र स्वस्थ अवस्थामा कमी देखिएको छ। घामपानी घामपानीको मौसम बच्चा कोरल्ने

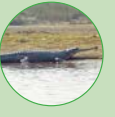
उपयुक्त वातावरण मानिन्छ र बच्चाहरू सकलती प्रजनन् पनि हुन्छन्।

यस वर्ष राप्तीमा ६, नारायणीमा ६ र प्रजनन् केन्द्रमा ८ गरी जम्मा २० गुँडमा घडियालको अण्डा फेला परेको थियो। नारायणी र राप्तीका ६/६ गुँड मध्ये ३ गुँड नारायणीमा र राप्तीमा २ गुँड प्राकृतिक अवस्थामै माऊले कोरली बच्चा हुर्काओस भनेर छोडिएको थियो। राप्तीको १ गुँड अण्डा पाईएको अवस्थामा पोथी/पोथी जुधेर गुँडमा रहेका ३२ वटा अण्डा फुटाएर नष्ट बनाएको र बाँकी राप्ती नदीवाट संकलन गरिएका ३ गुँडहरूलाई घडियाल प्रजनन् केन्द्रमा र नारायणी नदीवाट संकलन गरिएका गुँडहरू अमलटारी स्थित घडियाल अनुगमन केन्द्र देखि दक्षिणतर्फ नारायणीले बनाएको वालुवाको ढिस्कोमा राखी बच्चा कोरलिएका थिए। बच्चा कोरल्ने कार्य विगत वर्षहरू जस्तै प्राकृतिक रूपमै गरिएको थियो। प्राकृतिक अवस्थामा घडियालले आफै बच्चा कोरल्नका लागि छोडिएका गुँडहरू मध्ये २०७० साल असार १ र २ गते परेको अविरल वर्षाको कारणले नारायणी र राप्ती नदीमा आएको बाढीले नारायणीका ३ वटै र राप्तीको १ गुँड बाढीले वगाएको थियो। राप्तीको बाँकी १ गुँडका २८ वटा अण्डा मध्ये १ वटामा जिवित बच्चा फेला परेको र बाँकी २७ वटा बच्चाहरू (अण्डावाट बच्चाको चुच्चो बाहिर निकाली) गुँडमै मरेको अवस्थामा भेटिएका थिए।

गोहीको अण्डा संकलन गर्दै -स.सं.अ.वेद बहादुर खड्का

घडियाल संरक्षण प्रजनन् केन्द्रले स्थापना कालदेखि नै प्राकृतिक अवस्थामा नारायणी नदी वगरमा घडियालले पारेका अण्डालाई संकलन गरी बच्चा प्रजनन् गराउने कार्य गर्दै आएको छ। कृत्रिम तौर तरिकावाट घडियालका अण्डावाट बच्चा कोरल्ने प्रविधिको विकास अन्य देशहरूमा थालनी भई सके पनि नेपालमा यस प्रविधिले प्रवेश

नपाएको हुँदा हालसम्म यस केन्द्रले प्राकृतिक अवस्थामै बच्चा कोरल्ने गरेको छ । सरदर ७० प्रतिशत भन्दा बढी बच्चा कोरल्दै आएको यस केन्द्रले विगत केही वर्षदेखि अत्यधिक वर्षा एवं खडेरी (जलवायुमा आएको परिवर्तन) ले घडियाल गोहीका बच्चा प्रजननमा नकारात्मक असर पारिरहेको छ । यस वर्ष अत्यधिक पानी पर्नाले गुँडमा आद्रता ज्यादा भई घडियालको गुँडमा तापक्रमको कमी हुन गएकोले जम्मा १४ गुँडको ४५५ अण्डावाट केवल ७३ वटा मात्र बच्चा कोरलिएका छन्, जसमध्ये ९ वटा पेट सुन्निएको अस्वस्थ अवस्थाका छन् । बच्चा गुँडवाट निस्कने निस्कने वेलामा अविरल वर्षा भयो भने प्रजननमा

नकारात्मक असर पर्ने गरेको पाईएको छ । विगत वर्षहरुको अनुभवलाई सँगाल्दा बच्चा गुँडवाट निस्कने निस्कने (अव १/२ दिनमा बच्चा माऊले निकाल्छ भन्ने) वेलामा अविरल वर्षा हुँदा बच्चा अण्डाभित्रै मर्ने गरेको पाईएको थियो । यस वर्ष पनि त्यस्तै भयो र असार १ र २ गते अविरल वर्षा हुनाले गुँडवाट निस्कने अवस्थामा रहेका कतिपय बच्चाहरुको गुँडमा धेरै पानी भई तापक्रम कम भएको कारणले बच्चा मरेको पाईयो । प्राकृतिक अवस्थामा स्वस्थ बच्चा कोरल्नका लागि गुँडको तापक्रम ३१-३२ डिग्री हुनु आवश्यक मानिन्छ । कोरलिएको गुँडहरुको विवरण अनुसूची-२ मा उल्लेख गरिएको छ ।

घडियाल सम्बन्धी थप अध्ययन अनुसन्धान

घडियाल संरक्षण प्रजनन केन्द्रमा पालिएका घडियाललाई मरेको माछा खुवाईने प्रचलन छ । यस केन्द्रमा रहेका पोखरीहरुमा गोहीले गरेको दिसा-पिसावको कारणले पोखरी फोहर हुने हुँदा दिनहुँ पानी फेरी सरसफाई गरिन्छ । उक्त फोहर पानीलाई सदुपयोग गर्ने उद्देश्यले यसै केन्द्र नजिक ०.१५ हेक्टरको पोखरी खनी सो पानीलाई जम्मा गरी माछा पालन शुरु गरिएको छ । उक्त पोखरीमा कोत्री जातका माछा पालिएको छ । गोहीले गरेको दिसा-पिसाव मिसिएको फोहर पानी माछाको आहारा र माछा गोहीको आहारा भएको छ । घडियाललाई नदीमा छोड्नु भन्दा पहिला जिउँदो माछा खुवाएर छोड्ने प्रचलन चालु आ.व. देखि थालनी भएको छ । हाल यस केन्द्रले जिउँदो र मरेको माछा घडियाल गोहीलाई खुवाउँदा उनीहरुको वृद्धिदरमा के भिन्नता आउँछ भन्ने विषयमा अध्ययन अनुसन्धान गरी रहेको छ ।

२.२.२ कछुवा संरक्षण

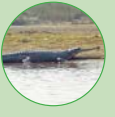
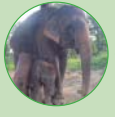
संसारभर पाइने २५० प्रजातिका कछुवाहरु मध्ये नेपालमा १२ प्रजातिहरु रेकर्ड गरिएका छन् भने यस निकुञ्जमा ९ प्रजातिका कछुवा मात्र पाइन्छन् । बासस्थानको आधारमा कछुवाहरु जमिनमा बस्ने (Terrestrial) र सिमसार (Wetland) मा बस्ने गरी दुई किसिमका हुन्छन् । सामान्यतया प्राकृतिक अवस्थामा जमिनमा पाइने कछुवाहरु शाकाहारी र सिमसारमा पाइने कछुवाहरु मांसहारी तथा सर्वहारी दुवै प्रकृतिका हुन्छन् ।

केन्द्रमा रहेको कछुवा

चोरी शिकार र बासस्थान विनाशले गर्दा कछुवाहरुको संख्या कम हुँदै गएको सन्दर्भमा यसको संरक्षणको लागि प्रजनन गर्नु पर्ने आवश्यकता महशुस गरी घडियाल संरक्षण प्रजनन केन्द्रको हाताभित्र वि.सं. २०५६ सालमा कछुवा संरक्षण केन्द्र स्थापना गरिएको हो । यसको संरक्षण र प्रजननको लागि २ वटा इन्क्लोजर सहितको बासस्थानमा एउटामा जमिनमा बस्ने र अर्कोमा सिमसारमा बस्ने प्रजाति राखिएका छन् । बासस्थान भित्रै सक्दो प्राकृतिक वातावरण सृजना गरेर कछुवा प्रजातिलाई हुर्काउने, बढाउने एवं तिनीहरुवाट प्रजनन समेत गराउने र ठुलो भई सकेपछि पुनः प्राकृतिक बासस्थानमा छोड्ने उद्देश्य राखी सञ्चालन गरिएको कछुवा संरक्षण केन्द्रमा हाल ७ प्रजातिका ५० वटा कछुवाहरु छन् । साइटिस अनुसूची -१ मा सूचीकृत Tricarinate Hill Turtle पनि यस केन्द्रमा रहेको छ ।

यहाँ पालिएका Terrestrial कछुवालाई मुख्यतया पाकेको फर्सी, गाँजर लगायत मौसम अनुसारको जंगली फलफूल तथा हप्ताको एक पटक राँगाको मासु समेत खान दिईन्छ भने सिम प्रजाति (Wetland Species) लाई राँगाको मासुको अलवा माछा पनि खान दिने गरिएको छ । गोही र कछुवाको

अनुसन्धानका लागि एउटा घरलाई प्रयोगशालाको रूपमा विकास गरिएको छ ।

२.२.३ गिद्ध संरक्षण तथा प्रजनन केन्द्र

नेपालमा ९ प्रजातिका गिद्धहरू पाइन्छन् । सन् १९९० मा नेपालमा करिब ५ लाख र भारतमा करिब १६ करोडको हाराहारीमा गिद्धहरू पाइने अनुमान गरिएको थियो तर आज त्यही गिद्ध पूर्ण रूपमा यस संसारबाट लोप हुने खतरामा पुगेको छ । सन् १९९२ देखि नै गिद्धको संख्यामा कमी आउन थाल्यो र सन् २००० सम्म आईपुग्दा नेपाल, भारत र पाकिस्तानबाट डंगर गिद्ध, सानो खैरे गिद्ध, सुन गिद्ध र लामो ठूडे गिद्धको संख्यामा भारी गिरावट आई लोपोन्मुख अवस्थामा पुगेको तथ्य विभिन्न अध्ययनले देखाएको छ । विश्व संरक्षण संघ (IUCN) ले यी ४ प्रजातिका गिद्धहरूलाई अति संकटापन्न पंक्षीको सूचीमा राखेको छ । सेतो गिद्धको संख्यामा पनि ८०% ले कमी आएको हुँदा यस गिद्धलाई पनि संकटापन्न सूचीमा समावेश गरेको छ र अन्य प्रजातिका गिद्धहरूको संख्या पनि सन्तोषजनक अवस्थामा छैन ।

कसरस्थित गिद्ध संरक्षण केन्द्र

खासगरी गिद्धहरूले गुँड बनाई बच्चा हुर्काउनका लागि आवश्यक पर्ने ठूला रुखहरूको विनाश तथा उन्नत जातका पशुचौपाया पाल्ने प्रचलनले गर्दा आहाराको कमिले गिद्धको संख्यामा क्रमिक ह्रास आइरहेको सन्दर्भमा एक्कासी सन् १९९७ देखि धेरै गिद्धहरू विरामी परी मर्न थाले । गिद्धहरू मर्नुका कारण धेरै वर्षसम्म अनुत्तरित नै रह्यो । सन् २००३ मा वैज्ञानिकहरूले यसरी गिद्ध मर्नुको कारण पशुचौपायाहरूको उपचारमा प्रयोग गरिने डाईक्लोफेनेक (Diclofenac) नामको औषधी हो भन्ने कुरा पत्ता लगाए । डाईक्लोफेनेकले खास गरी समथर भू-भागमा बस्ने Gyps प्रजातिका गिद्धहरू बढी प्रभावित भएको अध्ययनले

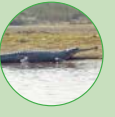
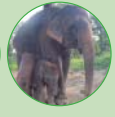
देखाएको छ, जसमा नेपालको तराई क्षेत्रमा पाइने डंगर गिद्ध र सानो खैरे गिद्ध पर्दछन् । पशुचौपायाहरू सामान्य विरामी पर्दा डाईक्लोफेनेक औषधी प्रयोग गरिएको छ । डाईक्लोफेनेक प्रयोग गरेको पशुचौपायाको सिनो गिद्धले खाँदा यसले विषको रूपमा प्रवेश गरी गिद्धको मृगौलामा असर पर्न गई गिद्धहरू मर्ने गरेको पाइयो ।

नेपालमा गिद्ध प्रजातिको विनाश रोक्नका लागि यस निकुञ्जको कसरामा सन् २००८ (वि.सं.२०६५) देखि गिद्ध संरक्षण प्रजनन केन्द्रको स्थापना भयो । यस केन्द्रमा हाल ५७ वटा डंगर गिद्धहरू रहेका छन् । उक्त गिद्धहरू देशको विभिन्न भागबाट सन् २००८ देखि हालसम्ममा गुँडबाट बच्चाहरू संकलन गरी ल्याइएको हो । यस केन्द्रमा गिद्धहरूलाई डाईक्लोफेनेक रहित मासु दिई पालन पोषण गरिएको छ । यिनै गिद्धबाट प्रजनन गराई डाईक्लोफेनेकबाट सुरक्षित वातावरण बनेपछि पुनः तिनीहरूको प्राकृतिक बासस्थानमा छोड्ने लक्ष्यका साथ स्थापित यस्ता केन्द्रहरू भारतमा ३, पाकिस्तानमा १ र नेपालमा १ गरी ५ वटा सञ्चालनमा रहेका छन् ।

गिद्ध प्रजातिले एक पटकमा एउटा मात्र फूल पाउँछ । यस वर्ष ४ वटा गिद्धले फूल पारेतापनि प्रजनन गराउन सकिएन । प्राकृतिक रूपमै गिद्ध आफैले बच्चा कोरलोस भनेर छोडी दिदाँ ओथारो बस्ने कार्य गिद्धले पुरै अवधी गच्यो तर तापक्रमको तालमेल नमिलेर बच्चा कोरलन सकेन । यही कुरालाई ध्यानमा राखेर आगामी दिनहरूमा गिद्धले पारेका अण्डालाई उचित तापक्रम दिएर प्रजनन यन्त्र (Incubator) मार्फत प्रजनन गराउने लक्ष्य पनि राखिएको छ ।

(क) गिद्ध संरक्षण तथा प्रजनन केन्द्रको व्यवस्थापन

कसरामा रहेको गिद्ध संरक्षण तथा प्रजनन केन्द्रको रेखदेख एवं व्यवस्थापनको जिम्मेवारी यस कार्यालय, राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष-जैविक विविधता संरक्षण केन्द्र र नेपाल पंक्षी संरक्षण संघले संयुक्त रूपमा गर्दै आएको छ । राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागले यस केन्द्रको केन्द्रियस्तरको र यस निकुञ्जले फिल्डस्तरको भूमिका निर्वाह गरी आयोजना प्रबन्धकको रूपमा यस निकुञ्जका सहायक संरक्षण अधिकृतलाई जिम्मेवारी दिइएको छ । ती गिद्धहरूको पालन पोषणको लागि १ जना गिद्धको औषधी उपचार गर्ने पशु चिकित्सक र ३ जना गिद्ध हेरालुहरू रहेका छन् । गिद्ध अनुगमनको लागि CCTV (Closed Circuit Television) जडान गरिएको छ ।

(ख) गिद्धको आहारा व्यवस्थापन

केन्द्रमा रहेका गिद्धहरूलाई दिने गरेको आहारा मासुको लागि राँगा किनेर ल्याई केन्द्रको नजिकमा रहेको गाउँ जगतपुर घैलाघारीको एक गोठमा भण्डै १ हप्ता जति Diclofenac Free को लागि पालेर राखिन्छ, र त्यसपछि मात्र राँगालाई काटेर गिद्धलाई खान दिइन्छ । गिद्धलाई दिएर बाँकी रहेको राँगामा मासु फ्रिजमा राखिन्छ, र अर्को पटक आहारा खुवाउने वेलामा उक्त फ्रिजमा जमेको मासुलाई Normal temperature मा ल्याई खान दिइन्छ भने अनुकूलन (Adaptation) को लागि गिद्धलाई आहारा फरक फरक समयमा दिने गरिन्छ । सामान्यतया आहारा

२/३ दिन र कहिलेकही ४/५ दिनको फरकमा दिने गरिन्छ । सबै गिद्धहरूलाई साधारणतया राँगामा मासु खुवाईन्छ । राँगामा मासु मात्र खान दिँदा एकै प्रकारको आहारले गिद्धमा एक प्रकारको एकोहोरो (Monotonous) प्रवृत्तिको विकास हुने हुँदा शुरुशुरुमा महिनामा १ पटक वाखाको मासु पनि दिने गरिएको भएता पनि वाखा महङ्गो र खरिद गर्न पनि भन्कटिलो भएकोले हाल राँगामा मासु मात्र खुवाउने गरिएको छ । यस आ.व.मा श्रावण देखि आषाढ सम्म १०८ वटा राँगा काटी त्यसबाट निस्केको २०९५८ कि.ग्रा. मासु गिद्धलाई खुवाइएको छ (तालिका) ।

सि.नं.	महिना	राँगामा संख्या	मासु (कि.ग्रा.)	हड्डी फालिएको (कि.ग्रा.)	कैफियत
१	श्रावण	९	१६९४	१७९	खपत मासु २०,९५८ कि.ग्रा. र नखाएको हाडखोर २०५९ कि.ग्रा.
२	भाद्र	८	१४२७	१२३	
३	आश्विन	९	१५७३	१६९	
४	कार्तिक	९	१६११	१६२	
५	मंसिर	९	१७१२	१६६	
६	पौष	९	१७५२	१८६	
७	माघ	८	१५२९	१२५	
८	फाल्गुण	१०	१९५२	१७५	
९	चैत्र	८	१७६८	११५	
१०	बैशाख	९	१८९२	२३५	
११	जेष्ठ	११	२२४४	२६८	
१२	आषाढ	९	१८०४	१५५	
	जम्मा	१०८	२०,९५८	२०५९	

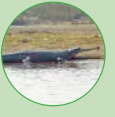
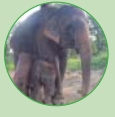
२.३ हात्ती प्रजनन् केन्द्र तथा हात्ती व्यवस्थापन

नेपालमा हात्ती प्रजनन् केन्द्रको शुरुवात वि.सं. २०४४ मा ६ वटा भाले र १४ वटा पोथी गरी जम्मा २० वटा हात्तीबाट गरिएको हो । ती २० वटा हात्ती मध्ये १६ वटा भारतबाट ल्याइएको थियो भने २ वटा थाइल्याण्ड र २ वटा म्यानमारबाट उपहार स्वरूप प्राप्त भएका थिए । यस आ.व.मा हात्ती प्रजनन् केन्द्र, खोरसोरमा देवीकली हात्तीले मिति २०६९ फाल्गुण २२ गते बेलुका ८.०० बजेको समयमा एक छावा (भाले बच्चा), पुजाकली हात्तीले मिति २०७० जेष्ठ ५ गते दिउसो ३.३० बजेको समयमा एक छावा (भाले बच्चा) र हात्तीसार सौराहामा रहेको चितवनकली हात्तीले मिति २०७० आषाढ १५ गते विहान १.१० बजे एक छावा (पोथी बच्चा) जन्माएको छ । उक्त माउ र बच्चाहरू स्वस्थ रहेको र हात्ती प्रजनन् केन्द्रका

कर्मचारीहरूबाट सो बच्चा र माउहरूको स्याहार सुसार भई रहेको छ । हालसम्म केन्द्रमा ३९ वटा हात्तीका छावाको जन्म भएको र हाल जम्मा ५३ वटा हात्ती पुगेको छ । हात्तीको विस्तृत विवरण अनुसूची -३ मा समावेश गरिएको छ ।

चितवनकली हात्तीको माउ बच्चा

देवीकली हात्तीको माउ बच्चा

पुजाकली हात्तीको माउ बच्चा

बच्चा हात्तीलाई तालिम

हात्तीका छावालाई २ देखि ४ वर्षको उमेरमा तालिम दिइन्छ। यो तालिम पूरा हुनलाई २० दिनदेखि एक महिना लाग्छ। एउटा बच्चाको तालिम गर्दा रु. ६५ देखि ८० हजारसम्म खर्च हुने गरेको छ। बच्चा हात्तीको तालिम गर्दा साधारणतया विहान र बेलुकाको समयमा गरिन्छ। तालिमको समयमा हात्तीलाई उठ्न, बस्न, सुत्न, हिड्न,

बच्चा हात्तीलाई तालिम दिँदै

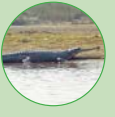
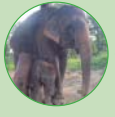
आगोवाट नडराओस, हो-हल्लामा नभागोस्, मोटरगाडीको आवाजबाट नडराओस्, वन्यजन्तुसंग नडराओस् र घाँस काटेर ल्याउने, पाहुना घुमाउने जस्ता कुराहरु सिकाउन हात्तीको घाँटीमा डोरीले बाँधी २ वटा माउ हात्तीको बीचमा राखेर विभिन्न अभ्यास गराई तालिम गरिन्छ। परापूर्व कालदेखि परम्परा अनुसार हात्तीको तालिम शुरु गर्दा र तालिम सम्पन्न भएपछि हात्तीसारमा पुजा गर्ने चलन रहेको छ।

यस आ.व.मा विभिन्न मितिमा हात्ती प्रजनन केन्द्र, खोरसोरमा गणेशकली, देवीकली र कोशीकली हात्तीहरुबाट जन्मिएको क्रमशः लालगज, रामगज र नेपालगज बच्चा हात्तीहरुको तालिम सम्पन्न भएको छ। तालिम हात्ती प्रजनन केन्द्र खोरसोरमा कार्यरत हात्तीका कर्मचारीहरु, हात्तीको तालिमको लागि खटिएका माउ हात्तीहरु र ती हात्तीमा काम गर्ने कर्मचारीहरुको सहयोगमा सम्पन्न गरिएको छ भने अब ३ वटा बच्चा हात्तीको तालिम गराउन बाँकी रहेको छ।

भेटेरीनरी शाखा

यस निकुञ्जको भेटेरीनरी शाखाबाट घरपालुवा हात्तीहरुको स्वास्थ्य उपचार नियमित रुपमा भएको छ। घरपालुवा हात्तीहरुमा देखिने विभिन्न समस्याहरु (माटो खाई पेट दुख्ने, फुल्ने, घाउ खटिराहरु निक्लने, आँखा धमिलो हुने, नाइटो पाक्ने, विभिन्न कारणले घाइते हुने र ठुलो समस्याको रुपमा टि.वी. रोग समेत) पहिचान गरी औषधि उपचार गर्ने गरेको छ। गर्भिणी हात्तीहरु र ती हात्तीबाट जन्मेको बच्चाहरुको हेरविचार, मृत हात्ती, गैँडा, बाघ तथा अन्य वन्यजन्तुहरुको शव परिक्षण, अनुसन्धानको लागि गैँडालाई डार्ट गर्ने, नरभक्षी बाघ समाउने जस्ता कार्यहरु भेटेरीनरी शाखाबाट हुने गरेको छ।

बच्चा हात्तीको तालिम, असहाय, अशक्त र समस्याग्रस्त वन्यजन्तुलाई नियन्त्रण गर्ने, निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्र भन्दा बाहिरको क्षेत्र र चितवन जिल्ला बाहेकको अन्य जिल्लामा समेत गएर वन्यजन्तुको उपचार गर्ने, समस्याग्रस्त वन्यजन्तुलाई नियन्त्रणमा लिने, वन्यजन्तु स्थानान्तरण गर्ने जस्ता कार्यमा भेटेरीनरी शाखाका वरिष्ठ पशु चिकित्सक र अन्य प्राविधिकको भूमिका उल्लेखनीय रहेको हुन्छ। निकुञ्ज बाहिरका क्षेत्रमा समेत मात लागेका जंगली हात्ती नियन्त्रणको कार्य तथा कृष्णसार स्थानान्तरण जस्ता कार्यहरुमा संलग्न, मध्यवर्ती क्षेत्रमा नयाँ आएका निजी हात्तीहरुमा Microchip लगाई सुचि अद्यावधिक गरेको र घाइते एक गैँडाको बच्चा चिडियाखाना नपठाउँदा सम्म नियमित रुपमा उपचार र रेखदेख भेटेरीनरी शाखाका वरिष्ठ पशु चिकित्सक सहितका प्राविधिकबाट भएको थियो।

मानव-वन्यजन्तु बीचको द्वन्द्व न्यूनिकरण गर्ने कार्य अन्तर्गत विद्युतीय तारवारलाई प्राविधिक सेवा उपलब्ध गराउने कार्य समेत भेटेरीनरी शाखाबाट हुने गरेको छ । यस आ.व.मा मात्तिएको ध्रुव नामक जंगली हात्तीलाई रेडियोकोलार गर्ने र नियन्त्रणमा लिन गरिएको प्रयासको नेतृत्व भेटेरीनरी शाखाका वरिष्ठ पशु चिकित्सक डा. कमलप्रसाद गैह्रले गर्नु भएको थियो । यस आ.व.मा भेटेरीनरी शाखाबाट गरिएका मुख्य मुख्य कार्यहरु **अनुसूची -४** मा उल्लेख गरिएको छ ।

२.४ भौतिक पूर्वाधार निर्माण तथा मर्मत सुधार

यस आ.व.मा निर्माण तथा मर्मत सुधार गरिएका भौतिक पूर्वाधारहरुको विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ ।

२.४.१ वनपथ र काठेपुल

हरेक वर्ष भाद्र महिना देखि निकुञ्ज भित्रका वनपथहरु मर्मत, वनपथमा पर्ने काठे पुलहरुको निर्माण तथा मर्मत गर्ने गरिन्छ । निकुञ्जभित्रका वनपथ वन्यजन्तुको अनुगमन, अग्नि नियन्त्रण, गस्ति, निकुञ्ज अवलोकन तथा पर्या-पर्यटन, निकुञ्ज संरक्षण आदि कामको लागि महत्वपूर्ण छ । यस आ.व.मा २३६ कि.मी. वनपथ मर्मत तथा सुधार, ५ कि.मी. बाटो ग्राभेल र १६ कि.मी. गस्ति बाटो निर्माण गरिएको छ भने ४ वटा काठे पुल निर्माण भएका छन् ।

काठे पुल निर्माण

बाँदै महिना गाडी चलाउन सक्ने गरी बनाइएको ग्राभेल बाटो

२.४.२ भवन तथा अन्य भौतिक संरचना निर्माण

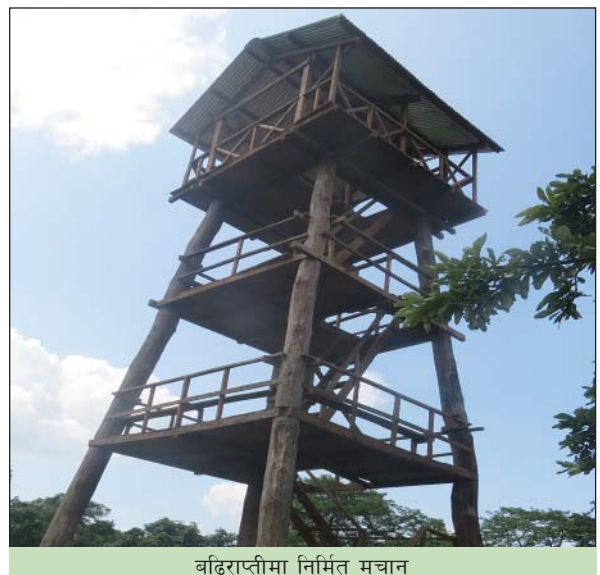
यस आ.व. मा भौतिक संरचना निर्माण तथा मर्मत सुधार अन्तर्गत नेपाल सरकार, तराई भू-परिधि कार्यक्रम, वन्यजन्तु संरक्षणका लागि क्षेत्रीय सहयोग प्रवर्द्धन आयोजनाको सहयोगमा भवन निर्माण १ वटा, पोष्ट निर्माण ४ वटा, भवन मर्मत २ वटा, शौचालय निर्माण ९ वटा, शौचालय मर्मत १ वटा र मचान निर्माण १ वटा सम्पन्न भएका छन् ।

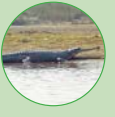
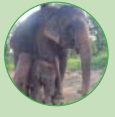
सुखीभारमा निर्मित भवन

सौराहामा निर्मित भेटेरीनरी भवन

बुढिराप्तीमा निर्मित मचान

२.५ निकुञ्ज संरक्षण र सुरक्षा प्रवन्ध

संरक्षणको निरन्तर प्रयासको बावजूद पनि बेला बेलामा हुने गरेको दुर्लभ एवं महत्वपूर्ण वन्यजन्तुहरुको चोरी शिकार तथा यिनका अंगहरुको अवैध व्यापार नै वन्यजन्तु संरक्षणका लागि मुख्य चुनौतिको रूपमा रहेको छ। निकुञ्ज तथा मध्यवर्ती क्षेत्रमा अवैध क्रियाकलापहरु हुन नदिई समग्र जैविक विविधताको संरक्षण गर्नका लागि विभिन्न ५० स्थानमा निकुञ्ज सुरक्षा पोष्टहरुको स्थापना गरी

सेनाबाट निकुञ्ज गस्ति

सञ्चालनमा ल्याइएको छ। यी पोष्टहरु मध्ये १६ वटा पोष्टमा निकुञ्जका कर्मचारीहरु मात्रै, १७ वटा पोष्टमा नेपाली सेना मात्रै र १७ वटा पोष्टमा निकुञ्जका कर्मचारी र नेपाली सेना दुवै रहेका छन भने १५ वटा पोष्टमा निकुञ्ज गस्तिको लागि हात्तीहरु समेत राखिएको छ। (अनुसूची-५)

यस निकुञ्जको सुरक्षा व्यवस्थाको लागि वि.सं. २०३२ सालदेखि नेपाली सेना तैनाथ रहेको छ। शुरुमा नेपाली सेनाको सगरमाथा सेमु र गैंडा गस्ति टोलीले संयुक्त रूपमा सुरक्षा प्रदान गरेको थियो। वि.सं. २०३८।१।२४ देखि नेपाली सेनाको एउटा गणले सुरक्षा प्रदान गर्दै अहिले श्री नन्दाबक्स गणले गण हेडक्वाटर सहित २६ ठाउँमा पोष्ट खडा गरी सुरक्षा प्रदान गर्दै आएको छ। मिति २०६५।२।२५ देखि निकुञ्जको पश्चिम सेक्टरको सुरक्षार्थ एउटा गुल्म थपिएको छ। अहिले श्री रणदल गुल्मले गुल्म हेडक्वाटर सहित ९ ठाउँमा पोष्ट खडा गरी निकुञ्जको सुरक्षा गर्दै आएको छ (अनुसूची -६)।

निकुञ्ज तथा मध्यवर्ती क्षेत्रमा वन्यजन्तु तथा वनस्पतिको चोरी शिकार/निकासी लगायतका कानूनले निषेध गरेका गतिविधीहरु हुन नदिनको लागि निकुञ्जका कर्मचारीहरु तथा निकुञ्जको सुरक्षार्थ तैनाथ नेपाली सेनाहरुबाट

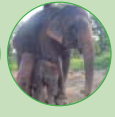
नियमित गस्तिको व्यवस्था मिलाइएको छ। नियमित गस्ति बाहेक संवेदनशिलताको आधारमा त्यस्ता क्षेत्रहरुमा विशेष गस्ति, स्विपिङ्ग तथा क्याम्पिङ्ग अपरेसनहरु सञ्चालन गरिएको छ। गस्ति गरिने स्थान र अवस्थाको आधारमा पैदल, साइकल, मोटरसाइकल, गाडी, डुङ्गा तथा हात्तीबाट गस्ति गर्ने गरिएको छ। गैंडा लगायतका वन्यजन्तुको चोरी शिकारलाई नियन्त्रण गर्ने क्रममा निकुञ्जको संवेदनशिल क्षेत्रमा बाह्रै महिना अस्थायी पोष्ट खडा गरी सुरक्षा प्रवन्ध मिलाइएको छ।

विशेष सुरक्षा प्रवन्ध अन्तर्गत नेपाली सेनाको युद्ध भैरव गणको टोली २०६९ माघ महिनाको चौथो हप्तादेखि २०७० आषाढको दोस्रो हप्तासम्म यस निकुञ्जमा तैनाथ रहेको थियो। उक्त टोलीले निकुञ्ज र मध्यवर्ती क्षेत्रको सुरक्षा कार्यवाहीमा कडाइकासाथ मद्दत पुऱ्याएको थियो।

२.५.१ चोरी शिकार नियन्त्रण

दुर्लभ एकसिंगेगैंडाको चोरी शिकार तथा त्यसको अंगको अवैध व्यापार यस निकुञ्ज संरक्षणको लागि प्रमुख चुनौती हो। विद्यमान क्षमता र उपलब्ध साधन स्रोतको अधिकतम उपयोग गरी दुर्लभ वन्यजन्तुहरुको चोरी शिकार तथा यिनीहरुको अंगको अवैध व्यापार नियन्त्रण गर्ने कार्य सक्रियतापूर्वक गरिएको थियो। आ.व.०६९।७० मा चोरी शिकार तथा अवैध व्यापार नियन्त्रणका लागि मिलाइएको विशेष व्यवस्था र सम्पूर्ण सरोकारवालाहरुको सहयोगबाट यस वर्ष एकसिंगेगैंडाको चोरी शिकार नियन्त्रणमा उल्लेख्य सफलता प्राप्त भएको छ। यस आ.व.मा एउटा मात्र गैंडा चोरी शिकारीबाट मारिएको छ। यस आ.व. मा वन तथा वन्यजन्तुसंग सम्बन्धित अपराधमा संलग्न ११८ जना अभियुक्तहरुलाई पक्राउ गरी कसुर बमोजिमको कानूनी कारवाही अगाडि बढाइएको छ, जसमध्ये १० जना गैंडाको चोरी शिकार तथा खाग बिक्री व्यवसायमा संलग्न रहेका छन्।

विगत आ.व.हरुमा गैंडा मारी खाग बिक्री व्यवसायमा कैद तथा जरिवाना ठेकिएका सर्वाधिक खोजी (मस्टवान्टेड सूची) मा रहेका फरार अभियुक्तहरु मध्ये पदमबहादुर प्रजा, गोपी चौधरी भन्ने गोपी महतोर र निमा तमाङ्ग भन्ने निमा थिङ्गलाई पक्राउ गरी ठेकिए बमोजिमको कैद सजाय भुक्तान गर्नको लागि र मुद्दा दायर भई प्रतिवादी कायम रहेका फरार अभियुक्तहरु जिल्ला चितवन कोराक-९ बस्ने रोगे भन्ने दिप बहादुर प्रजा, ऐ.ऐ.सिद्धि-३ बस्ने सागर प्रजा

र जिल्ला काठमाडौं इचंगु नारायण-८ बस्ने पेमा गुरुङ्ग भन्ने पेम्बा गुरुङ्ग सहितलाई विभिन्न स्थानबाट पक्राउ गरी कानूनी कारवाहीको लागि यस कार्यालयमा बुझाई कानून बमोजिम पुर्पक्षको लागि थुनामा राख्न कारागार कार्यालय, चितवन पठाइएको छ ।

यसरी वन्यजन्तुसंग सम्बन्धित अपराध नियन्त्रण गर्नमा स्थानीय प्रशासन, निकुञ्ज सुरक्षार्थ तैनाथ नेपाली सेना, चितवन जिल्लास्तरीय वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण व्युरो, मध्यवर्ती क्षेत्रका समुह/समितिहरुका साथै आम उपभोक्ताहरु, राजनीतिक दल, विभिन्न सरोकारवाला निकाय, पर्यटन व्यवसायी, सञ्चार माध्यम, नागरिक समाज, समुदायमा आधारित चोरी शिकार नियन्त्रण युवा जागरण अभियान, राष्ट्रिय र अन्तरराष्ट्रिय समुदायको

प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष सहयोग र साथ रहेको थियो । उल्लेखित कार्यमा राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागको नेतृत्वदायी भूमिका तथा नेपाल प्रहरीको केन्द्रिय अनुसन्धान ब्युरोको सकृय संलग्नताले थप सहयोग एवं हौसला प्रदान गरेको छ ।

२.५.२ मुद्दा सम्बन्धी विवरण

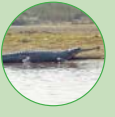
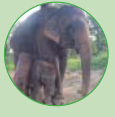
गत आ.व.को जिम्मेवारी सरी आएका ६९ वटा, यस आ.व. मा दर्ता भएका ३५ वटा गरी जम्मा १०४ वटा मुद्दा मध्ये यस आ.व.मा २० वटा मुद्दा फैसला भई ८४ वटा मुद्दा फैसला हुन बाँकी रहेको छ । यस आ.व.सम्म १९२ जना अभियुक्तहरु यस कार्यालयको आदेशले पूर्पक्षको लागि तारिख र थुनामा रहेका छन् (तालिका) ।

विवरण	जम्मा मुद्दा थान	फैसला भएको संख्या	बाँकी मुद्दा	८४ वटा मुद्दामा पक्राउ परेको मानिसको विवरण		
				तारिखमा	पुर्पक्षको लागि थुनामा	जम्मा संख्या
१. गैँडाको खाग विक्री व्यवसाय	३९	८	३१	१२	५८	७०
२. बाघ	१	०	१	३	२	५
३. अन्य वन्यजन्तु	१३	४	९	७	१	८
४. वन पैदावार	४२	५	३७	७०	७	७७
५. वन अतिक्रमण	२	०	२	२	०	२
६. बिना अनुमति प्रवेश	७	३	४	३०	०	३०
जम्मा	१०४	२०	८४	१२४ जना	६८ जना	१९२ जना

यस आ.व.मा मात्र विभिन्न मुद्दामा ११८ जना मानिसलाई पक्राउ गरी पुर्पक्षको लागि थुनामा ६ जना, कैदको लागि २ जना, धरौटी राखी तारिखमा ९५ जना, जरिवाना ६ जना, हाजिर जमानीमा २ जना, जिल्ला वन कार्यालयको कार्य क्षेत्रमा पर्ने भएकोले अनुसन्धान पश्चात ६ जना जिल्ला वन कार्यालय, महोत्तरी र १ जना जिल्ला वन कार्यालय मकवानपुर पठाइएको थियो । त्यसै गरी बिना अनुमति निकुञ्जभित्र प्रवेश गरी घाँस दाउरा काट्न गएका ४७० जनालाई जनही दण्ड जरिवाना गरी छाडिएको छ ।

गत आ.व.को जिम्मेवारी सरी आएका र यस आ.व.मा दायर भएका विभिन्न मुद्दाहरुमा पक्राउ परी पुर्पक्षको लागि कारागार कार्यालय, भरतपुरमा थुनामा राख्न पठाइएको

प्रतिवादीहरु मध्ये गैँडा मारी खाग विक्री व्यवसाय गर्ने कुख्यात गैँडा तस्कर भनि चिनिएका यमलाल भन्ने अमर बहादुर गुरौ, मुक्तिप्रसाद गुरौ, हिरालाल मर्दनिया, विष्णु प्रसाद गुरौ, भोजवीर राना मगर, खड्ग नारायण महतो, मिलन भन्ने काजीमान प्रजा, जित बहादुर पुन, बुद्धि बहादुर प्रजा, शक्ति प्रजा, रोगे भन्ने दिप बहादुर प्रजा र दिले भन्ने दिल बहादुर प्रजा भएका मुख्य अभियुक्तहरु लगायतका अन्य व्यक्तिहरु संलग्न रहेका ८ वटा गैँडा मारी खाग विक्री व्यवसाय गरेको मुद्दा यस आ.व.मा फैसला भइ निजहरु उपर कसुर बमोजिम ५ वर्षदेखि १५ वर्षसम्म कैद र रु ५०,०००। देखि रु १,००,०००। सम्मको जरिवाना ठेकिएकोले निजहरुको नाममा कैदी पुर्जा जारी गरिएको छ ।

२.६ अध्ययन अनुसन्धान

गैंडाको मुख्य वासस्थान नदीतटिय वन र घाँसेमैदानमा मिचाहा प्रजाति माइकेनियाको प्रकोप रहेको छ। माइकेनिया र गैंडाको सम्बन्ध लगायतका विषयमा अध्ययन अनुसन्धान

डार्ट गरिएको गैंडालाई रेडियोकोलार गर्दै प्राविधिकहरु

गर्ने उद्देश्यले राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष-जैविक विविधता संरक्षण केन्द्रको सहकार्यमा यस आ.व.मा २ वटा गैंडालाई जि.पि.एस.रेडियोकोलार गरी अध्ययन अनुसन्धान भई रहेको छ।

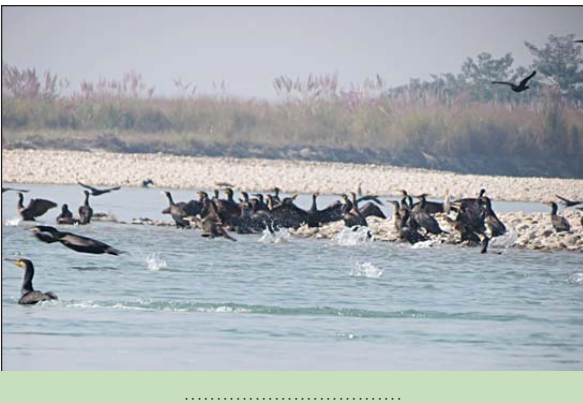
राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग र यस निकुञ्जबाट नियमानुसार अनुमति दिई यस आ.व.मा निकुञ्ज तथा मध्यवर्ती क्षेत्रमा भए गरेका अध्ययन अनुसन्धानको विवरण **अनुसूची-७** मा उल्लेख गरिएको छ।

२.६.१ वन्यजन्तुको अवस्था

समय समयमा हुने गरेको वन्यजन्तुको गणना तथा अनुगमन अनुसार गैंडा, बाघ, घडियाल गोही लगायतका वन्यजन्तुको अवस्था यस प्रकार रहेको छ।

क्र.सं.	प्रजाति	संख्या	कैफियत
१.	गैंडा	५०३	(भाले १४५, पोथी १८३, लिङ्ग नछुट्टिएको १७५) स्रोत: गैंडा गणना २०११
२.	बाघ	१२०	बाघको आहारा प्रजाति ७३.६३ घनत्व प्रति वर्ग कि.मि. (स्रोत : बाघ गणना २०१३)
३.	घडियाल गोही	१०८	२०६९ फाल्गुण महिनामा गरिएको अनुगमन अनुसार (राप्तीमा ४५ र नारायणीमा ६३)
४	जंगली हात्ती	४०-५०	सन् २००२ मा गरेको गणना अनुसार (चितवन पर्सा कम्प्लेक्स)
५	काठे भालु	२७१	त्रि.वि.वि.का विद्यार्थी दिनेश घिमिरेले सन् २०११ मा गरेको अध्ययन प्रतिवेदन अनुसार
६	गौरीगाई	३१२	२०६८ वैशाख महिनामा गरिएको गणना अनुसार

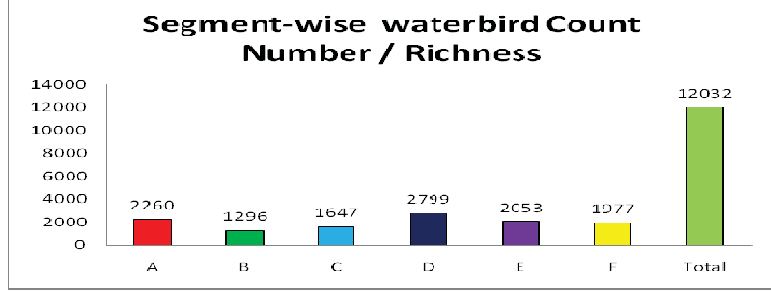
नारायणी नदीको बगवन र त्रिवेणी क्षेत्रको विचमा पर्ने भेलौजी क्षेत्रमा २०६६ साल माघमा २ वटा डल्फिन देखा परेको थियो। गत सालसम्म २ वटा डल्फिन रहेको जानकारी प्राप्त भएकोमा यस वर्ष कुनै जानकारी प्राप्त नभएको र उक्त क्षेत्रमा समेत डल्फिन देखा परेको छैन।

सिमसार क्षेत्रहरु सिम पक्षीको विचरण, प्रजनन तथा आहाराका लागि सुरक्षित स्थान हो भने सिमसार क्षेत्रमा पक्षीहरुको उपस्थितिलाई स्वस्थ सिमसारको सूचकको रूपमा लिइन्छ। यस निकुञ्ज क्षेत्रमा ५४५ प्रजातिका पक्षीहरु पाईने (बराल र उपाध्याय २००६, गिरी र चौधरी २००८, गिरी र चौधरी २०१०) मध्ये झण्डै १२० प्रजातिका सिमसार क्षेत्रमा निर्भर जलपक्षी रहेका छन्। जसमा ८० प्रजाति जाडो मौसममा आउने, ६ प्रजाति गर्मी मौसममा आउने, २८ प्रजाति रैथाने र ६ प्रजाति फिरन्ते (Visitors) को रूपमा देखा पर्ने गरेका छन्। यस निकुञ्जमा जाडो छल्ल अधिकांश पक्षीहरु नेपालको उच्च हिमाली भेग, तिब्बत, मंगोलिया, यूरोप एवं साईबेरियाबाट तथा गर्मी मौसममा प्रजननको लागि दक्षिण भारत, फिलिपिन्स, बर्मा लगायतका देशबाट आउने अनुमान गरिएको छ।

पंक्षीहरु स्वस्थ वातावरणको सूचक भएको हुनाले यी पंक्षीहरु र यिनीहरुको बासस्थानको अवस्था बारे जानकारी लिई संरक्षण कार्य अगाडि बढाउनका लागि यस निकुञ्जको सिमसार क्षेत्रमा पंक्षी गणना गरिएको थियो । फेब्रुअरी ६ देखि ११, २०१३ मा निकुञ्जको पूर्वी सिमाना सुनाचुरीदेखि राप्ति दोभान हुँदै नारायणीको त्रिवेणीसम्म डुङ्गाबाट लगभग २०० कि.मि.मा गरिएको गणनामा ४८ प्रजातिका १२,०३२ सिम पंक्षीहरु रेकर्ड गरिएको थियो (अनुसूची -८) ।

२.६.२ बाघ गणना २०१३ र आहारा प्रजातिको अनुगमन

राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग, वन विभाग, डब्लु.डब्लु.एफ. नेपाल र राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोषको संयुक्त सहभागितामा मिति २०६९ फाल्गुण ३ गतेदेखि निकुञ्जको त्रिवेणीदेखि बाघ गणना कार्य सुरु भई चितवन-पर्सा कम्प्लेक्स अर्न्तगत पर्ने चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज, पर्सा वन्यजन्तु आरक्ष र यसको मध्यवर्ती क्षेत्र तथा रौतहट देखि कपिलवस्तु जिल्लासम्मको बाघ पाइने

वन क्षेत्रहरुमा बाघ गणनाको फिल्डस्तरको कार्य मिति २०७० जेष्ठ १५ गते सम्पन्न भएको थियो । बाघ गणना २०१३ को तथ्याङ्क अनुसार चितवन-पर्सा कम्प्लेक्समा बाघ र बाघको आहारा प्रजातिको घनत्व निम्नानुसार पाइयो । बाघको मुख्य आहारा प्रजातिहरु चित्तल, जरायो, बँदेल, लगुना, रतुवा र बाँदरहरु पाइएका छन् (तालिका) । बाघ गणना २०१३ को तथ्यांक सार्वजनिक गरिएको प्रेस विज्ञप्ति अनुसूची -२४ ।

सि.नं.	सर्वेक्षण गरिएको क्षेत्र	बाघ		आहारा प्रजातिको घनत्व (प्रति वर्ग कि.मि.)
		औसत संख्या	न्युनतम-अधिकतम संख्या	
१	चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज, मध्यवर्ती क्षेत्र तथा आसपासका वन क्षेत्र	१२०	९८-१३९	७३.६३
२	पर्सा वन्यजन्तु आरक्ष, मध्यवर्ती क्षेत्र तथा आसपासका वन क्षेत्र	७	४-१३	२५.३३

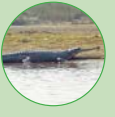
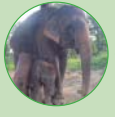
२.७ टुहुरा तथा अलपत्र परेका वन्यजन्तु व्यवस्थापन

विभिन्न कारणले माउबाट छुटेका असहाय वा असक्त भएका वन्यजन्तुहरुलाई प्राकृतिक वासस्थानमा नै छाडिदिदा बाँच्न असम्भव छ भन्ने लागेमा त्यस्तो अवस्थाका वन्यजन्तुहरुलाई उद्धार गरी उपयुक्त स्थानमा राखी नियमित हेरचाह गर्ने गरिएको छ । बेलाबखत समस्यामुलक वन्यजन्तुहरुलाई समेत नियन्त्रणमा लिई पाल्ने गरिएको छ । विगत वर्षहरु देखि नै केही यस्ता वन्यजन्तुहरु/पंक्षीहरुको उद्धार गरी असहाय वन्यजन्तुहरुको व्यवस्थापन हुँदै आएको छ । यस्ता वन्यजन्तुको उचित व्यवस्थापन एक अभिन्न कार्य बन्दै गई रहेको छ । यस कार्यको लागि स्पष्ट नीति, वार्षिक

कार्यक्रम तथा पूर्वाधारको अभावको कारण व्यवस्थापनमा कठिनाई रहेको छ ।

२.७.१ गैँडाको बच्चा

यस निकुञ्जको पश्चिम सेक्टर नवलपरासीको मध्यवर्ती क्षेत्रमा पर्ने गोसाइबाबा उपभोक्ता समिति अर्न्तगत सुकराज टापुको पश्चिमतर्फको भागमा माउबाट छुटिएको एकलो अवस्थामा फेला पारिएको गैँडाको भाले बच्चालाई २०६९ जेष्ठ २८ गते निकुञ्ज र राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष-जैविक विविधता संरक्षण केन्द्रका प्राविधिकहरुले उद्धार गरी जैविक विविधता संरक्षण केन्द्र, सौराहामा दूध,

फलफूल खुवाई पालनपोषण हुँदै आएको थियो । उक्त बच्चा गैडालाई राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागको २०६९ चैत्र १२ गतेको निर्णयानुसार थप उपचार र पालनपोषण गर्नको लागि २०७० आषाढ २६ गते सदर चिडियाखाना, जावलाखेल पठाइएको छ । नियमित रेखदेख गर्ने कर्मचारी बाहेक उक्त बच्चा गैडालाई पालनपोषण गर्दा रु १,५०,१५८।- खर्च भएको छ ।

बच्चा गैडालाई स्याहार गर्दै

२.७.२ घडियाल गोहीको उद्धार

२०६९ कार्तिक ३ गते सशस्त्र प्रहरी बल सीमा सुरक्षा कार्यालय, बारा र पर्सा वन्यजन्तु आरक्षले जिल्ला बारा पिपाढी-४ कलैया स्थित नहरवाट उद्धार गरी ल्याएको एक घडियाल गोहीलाई घडियाल संरक्षण प्रजनन केन्द्र, कसरामा राखिएको छ । अन्दाजी ४ वर्षको उक्त घडियाल गोही त्रिवेणी स्थित गण्डक नहर हुँदै कलैया पुगेको अनुमान गरिएको छ ।

कलैयावाट उद्धार गरिएको घडियाल गोही

२.७.३ कछुवा

२०६९ मंसिर ५ गते केरुङ्गा खोलावाट एकजना व्यक्तिले मासु खान भनी कछुवा छोपेर लान खोजेको अवस्थामा चितवन जिल्ला, पटीहानी-३ बस्ने विष्णुबहादुर गुरुङ्गले

देखेर उद्धार गरी यस कार्यालयमा बुझाएको कछुवालाई कसरास्थित १ नम्बर पुल अगाडी राप्ती र कसरा खोलाको दोभानमा छोडिएको थियो । यस कछुवालाई स्थानीय बोटे भाषामा बदारी भनिन्छ भने अंग्रेजी नाम Indian Soft-shell Turtle र बैज्ञानिक नाम Aspideretes gangeticus हो । बदारी कछुवाले विभिन्न प्रकारका वनस्पति माछा, गंगटा, स्तनधारी जनावर, चराचरुङ्गीहरु र कहिलेकाँही आफ्नै वंशलाई पनि खाने गर्दछ ।

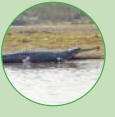
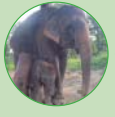
२.७.४ लाटोकोसेरो (हाप्सिलो)

जिल्ला वन कार्यालय, गोरखाले स्थानीय चोरी शिकारीबाट जफत गरी २०६९ बैशाख २६ गते यस कार्यालयमा बुझाएको हाप्सिलो (अंग्रेजीमा Eurasian Eagle Owl र बैज्ञानिकमा Bubo Bubo नामले चिनिन्छ) को बच्चालाई कसरा स्थित घडियाल संरक्षण प्रजनन केन्द्रको खोरमा राखी पालिएको थियो । विरामी अवस्थामा रहेको उड्न नसक्ने उक्त पंक्षीलाई दैनिक २५० ग्राम राँगाको मासु खान दिइन्थ्यो र पंक्षीको स्वास्थ्यमा केही सुधार आएपछि २०६९ आषाढ २३ देखि घडियाल संरक्षण प्रजनन केन्द्रको परिसर मै खोरको ढोका खुला राखी छाडिएको थियो ।

खोरमा पालिएको-हाप्सिलो

खुला रहेको ढोकावाट आफै बाहिर निस्की भुईँ-भुईँमा र बिस्तारै रुख-रुखमा उड्न थाल्यो । दिनभरी घडियाल प्रजनन संरक्षण केन्द्रको परिसरमा नै बस्ने भएकोले त्यहाँ आउने पर्यटकहरुको लागि थप आर्कषक बनेको थियो । पहिचानको लागि खुट्टामा मेटल Ring लगाइएको थियो । उक्त पंक्षी २०६९ मंसिर १२ देखि आफ्नो वासस्थान र जोडी खोज्न भीरपाखा चट्टानमा बस्न रुचाउने हुँदा त्यस तर्फ उडेर गएको अनुमान गरिएको छ ।

२.७.५ गोठे लाटोकोसेरो

२०६९ पौष १५ गते भरतपुर नगरपालिका वडा नं. १० स्थित सडकमा फालिएको बेवारिसे अवस्थामा गुँडे सहितको ८ वटा गोठे लाटोकोसेरो (अंग्रेजीमा Barn Owl र वैज्ञानिक नाम Tyto alba) को बच्चाहरु फेला पारी कसरास्थित घडियाल संरक्षण प्रजनन केन्द्रमा ल्याई बच्चा कछुवा हुर्काउने सानो खोरमा राखी पलिएको थियो । ८ वटा बच्चाहरु मध्ये एउटा खोरमा सार्ने क्रममा जंगलतर्फ

खुला छाडिएको गोठे लाटोकोसेरो

उडेर गएको, एउटा न्याउरी मुसाले खाएको र बाँकी ६ वटा बच्चाहरु उड्न सक्ने अवस्थामा नरहेको हुँदा दैनिक ७५० ग्राम जति राँगाको मासु तथा माछा आहारा दिइन्थ्यो । बच्चाहरु उड्न सक्ने भएपछि २०६९ फाल्गुण ३ गते घडियाल संरक्षण प्रजनन केन्द्रको परिसरमा खुला रूपमा छाडिएको र एक हप्तासम्म केन्द्रको वरपर दिनभरी लुकेर बस्ने, रात परेपछि निस्कने गर्दथ्यो । हाल ती बच्चाहरु देखा परेका छैनन् । पुरानो गाउँवस्ती एवं गोठहरुमा बासस्थान बनाई बस्न रुचाउने यस पंक्षी दिनभरी लुकेर बस्ने र रातमा सक्रिय हुने स्वभावको हुन्छ ।

खोरमा पालिएको गोठे लाटोकोसेरो

२.७.६ अजिगरको उद्धार

विभिन्न ठाउँमा फेला पारिएको अजिगरलाई उद्धार गरी कार्यालय तथा सम्बन्धित पोष्टहरुबाट निकुञ्ज क्षेत्र तथा मध्यवर्ती क्षेत्रको जंगलमा छाडिएको छ ।

उद्धार गरिएको अजिगर

२.८ वन्यजन्तु नियन्त्रण

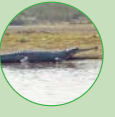
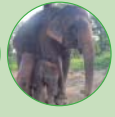
यस निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्रमा रहेका वासिन्दालाई प्रत्यक्षरूपमा परेको नकारात्मक असर भनेको वन्यजन्तुको आक्रमण पनि हो । वन्यजन्तुबाट वर्षेनी केही मान्छेको ज्यान जाने, अंगभंग हुने र केहीको घर भत्काउने कार्यले गर्दा यसको नियन्त्रण निकुञ्ज र मध्यवर्ती क्षेत्रका वासिन्दाको लागि ठुलो चुनौतीको रूपमा रहेको छ ।

२.८.१ बाघ

यस निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्र मेघौलीको सदावहार मध्यवर्ती सामुदायिक वनबाट मानिस खान पल्केको भाले बाघलाई २०६९ वैशाख १३ गते समातेर कसरा स्थित काठको

काठको इन्क्लोजरमा राखिएको बाघ

इन्क्लोजरमा राखी दैनिक ५-१० कि.ग्रा.सम्म राँगाको मासु खुवाएर हालसम्म पालनपोषण गरी व्यवस्थापन गरिएको छ। यसरी प्राप्त भएका समस्याग्रस्त वन्यजन्तुको दीर्घकालिन व्यवस्थापनको लागि कर्मचारी तथा वजेटको अभावका कारण हरेक वर्ष समस्याको रूपमा रहेको छ। आगामी दिनमा यस्ता वन्यजन्तुहरूको संरक्षण र व्यवस्थापनको लागि नीतिगत रूपमा निर्णय भई पुर्नस्थापना केन्द्रहरू सहितको साधन स्रोतको व्यवस्थापन हुन आवश्यक छ।

२.८.१.१ वयस्क पोथी बाघलाई नियन्त्रणमा लिइ प्राकृतिक बासस्थानमा छाडिएको

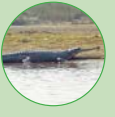
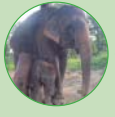
२०६९ पौष ८ गते विहान ७.०० बजेतिर नवलपरासीको कावासोती बजार स्थित गण्डकी बोर्डिङ्ग स्कूलभित्र एउटा बाघ वसेको खबर प्राप्त भएको र मानिसहरूको भीड बढेकोले मानवीय क्षति हुन सक्ने संभावना भएको हुँदा उक्त बाघलाई नियन्त्रणमा लिनु पर्ने भएकोले तत्काल राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागमा जानकारी गराई विभागको निर्देशन अनुसार यस निकुञ्ज र जैविक विविधता संरक्षण

केन्द्रका प्राविधिकहरूलाई डार्टगन, भित्त, खोर लगायतका आवश्यक सामग्री सहित सवारी साधन भाडामा लिएर उक्त स्थानमा पठाईएको थियो। पूर्व पश्चिम लोकमार्गको कावासोती बजारमा भएको हुँदा ठूलो संख्यामा मानिसहरूको भिड रहेको अवस्थामा बाघलाई नियन्त्रणमा लिएको थियो। प्राविधिक टोलीले बाघ नियन्त्रणमा लिइ खोरमा हाल्ने क्रममा उपस्थित भीडले ढुंगा मुढा गर्दा भाडामा लिएको गाडीको सिसा तोडफोड भएको, प्राविधिकहरूलाई ढुंगाले लागेको हुँदा स्थितीलाई नियन्त्रणमा लिनका लागि नेपाल प्रहरीले लाठीचार्ज गरेको थियो। उक्त बाघलाई सोही दिन कसरामा ल्याई राखिएको थियो। वयस्क पोथी बाघलाई जंगलमा छाड्ने वा इन्क्लोजरमा पालेर राख्ने सम्बन्धमा तालुक विभागमा पत्राचार गर्दा विभागिय आदेशानुसार प्राविधिक टोलीले विश्लेषण गरी प्राकृतिक बासस्थानमा छोड्न उपयुक्त ठानी यस निकुञ्जको देवीताल क्षेत्रमा (GPS Location E 0516145 N3047475) मिति २०६९ पौष ९ गते वेलुका ५.४५ बजे छाडिएको थियो।

बाघको आक्रमणबाट मानिसको मृत्यु

यस निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्रमा पर्ने जिल्ला चितवन गीतानगर गा.वि.स. वडा नं. १ मा पर्ने दक्षिणकाली मध्यवर्ती सामुदायिक वनको सिमाना देवनगर पोष्टबाट दक्षिण करिव २ कि.मी.को ग्रिनवेल्ट भन्ने स्थानमा २०७० वैशाख २६ गते विहान सामुदायिक वन अतिक्रमण गरी बनाइएको खुल्ला छाप्रोमा सुती रहेको अवस्थामा गितानगर-४ वस्ने वर्ष ७० का हनुमन्ते (हनुमान) सार्कीलाई बाघले तानेर जंगलमा लगी मारेको, निजको खोजतलास गर्न पैदल गएको समूह मध्येका सोही स्थानका वर्ष ३० का विकास न्यौपानेलाई घाइते बनाएको र सोही दिन विहान करिव ११ बजेतिर बाघलाई जादुले नियन्त्रण गर्नु भनि जंगलमा गएका र आफूलाई धामी भन्ने सोही गा.वि.स. वडा नं. १ वस्ने वर्ष ३४ का वन भक्ती भन्ने भीम बहादुर आलेमगरको पनि उक्त बाघको आक्रमणमा परी मृत्यु भएको थियो। २ जना मानिसलाई मार्ने र १ जनालाई घाइते बनाउने बाघलाई नियन्त्रणमा लिन भन्दै आक्रोसमा आएका स्थानीय बासिन्दाहरूले उक्त स्थानबाट नजिकमा रहेको निकुञ्जको देवनगर पोष्टमा नाराजुलुस गरी पोष्टका कर्मचारीहरूलाई घेराहाली गाली गलौज गर्नुका साथै पोष्टमा रहेको वेन्च-२ र टेबुल-१ समेत तोडफोड गरेर आगजनी गरी दिएका थिए। उक्त स्थानमा थप घटना नघटोस भन्ने उद्देश्यले तत्काल गितानगर र भरतपुरबाट नेपाल प्रहरी, शसस्त्र प्रहरी र निकुञ्ज सुरक्षार्थ तैनाथ नेपाली सेनाको टोली परिचालन भई भिडलाई नियन्त्रणमा लिएको थियो। यस घटनाका पिडित परिवारलाई राहत स्वरूप तत्काल प्रति मृतकलाई रु.३ (तीन) लाख र घाइतेलाई औषधि उपचारका लागि रु.४५ हजार उपलब्ध गराईएको थियो।

उक्त बाघलाई नियन्त्रणमा लिन निकुञ्जबाट तत्काल निकुञ्ज र जैविक विविधता संरक्षण केन्द्रका प्राविधिक टोली सहित १० वटा हात्ती खटाइएको थियो। थप सहयोगका लागि निकुञ्ज कर्मचारी, स्थानीय प्रशासन, नेपाल प्रहरी, शसस्त्र प्रहरी, निकुञ्ज सुरक्षार्थ खटिएको नेपाली सेना, मध्यवर्ती सामुदायिक वनका पदाधिकारीहरू, राजनीतिक दल, पत्रकार, स्थानीय जनसमुदायको सहयोगमा साँभ करिव ४.१६ बजे प्राविधिक टोलीले उक्त बाघलाई डार्ट गरी नियन्त्रणमा लिएर कसरामास्थित काठको इन्क्लोजरमा पालनपोषण गरी व्यवस्थापन गरिएको थियो। उक्त बाघ २०७० जेष्ठ ४ देखि भोक्राएर वसेको र २०७० जेष्ठ ५ गते विहान १०.१५ बजेतिर इन्क्लोजरमा नै मृत्यु भएको। करिव १५/१६ वर्षको बूढो पोथी बाघको पोष्टमार्टम गर्दा प्राकृतिक बासस्थानमा केही समय पहिले नै अर्को बाघले आक्रमण गरी शरिरमा घाउ चोट लागेको र अशक्त भएर मृत्यु भएको थियो।

२.८.२ जंगली हात्तीको गतिविधि

निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्र अर्न्तगत पर्सा जिल्लाको निर्मलवस्ती र ठोरी तथा चितवन जिल्लाको गर्दी, कल्याणपुर, बघौडा, अयोध्यापुरीमा पुच्छर लिँडे भएको गोविन्द र ध्रुव नाम दिइएको हात्तीहरु, निकुञ्जको पूर्वी सेक्टर अन्तरगत सुनाचुरी, सौराहा, खोरसोर क्षेत्रमा रोनाल्डो नामक भाले जंगली हात्ती लगायत अन्य ११ वटासम्मको समूहमा रहेका हात्तीहरु मानव वस्तीमा प्रवेश गरी मानवीय क्षती, पशुधन, घरगोठ, खेतीवाली नोक्सान गरी क्षति पु-याएको छ । स्थानीय प्रशासन, निकुञ्जमा तैनाथ नेपाली सेनाको नन्दावक्स गण, निकुञ्जका निजामती कर्मचारी, नेपाल प्रहरी, शसस्त्र प्रहरी र स्थानीय समुदायको सहकार्य र समन्वयमा संयुक्त गस्ति गरी जंगली हात्तीलाई जंगलतर्फ धपाउने कार्य हुँदै आएको छ ।

रोनाल्डो नामक जंगली हात्ती सौराहाको जैविक विविधता संरक्षण केन्द्रमा

२.८.२.१ ध्रुव नामको जंगली हात्ती पटक-पटक मानव वस्तीमा प्रवेश र क्षति (विशेष अवस्था)

ध्रुव नामको जंगली हात्ती मानव वस्तीमा प्रवेश गरी आक्रमण गर्दा २०६९ आश्विन ३० गते राती जि.पर्सा ठोरी ३ बस्ने जेठा मोक्तान, २०६९ कार्तिक १७ गते राती जिल्ला चितवन गर्दी १ बस्ने अमर वहादुर थापा र २०६९ कार्तिक २९ गते गर्दी ४ पाण्डवनगर बस्ने बुद्धि प्रसाद अधिकारीको घटनास्थलमा नै मृत्यु भएको थियो ।

मानिसको आवाज सुन्ने वित्तिकै मानिसतर्फ आउने, आगोको राँको बालेर उज्यालो देखाएमा सोही तर्फ आई

मानिसलाई नै लक्षित गरी आक्रमण गर्ने गरेको पाईएकोले हात्ती नियन्त्रणको लागि निकुञ्जको वरिष्ठ पशु चिकित्सक सहितको प्राविधिक टोली खटाइएकोमा सो टोली समेतले यो हात्ती मातेको र नियन्त्रणमा नलिए पुनः मानवीय क्षति हुन सक्ने भनी प्रतिवेदन दिएको हुँदा दीर्घकालिन नियन्त्रणको लागि तालुक मन्त्रालय, विभाग लगायत जिल्ला प्रशासन कार्यालय, चितवनलाई अनुरोध गर्दा चितवनका प्रमुख जिल्ला अधिकारीको संयोजकत्वमा राजनीतिक दलहरुको सहभागितामा २०६९ मंसिर १ गते सर्वदलीय बैठक बसी स्थानीय प्रशासन ऐन, २०२८ अनुसार दीर्घकालिन रुपमा नियन्त्रणमा लिने निर्णय भएको थियो ।

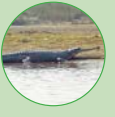
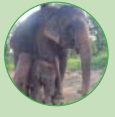
सोही निर्णय अनुसार कार्यालयका वरिष्ठ पशु चिकित्सक डा.कमल प्रसाद गैट्टेको नेतृत्वमा गठन भएको प्राविधिक टोली, सुरक्षा निकाय र निकुञ्जको संयुक्त प्रयासमा २०६९ मंसिर ६ गते बिहान २ बजे निकुञ्जको वनकट्टा पोष्ट नजिकमा ध्रुव नामको जंगली हात्तीलाई डार्ट गरी दुवै दात काटेर जर्मनी कम्पनीको भेक्ट्रोनिक्स जि.पि.एस. रेडियो

ध्रुव नामको जंगली हात्तीलाई रेडियोकोलार गर्दै

कोलार हात्तीको घांटीमा जडान गरी छाडिएको थियो । हात्तीको लोकेशन केही समय पत्ता लाग्न सकेको थिएन ।

रेडियोकोलार जडान गरी छाडिएको करिव २६ दिन पछि २०६९ पौष १ गते बिहान/राती १.१५ बजेपछि गर्दी गा.वि.स.वडा नं.९ पाण्डवनगर स्थित गाउँमा आई मानिसको घर भत्काई घरमा सुती रहेका बुद्धिराम बोट (६५ वर्ष) र निजकै श्रीमति भरली बोट (६२ वर्ष) लाई आक्रमण गरेको र भण्डारण गरी राखेको धान समेत खाएको

थियो । निकुञ्जबाट नेपाली सेना, कर्मचारी र प्राविधिकहरु घटनास्थलमा पुग्दा बुद्धिराम बोटको मृत्यु भईसकेको र भरली बोट घाइते अवस्थामा पाईएकोले भरली बोटलाई उपचारको लागि भरतपुर अस्पताल पुर्‍याईएकोमा निजको पनि सोही दिन अस्पतालमा नै मृत्यु भएको थियो ।

२०६९ पौष १ गते हात्तीमा जडान गरिएको रेडियोकोलारको डाटा डाउनलोड गरी नक्सामा हेर्दा उक्त हात्ती बारा, पर्सा जिल्ला र भारततर्फ समेत प्रवेश गरेको पाइएको थियो । २०६९ मंसिर ११ र १३ गते उक्त हात्ती बारामा देखिएको र सो समयमा बारामा हात्तीको

आक्रमणबाट ४ जना मानिसको मृत्यु भएको, २०६९ मंसिर २३ गते नेपाल-भारतको सिमानामा देखिएको, सो समयमा पनि त्यस क्षेत्रमा भारतीयमूलका २ जना मानिस मारिएको खबर प्राप्त भएको र उक्त समयमा ध्रुव हात्ती सोही क्षेत्रमा रहेको देखिएकोले त्यस क्षेत्रमा मान्छे मार्ने हात्ती पनि ध्रुव नै हो भन्ने अनुमान गरिएको थियो । रेडियोकोलारको डाटा अनुसार ध्रुव हात्तीले एक दिनमा हवाई दुरी ४६ कि.मी. को जमिनमा हुन आउने दुरी करिब ७० कि.मी.हिडेको पाइएको छ ।

जंगली हात्ती नियन्त्रणको मागसहित माडीबासीको आन्दोलन

२०६९ पौष १ गते ध्रुव हात्तीको आक्रमणबाट बोट दम्पतिको मृत्युको घटनालाई लिएर माडी क्षेत्रमा जिल्लास्तरका राजनीतिक दल सहितका करिब ५०० भन्दा बढी स्थानीय वासिन्दाहरुले उक्त हात्तीलाई तुरुन्त मारी थप जनधनको क्षती हुन नदिने र मृतकको परिवारलाई उचित क्षतिपूर्ती उपलब्ध गराउने लगायतका विभिन्न मागहरु राखी यस निकुञ्जको माडी प्रवेश गर्ने नाका बनकट्टा पोष्टमा नाराजुलुस गरेका थिए । २०६९ पौष २ गते निकुञ्जको मुख्य कार्यालय कसरामा आई नारा जुलुस गरी कार्यालय भवनको भ्यालमा ढुंगा हानी सिसा तोडफोड गरी सामान्य क्षती पुर्‍याएको र प्रमुख संरक्षण अधिकृतको कार्यक्षमा तालाबन्दी समेत गरेका थिए । स्थिति नियन्त्रणको लागि माडी र भरतपुरबाट आएको नेपाल प्रहरीको टोलीले जुलुसलाई नियन्त्रणमा लिई थप क्षती हुनबाट जोगाएको थियो । सोही घटनालाई लिएर २०६९ पौष ३ गते चितवनका सम्पूर्ण यातायातका साधन, पसल एवं अन्य कार्यहरु समेत ठप्प गरी चितवन बन्द घोषणा गरेर दबाव दिदै बोट दम्पतिको लाशलाई सार्वजनीक बाटोमा रहेको माडीको बरुवा बजारको चौतारामा राखी इलाका प्रहरी कार्यालय वसन्तपुरको भवन, प्रहरीको गाडी तथा माडी क्षेत्रमा रहेका रेवा, बघौडा, पाँचपाण्डव र अयोध्यापुरी मध्यवर्ती क्षेत्र उपभोक्ता समितिको कार्यालयहरुमा तोडफोड र आगजनी गरी ठूलो क्षती पुर्‍याएको थियो ।

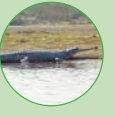
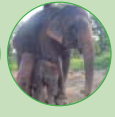
२.८.२.२ ध्रुव नामको जंगली भाले हात्तीलाई नियन्त्रणमा लिन भए गरेका प्रयासहरु

करिब ३ महिनाको अवधिमा माडी क्षेत्रमा जंगली हात्तीको आक्रमणबाट ५ जना मानिसको मृत्यु भएको र उक्त हात्तीको पहिचान हुंदा एउटै हात्ती रहेको र सो हात्ती ध्रुव नामको भाले जंगली हात्ती नै हो भन्ने यकिन भएकोले २०६९ पौष २ गते जिल्ला प्रशासन कार्यालय, चितवनबाट स्थानीय प्रशासन ऐन, २०२८ अनुसार हात्ती मार्ने आदेश प्राप्त भएको र सोही अनुसार कार्यालयबाट निकुञ्ज सुरक्षार्थ खटिएको नन्दाबक्स गण, कसरा व्यारेकलाई पत्राचार गरी हात्ती मार्ने टोली (निकुञ्ज, नेपाली सेना र हात्तीसारका कर्मचारीहरु) निकुञ्जको सुखीभार, बनकट्टा, वगाई र टाइगरटप्स क्षेत्रमा ४ टोलीको समूहमा तयार गरी गाडी, घरपालुवा हात्ती समेत परिचालन गरी खोजी कार्य भएको

थियो । २०६९ पौष ४ गते वेलुका ५.४५ को समयमा टाइगर टप्स क्षेत्रमा देखिएको उक्त हात्तीलाई २० राउण्ड जति गोली हानिएको तर हात्ती भाग्न सफल भएको । २०६९ पौष १२ गते वेलुका ५.३३ मा राप्ती र रिउ नदीको दोभान क्षेत्रमा फेला पारी १५ राउण्ड जति गोली फाइरिङ्ग गरेकोमा हात्ती कुदेर भागेको थियो । यसरी फाइरिङ्गपछि भागेको हात्ती २०६९ पौष १५ गते दिउंसो १२.०० बजेपछि हालसम्म देखा परेको छैन । सो हात्तीको निकुञ्ज कर्मचारी र नेपाली सेनाबाट निगरानी भई रहेको छ ।

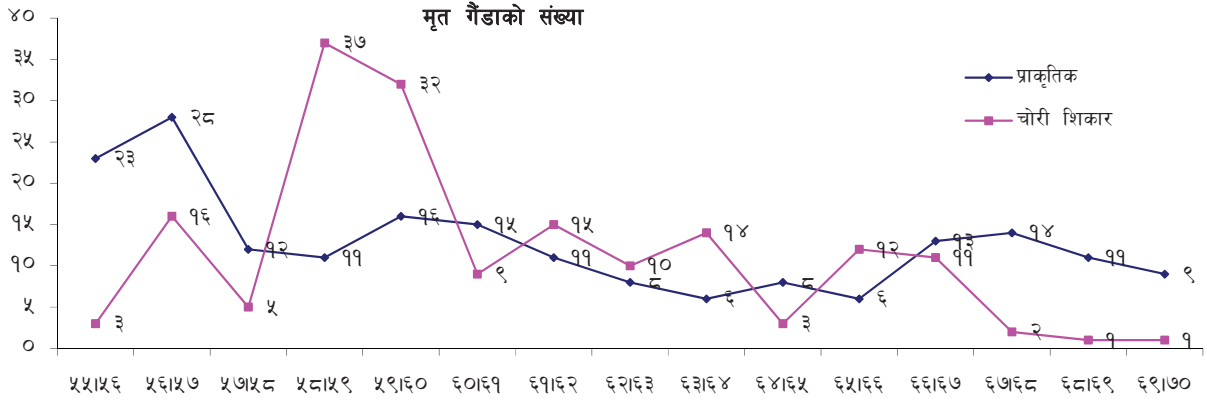
२.९ वन्यजन्तुको मृत्यु

यस आ.व.मा विभिन्न कारणबाट मृत्यु भएका दुर्लभ वन्यजन्तु गैंडा, बाघ लगायतका वन्यजन्तुहरुको विवरण अनुसूची -९ मा उल्लेख गरिएको छ ।

२.९.१ गैंडा

यस आ.व.मा ९ वटा प्राकृतिक कारण (कालगती, एकआपसमा जुधेर, भासीमा परेर, विरामी भएर) र १ वटा चोरी शिकारीले गोली हानी मारेको गरी जम्मा १० वटा गैंडाको मृत्यु भएको छ ।

आ.व. ०५५/५६ देखि ०६९/७० सम्मको अवधिमा चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जमा १९१ प्राकृतिक कारणले र १७१ चोरी शिकारीको कारणले गरी जम्मा ३६२ गैंडाको मृत्यु भएको तथ्यांक रहेको छ । वन्यजन्तु संरक्षण र चोरी शिकार तथा त्यसको अंगको अवैध व्यापार नियन्त्रणको लागि सरोकार राख्ने केन्द्रदेखि फिल्डस्तरसम्म सबैको सकृयताका कारण यस आ.व.मा गैंडाको चोरी शिकार तथा अवैध व्यापारमा उल्लेखनिय रूपमा न्यूनिकरण भएको छ ।

२.९.२ बाघ

यस आ.व.मा निकुञ्जभित्र २ र मध्यवर्ती क्षेत्रमा १ गरी ३ वटा (१ भाले, १ पोथी र १ लिङ्ग नछुट्टिएको) बाघको मृत्यु भएको छ ।

२.९.३ हात्ती

२.९.३.१ ज्ञानेन्द्र प्रसाद

यस निकुञ्जको सौराहा हात्तीसारमा रहेको घरपालुवा ज्ञानेन्द्र प्रसाद हात्ती (२८ वर्ष) विगत एक वर्ष देखि विरामी भई कमजोर हुँदै गएको र पशु चिकित्सकबाट नियमित उपचार भईरहेको थियो । २०६९ आश्विन ५ गते दिउँसो ३.०० बजेको समयमा चरिरहेको अवस्थामा ढलेको र सोही दिन वेलुका ६.३० बजे औषधि उपचार गर्दा गर्दै मृत्यु भएको थियो । हात्तीसारको परम्परा अनुसार हात्तीको दाहसंस्कार गर्न समय लाग्ने र रातको समयमा कठिनाई हुने भएकोले रातभर कुरेर बसी २०६९ आश्विन

६ गते मृत हात्तीको दाह २ थान काठी सोही स्थानमा (GPS Location 0548940, 3050538) दाहसंस्कार गरी गाडिएको थियो ।

२.९.३.२ बच्चा हात्ती

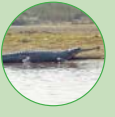
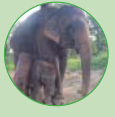
हात्ती प्रजनन केन्द्र, खोरसोरमा रहेको घरपालुवा ऐश्वर्यमाला नामको माउ हात्तीबाट २०६८ वैशाख २६ गते जन्मिएको पोथी बच्चा हात्ती (१ वर्ष) २०६९ मंसिर ६ गते देखि विरामी भएकोमा २०६९ मंसिर १० गते विहान ४.०० बजे मृत्यु भएको । पोष्टमार्टम रिपोर्ट अनुसार भाइरल इन्फेक्सनबाट मृत्यु भएको थियो । मृत हात्तीलाई दाहसंस्कार गरी सोही क्षेत्रमा खाडल खनेर गाडिएको थियो ।

२.९.३.३ हिराकली

कोशीटप्पु वन्यजन्तु आरक्ष कार्यालयमा दरवन्दी रही यस निकुञ्जको मेघौली हात्तीसारमा रहेको घरपालुवा हिराकली (७० वर्ष) पोथी हात्ती २०६९ फाल्गुण ८ गते मेघौली हात्तीसारको दक्षिणतर्फ रहेको बेतरी खोलामा पानी खाँदै गर्दा ढलेर मृत्यु भएको छ । पोष्टमार्टम रिपोर्ट अनुसार उक्त हात्ती क्षयरोग लागि मृत्यु भएको थियो । मृत हात्तीलाई सोही स्थानमा दाहसंस्कार गरी खाडल खनेर गाडिएको थियो ।

२.९.३.४ निराजन प्रसाद

कोशीटप्पु वन्यजन्तु आरक्षमा मन्जुकली हात्तीबाट २०३७ मंसिर १७ मा जन्मेको घरपालुवा निराजन प्रसाद हात्ती (३२

वर्ष) यस निकुञ्जको दिव्यपुरी पोष्टमा संरक्षण कार्यको लागि खटाइएकोमा २०६९ चैत्र ८ गते विहान/राती १.०० बजे मृत्यु भएको । पोष्टमार्टम रिपोर्ट अनुसार क्षयरोगबाट संक्रमित भइ कमजोरीको कारणबाट र हात्तीसारका कर्मचारीको लापरवाहीबाट मृत्यु भएको र सो मृत हात्तीलाई मृत्यु भएको स्थानमा दाहसंस्कार गरी खाडल खनेर गाडिएको थियो ।

२.९.३.५ बच्चा हात्ती

सर्लाही जिल्लाको वाग्मती नदी किनारमा एकलै भेटिएको करिव २ हप्ताको जंगली भाले बच्चा हात्ती जिल्ला वन कार्यालय सर्लाहीले पर्सा वन्यजन्तु आरक्ष कार्यालय मार्फत यस कार्यालयमा २०७० आषाढ १७ गते पठाइएकोमा उक्त बच्चा हात्ती विरामी रहेकोले हात्तीसार सौराहामा राखी पशु चिकित्सकहरुबाट उपचार गर्दागर्दै २०६९ आषाढ ३० गते उपचारको क्रममा मृत्यु भएको थियो ।

२.१० चितवन जिल्लास्तरीय वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण इकाईको बैठक

राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका महानिर्देशक एवं केन्द्रियस्तरको वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण इकाईका संयोजकको उपस्थितिमा २०६८ श्रावण २५ गते १९ जिल्ला मध्ये पहिलो जिल्लाको रूपमा चितवन जिल्लास्तरीय वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण इकाई (Wildlife Crime Control Bureau-WCCB) गठन भएको थियो । गठन भए पश्चात हालसम्म सम्पन्न भएका ७ वटा बैठक मध्ये ३ वटा बैठक यस आ.व.मा निम्नानुसार सम्पन्न भएको छ ।

(क) पाचौँ बैठक : २०६९ आश्विन २ गते चितवनका प्रमुख जिल्ला अधिकारीको विशेष उपस्थितिमा चितवन जिल्लास्तरीय वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण इकाईको पाचौँ बैठक कसरामा सम्पन्न भयो । उक्त बैठकमा केही कार्यालयहरुका सम्पर्क व्यक्ति/पदाधिकारीहरु सरुवा भइ जानु भएकोले उहाहरुको ठाउँमा नयाँ सम्पर्क व्यक्ति/पदाधिकारीको चयन, जिल्ला वन कार्यालयको वन क्षेत्रमा गैँडा संरक्षणको दृष्टिले संवेदनशिल मानिएका क्षेत्रमा समय समयमा निकुञ्जबाट हात्ती खटाउने, जिल्ला वन कार्यालयको लागि कम्तीमा ३ वटा हात्ती र सो को लागि कर्मचारी तथा राशन दाना लगायतका पूर्वाधारको व्यवस्था सहित नयाँ दरवन्दी सृजना गर्न केन्द्रियस्तरको

वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण इकाई र वन विभागमा अनुरोध गर्ने लगायतका विषयमा छलफल तथा निर्णय भएको थियो ।

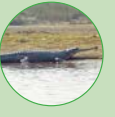
(ख) छैटौँ बैठक : २०६९ माघ २४ गते चितवन जिल्लाका प्रमुख जिल्ला अधिकारीको विशेष उपस्थितिमा चितवन जिल्लास्तरीय वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण इकाईको छैटौँ बैठक सम्पन्न भयो । उक्त बैठकमा सम्पर्क अधिकारी तोक्ने, जिल्ला वन कार्यालय चितवन अन्तरगतको वन क्षेत्रमा गैँडा लगायतका वन्यजन्तुहरुको संरक्षणलाई प्रभावकारी बनाउने र वन्यजन्तु तथा वनस्पतिको चोरी शिकार/निकासीमा प्राप्त सफलताको विषयहरुमा छलफल तथा निर्णय भएको थियो ।

(ग) सातौँ बैठक: २०७० आषाढ २१ गते प्रमुख जिल्ला अधिकारी चितवन/नवलपरासी, जिल्ला वन अधिकृत चितवन/नवलपरासी, एस.एस.पी. प्रहरी तालिम केन्द्र भरतपुर, एस.पी. शशस्त्र प्रहरी वल सिमा सुरक्षा कार्यालय, शशस्त्र प्रहरी वल गढीमाई गण चितवन, एस.पी जिल्ला प्रहरी कार्यालय नवलपरासी, प्रमुख सेनानी भरतपुर/कसरा व्यारेक, जिल्ला न्यायधिवक्ता जिल्ला सरकारी वकिल कार्यालय चितवन, स्थानीय विकास अधिकारी जिल्ला विकास समिति चितवनको विशेष उपस्थितिमा चितवन जिल्ला स्तरिय वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण इकाईको सातौँ बैठक कसरामा सम्पन्न भयो । उक्त बैठकमा वन्यजन्तुको चोरी शिकार र अवैध व्यापार नियन्त्रणमा

कसरामा बैठक बस्दै

पछिल्लो समयमा भए गरेका कार्य प्रगतिहरुको प्रस्तुती, नयाँ सम्पर्क व्यक्ति/पदाधिकारीहरुको चयन, आखेटोपहार व्यवस्थापन, समस्याग्रस्त वन्यजन्तुको उद्धार र व्यवस्थापन, कर्मचारीहरुको क्षमता अभिवृद्धि सम्बन्धी विषयमा छलफल गरी केन्द्रियस्तरको वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण इकाई मार्फत नेपाल सरकारलाई अनुरोध गर्ने विषयमा छलफल तथा निर्णय भएको थियो ।

२.११ अन्तर सम्बन्ध सुधारका लागि सिमापार बैठक/भ्रमण

यस निकुञ्जको पश्चिमी सिमानासँग जोडिएको भारतको वाल्मिकी टाइगर रिजर्भका पदाधिकारीहरु र स्थानीय समुदायका व्यक्तिहरुबाट यस निकुञ्ज र मध्यवर्ती क्षेत्रको अध्ययन अवलोकन भ्रमण भएको थियो। भ्रमणको क्रममा

निकुञ्ज संरक्षण, मध्यवर्ती क्षेत्रको सामुदायिक विकास, आयआर्जन, निकुञ्जमा रहेका हात्ती, घडियाल गोही र गिद्ध प्रजनन केन्द्रको अध्ययन तथा राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष-जैविक विविधता संरक्षण केन्द्रबाट सञ्चालित कार्यक्रम र मध्यवर्ती क्षेत्रका स्थानीय समुदायसंग छलफल अन्तरक्रिया गरिएको थियो।

३. मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन संक्षिप्त परिचय

मध्यवर्ती क्षेत्र घोषणा	: २०५३ मंसिर १७ गते (सन् १९९६)
क्षेत्रफल	: ७५० वर्ग कि.मी.
जिल्ला	: चितवन, पर्सा, नवलपरासी र मकवानपुर
गा.वि.स./न.पा.	: ३४/२ (चितवन १६/२, नवलपरासी १५, पर्सा २, मकवानपुर १)
वडा संख्या	: २२३
उपभोक्ता समिति	: २१, उपसमिति १
उपभोक्ता समूह	: १७७९ (महिला : ८५६, पुरुष : ८५० र मिश्रित : ७३)
घरधुरी संख्या	: ४५६९६
जनसंख्या	: २६०३५२

भू-उपयोग

आवादी	: ३५५.०१ वर्ग कि.मी. (४६.२५%)	वन: ३२९.३० वर्ग कि.मी. (४२.९%)
घाँसेमैदान	: ८.७ वर्ग कि.मी. (१.१३%)	बुट्यान: ९.७४ वर्ग कि.मी. (१.२६%)
अन्य (नदी, वालुवा)	: ६४.७४ वर्ग कि.मी. (८.४३%)	

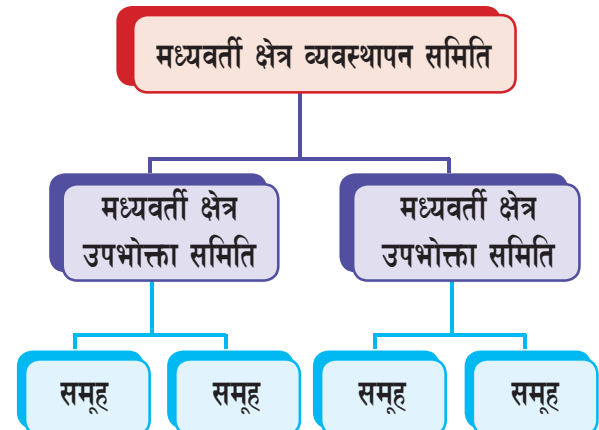
(स्रोत : Bufferzone profile 2000)

मध्यवर्ती सामुदायिक वन

विधान दर्ता	: ६८ वटा	हस्तान्तरण: ५३ वटा
हस्तान्तरित वनको क्षेत्रफल	: ८५४१.८६ हेक्टर	हस्तान्तरित सामुदायिक वनको घरधुरी संख्या : २८२९२
हस्तान्तरित सामुदायिक वनको उपभोक्ता संख्या	: १६०१७४ (महिला ७८६४५ र पुरुष ८१५२९)	

३.१ नीति तथा उद्देश्य

राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन २०२९, मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन नियमावली २०५२, मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन निर्देशिका २०५६, चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन योजना अनुरूप जनसहभागिताको आधारमा प्राकृतिक स्रोत संरक्षण र सदुपयोग, सामुदायिक विकास तथा जीविकोपार्जन सुधारका कार्यक्रम संचालन गर्ने नीति रहेको छ। स्थानीय

उपभोक्ताहरूको समुह, समितिमार्फत मध्यवर्ती क्षेत्रमा सामुदायिक विकास, संरक्षण, आयआर्जन, सीपमुलक एवं चेतनामुलक कार्यक्रम, राहत वितरण, पर्यापर्यटन, पशु स्वास्थ्य, नदी कटान क्षतिपुर्ति वितरण र निकुञ्ज व्यवस्थापनमा सहयोगी कार्यक्रमहरूसमेत नियमितरूपमा संचालन गरी प्राकृतिक स्रोतमा आत्मनिर्भर बनाई निकुञ्जको दिगो संरक्षण गर्ने उद्देश्य रहेको छ ।

३.२ संगठन तालिका

चितवन, मकवानपुर, पर्सा र नवलपरासी जिल्लाका ३४ वटा गा.वि.स.हरु तथा २ वटा नगरपालिकाका केही वडाहरूमा फैलिएको मध्यवर्ती क्षेत्रलाई २१ वटा इकाईहरूमा विभाजन गरी मध्यवर्ती क्षेत्र उपभोक्ता समितिहरू गठन गरिएका छन् भने एउटा उपसमिति समेत रहको छ । मध्यवर्ती क्षेत्रमा हाल बसोबास गरिरहेका ४५६१६ घरधुरीका २६०३५२ उपभोक्ताहरूलाई १,७७९ वटा समुहहरूमा आवद्ध गरिएको छ ।

मध्यवर्ती क्षेत्र उपभोक्ता समितिहरूको प्रतिनिधिमुलक संस्थाको रूपमा मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समिति रहेको छ । पहिलो मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिको गठन २०५४ फाल्गुण २५ मा भएको थियो । उक्त समितिको ५ वर्षको अवधि पूरा भएपछि २०५९ चैत्र १४ मा गठन भएको दोस्रो समितिको पदावधि समाप्त भएको करिब एक वर्षपछि २०६५ फाल्गुण १८ मा वर्तमान समिति गठन भएको छ । मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिमा निकुञ्जका संरक्षक सदस्य सचिव र सम्बन्धित जिल्ला विकास समितिका प्रतिनिधीहरू सदस्य रहने प्रावधान रहेको छ ।

३.३ मध्यवर्ती क्षेत्रका कार्यक्रम

मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समिति, उपभोक्ता समिति, उपभोक्ता उपसमिति तथा उपभोक्ता समुह मार्फत मध्यवर्ती क्षेत्रका कार्यक्रमहरू संचालन गरिदै आएको छ ।

३.३.१ उपभोक्ता समितिको वर्गीकरण र बजेट विनियोजन तथा निकास

राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन, २०२९ मा व्यवस्था भए बमोजिम मध्यवर्ती क्षेत्रको संरक्षण, सामुदायिक विकास, आयआर्जन, संरक्षण शिक्षा लगायतका कार्यका लागि (निकुञ्जको आम्दानीको ३०% देखि ५०% सम्म

रकम सम्बन्धित मध्यवर्ती क्षेत्र उपभोक्ता समितिहरूलाई प्राप्त हुने) मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन निर्देशिका, २०५६ ले गरेको व्यवस्था बमोजिम विनियोजन गरी खर्च गर्नुपर्ने प्रावधान रहेको छ । यस आ.व. मा रु ३,५१,३२,०००। रकम निकासामै २१ वटा उपभोक्ता समिति, १ वटा उपसमिति र मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिमा स्वीकृत कार्यक्रम अनुसार कार्यान्वयन भएको कार्यक्रमको प्रगति विवरण **अनुसूची- १०** मा उल्लेख गरिएको छ ।

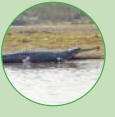
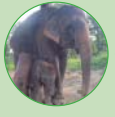
निकुञ्जलाई प्रभाव पार्ने र निकुञ्जबाट प्रभावित क्षेत्र, जनसंख्या, क्षेत्रफल र वन्यजन्तुले पुऱ्याएको क्षतिको आधारमा उपभोक्ता समितिहरूको वर्गीकरण गरिएको छ । मध्यवर्ती क्षेत्र घोषणा पश्चात आ.व. ०५२/५३ देखि ०६९/७० सम्म मध्यवर्ती क्षेत्रको संरक्षण र विकासका लागि (निकुञ्जले आम्दानी गरेको ५०%ले हुने रकम) प्राप्त हुनपर्ने बजेट रु.४२,८५,८७,१२७।१० (आ.व.०६८।६९सम्म निकुञ्जमा उठेको राजश्वको ५०%ले) मध्ये हाल सम्म रु.३२,८८,९३,८८४।८० बजेट निकासामै स्वीकृत कार्यक्रम सम्पन्न भएका छन् । आ.व. ०६८।६९ सम्म ५०% ले हुन आउने रकममा रु.९,९६,९३२४।३३ निकासामै हुन बाँकी रहेको छ । निकासामै भएको तथा निकासामै हुन बाँकी रकमको विवरण **अनुसूची- ११** मा उल्लेख गरिएको छ ।

३.३.२ क्षतिपुर्ति तथा राहत

३.३.२.१ वन्यजन्तुबाट भएको मानवीय क्षति तथा राहत

यस आ.व. मा निकुञ्ज र मध्यवर्ती सामुदायिक वनमा वन पैदावार घाँस दाउरा संकलन गर्न गएको अवस्थामा वन्यजन्तुबाट आक्रमणमा परी १५ जना (पुरुष १३ र महिला २) को मृत्यु भएको छ भने पुरुष १३ र महिला ९ गरी २२ जना घाइते भएका छन् । मृत्यु भएका मध्ये ८ जना बाघ, ६ जना जंगली हात्ती र १ जना गैँडाको आक्रमणबाट मृत्यु भएको हो । मानवीय क्षति र राहत उपलब्ध गराइएको विवरण **अनुसूची-१२** मा समावेश गरिएको छ ।

वन्यजन्तुहरू (हात्ती, गैँडा, बाघ, चितुवा, हिउँ चितुवा, अर्ना, भालु, जंगली बनेल, अजिंगर र गोही) प्राकृतिक वासस्थानबाट मानववस्तीमा र समुदायद्वारा व्यवस्थित वन क्षेत्रमा प्रवेश गरी स्थानीय जनताको धनजनको क्षति गरेको अवस्थामा राहत उपलब्ध गराउन सकिने प्रावधान सहित २०६६ असार २१ गतेदेखि लागू हुने गरी वन्यजन्तुबाट हुने क्षतिको राहत सहयोग सम्बन्धी निर्देशिका, २०६६ प्रारम्भ

भएको छ । उक्त निर्देशिकाले मानवीय क्षति (मृत्यु) को लागि रु. १,५०,०००। सख्त घाइतेका लागि रु. ५०,०००। सम्म, सामान्य घाइतेका लागि रु. ५,०००। सम्म, पशुधनको लागि स्थानीय बजार मूल्यमा नबढ्ने गरी रु. १०,०००। सम्म, घरगोठको क्षतिको मूल्यांकन गरी रु. ४,०००। सम्म, भण्डारण गरी राखिएको अन्न क्षति भएमा मूल्यांकन गरी रु. ५,०००। सम्म, खाद्यान्न तथा फलफुल क्षतिको लागि रु. ५,०००। सम्म राहत सहयोग उपलब्ध गराउन सक्ने व्यवस्था गरेको थियो ।

सामुदायिक वन क्षेत्रभित्र रहेका वन्यजन्तु वन क्षेत्रबाट वाहिर आई क्षति पुऱ्याउने कारण स्थानीय जनताबाट पटक-पटक वन्यजन्तुले पुऱ्याएको क्षतिको राहत माग भै आएको सन्दर्भमा पीडितलाई राहत उपलब्ध गराई वन्यजन्तु र मानव बीच अन्तर सम्बन्ध घनिष्ठ राख्न वन्यजन्तुबाट हुने क्षतिको राहत सहयोग सम्बन्धी निर्देशिका, २०६९ (नेपाल सरकार,मन्त्रपरिषदको मिति २०६९ कार्तिक २ को निर्णय अनुसार स्वीकृत) मिति २०६९ कार्तिक २ गते देखि लागु भएको छ । उक्त निर्देशिकाले वन्यजन्तुहरु (हात्ती, गैँडा, बाघ, चितुवा, हिउँ चितुवा, अर्ना, भालु, जंगली बंदेल) बाट भएको मानवीय क्षति (मृत्यु) को लागि रु. ३,००,०००। सख्त घाइतेका लागि रु. ५०,०००। सम्म, सामान्य घाइतेका लागि रु. १०,०००। सम्म, पशुधनको लागि स्थानीय बजार मूल्यमा नबढ्ने गरी रु. १०,०००। सम्म, घरगोठको क्षतिको मूल्यांकन गरी रु. १०,०००। सम्म, भण्डारण गरी राखिएको अन्न क्षति भएमा मूल्यांकन गरी रु. १०,०००। सम्म, खाद्यान्न तथा फलफुल क्षतिको लागि रु. १०,०००। सम्म राहत सहयोग उपलब्ध गराउन सक्ने व्यवस्था गरेको छ ।

यस आ.व.मा २०६९ असोज मसान्तसम्मका मानवीय क्षति (घाइते तथा मृतक) का परिवारलाई राहत सहयोग निर्देशिका २०६६ अनुसार उपलब्ध गराइएको र २०६९ कार्तिक २ गते पछिका वन्यजन्तुबाट भएको क्षतिको राहत सहयोग निर्देशिका २०६९ बमोजिम उपलब्ध गराइएको छ । सोही निर्देशिका अनुसार यस आ.व.मा गैँडा, बाघ भालु, जंगली हात्ती र बंदेलको आक्रमणमा परी मृत्यु तथा घाइते भएका परिवारजनलाई राहत उपलब्ध गराउन नेपाल सरकारबाट रु ६२,९४,००६। निकासमा प्राप्त भई रु १७,०९,२३३। गत आ.व.को बाँकी रहेको राहत उपलब्ध गराइएको र बाँकी रु ४५,८४,७७३। यस आ.व.का मृतक १५ जना र घाइते १९ जनाका परिवारलाई उपलब्ध गराइएको छ भने घाइते ३ जनाको रु.५९,६००। निकासमा माग गरी मध्यमाञ्चल

क्षेत्रीय वन निर्देशनालय, हेटौँडामा पठाइएकोमा निकासमा आउन बाँकी रहेको छ ।

वन्यजन्तुबाट हुने क्षतिको राहत सहयोग निर्देशिका २०६६ बमोजिम पशुधन क्षति, घरगोठको क्षति, भण्डारण गरी राखिएको अन्न क्षति, खाद्यान्न तथा फलफुल क्षतिको विभिन्न मितिमा रु ३५,५३,१८०। राहत माग गरी पठाएकोमा हालसम्म नेपाल सरकारबाट रकम निकासमा भई नआएको हुँदा मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिले यस आ.व.मा रु २० लाख रकम छुट्याई मिति २०६६ आषाढ २१ गते पश्चातका पशुधन क्षति, घरगोठको क्षति, भण्डारण गरी राखिएको अन्न क्षति, खाद्यान्न तथा फलफुल क्षतिको राहत उपलब्ध गराउन २१ वटै उपभोक्ता समितिहरु र १ वटा उपभोक्ता उपसमितिमा निकासमा पठाई राहत उपलब्ध गराउने कार्य भएको छ । यस आ.व.मा पशुधन क्षति, घरगोठको क्षति, भण्डारण गरी राखिएको अन्न क्षति, खाद्यान्न तथा फलफुल क्षतिको विवरण अनुसूची-१३ मा उल्लेख गरिएको छ ।

३.३.२.२ मानव-वन्यजन्तु द्वन्द्व न्यूनीकरण

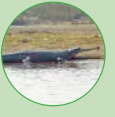
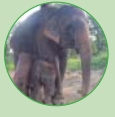
मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व व्यवस्थापन एक चुनौतिको रूपमा रहेको छ । यस निकुञ्ज र मध्यवर्ती क्षेत्रमा मुख्य गरी

विद्युतीय र काँडे तारबार, कुमरोज

विद्युतीय तारबार, माडे

मानव र गैँडा, बाघ, हात्ती, बबुल, भालु, चित्तलहरूको द्वन्द्व देखिएको छ । द्वन्द्व न्यूनिकरण अन्तर्गत मध्यवर्ती क्षेत्रमा हालसम्म १८० कि.मी. भन्दा बढी विद्युतीय तारवार, ११ वटा मचान निर्माण, २५ कि.मी. गेमप्रुफ फेन्स (मेस जाली), ५ कि.मी.तोष खन्ने लगायतका कार्यक्रमहरू भएको छ ।

३.३.२.३ नदी कटान क्षतिपूर्ति

यस निकुञ्जको सिमानामा पर्ने १५७४-१०-७.५ क्षेत्रफल निजी जग्गा नदीले कटान गरी निकुञ्जको प्राकृतिक सिमानाभित्र परेकोमा राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन २०२९ को दफा ३(ग) मा भएको कानूनी व्यवस्था बमोजिम गत आ.व.सम्म ६७-५-१८.५ क्षेत्रफल जग्गाको रु २,८४,३३,८६४। मात्र सम्बन्धित जग्गाधनीलाई क्षतिपूर्ति उपलब्ध गराइएको थियो । यस आ.व.मा नदी कटानको लागि रु ४०,००,०००। निकास भई करिव ५-६-९.५ क्षेत्रफल जग्गाको क्षतिपूर्ति उपलब्ध गराइएको छ । हालसम्म निकुञ्जबाट जग्गाको रु ३,२४,३३,८६४। क्षतिपूर्ति दिइएको छ भने अब १५०१-७-१९.५ क्षेत्रफल जग्गाको क्षतिपूर्ति दिन बाँकी रहेको छ । अनुसूची-१४

३.३.३ सामुदायिक विकास

मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन निर्देशिका २०५६ अनुसार उपभोक्ता समितिमा विनियोजन हुने रकम मध्ये ३०% रकम सामुदायिक विकास कार्यमा लगाउन सक्ने प्रावधान रहेको छ । २१ वटा समिति र १ वटा उपसमिति गरी २२ वटा समितिहरूले आ-आफ्नो स्वीकृत कार्यक्रम बमोजिम विद्यालय भवन, समितिको कार्यालय भवन, सामुदायिक भवन, प्रतिक्षालय, बाटो ग्राभेल, खानेपानी, कलभर्ट, कजवे, सिंचाई, फर्निचर, मन्दिर, विद्यालयका शौचालय, साइकल स्ट्याण्ड आदि निर्माण तथा मर्मत सुधारका कार्यहरू सम्पन्न भएका छन् । यस आ.व.मा सामुदायिक विकास शिर्षक अन्तर्गत रु ६०,१५,०००।०० निकास भएको थियो ।

३.३.४ संरक्षण कार्यक्रम

मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन निर्देशिका २०५६ अनुसार उपभोक्ता समितिमा विनियोजन हुने रकम मध्ये ३०% रकम संरक्षण कार्यक्रममा लगाउन सक्ने प्रावधान रहेको छ । २१ वटा समिति र १ वटा उपसमिति गरी २२ वटा समितिहरूले आ-आफ्नो स्वीकृत कार्यक्रम बमोजिम नदी

तटबन्धन, वन व्यवस्थापन, तारवार, वृक्षरोपण, पर्खाल, तालतलैया, घांसेमैदान, चोरी शिकार नियन्त्रण, नर्सरी स्थापना, राहत, चरण क्षेत्र व्यवस्थापन आदि क्रियाकलापहरू सम्पन्न भएका छन् । संरक्षण कार्यक्रम शिर्षक अन्तर्गत रु ६१,९१,०००।०० निकास भएको थियो ।

टिकौली ताल सरसफाई गर्दै

३.३.५ आयआर्जन तथा सीप विकास

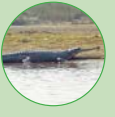
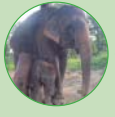
मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन निर्देशिका २०५६ अनुसार उपभोक्ता समितिमा विनियोजन हुने रकम मध्ये २०% रकम आयआर्जन तथा सीप विकास कार्यमा लगाउन सक्ने प्रावधान रहेको छ । २१ वटा समिति र १ वटा उपसमिति गरी २२ वटा समितिहरूले आ-आफ्नो स्वीकृत कार्यक्रम बमोजिम सीप प्रयोग गरी जिविकोपार्जन गर्न आवश्यक सामग्री उपलब्ध गराउने तथा उपभोक्ता समूहमा बचत गरेको रकमबाट सुलभ व्याजदरमा ऋण लिने दिने व्यवस्था गरिएको छ । यस शिर्षक अन्तर्गत रु ४५,४५,०००।०० निकास भएको थियो ।

३.३.६ संरक्षण शिक्षा

मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन निर्देशिका २०५६ अनुसार उपभोक्ता समितिमा विनियोजन हुने रकम मध्ये १०%

मृगकुञ्ज उ.स.मा स्कुल कार्यक्रम

रकम संरक्षण शिक्षा कार्यमा लगाउन सक्ने प्रावधान रहेको छ । २१ वटा समिति र १ वटा उपसमिति गरी २२ वटा समितिहरूले आ-आफ्नो स्वीकृत कार्यक्रम बमोजिम विभिन्न प्रकारका चेतनामुलक तालिम, गोष्ठी, अध्ययन

अवलोकन भ्रमण, स्कुल, सांगितिक, श्रव्यदृश्य, दिवस समारोह आदि कार्यक्रमहरू संचालन गरिएका छन् । संरक्षण शिक्षा शिर्षक अन्तर्गत रु १९,१८,०००।०० निकासा भएको थियो ।

मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिका पदाधिकारीहरूको अध्ययन अवलोकन भ्रमण

यस निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिको आ.व.०६९।७० को स्वीकृत बजेट तथा कार्यक्रम अनुसार मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिबाट पश्चिम नेपालका संरक्षित क्षेत्रहरू र भारतको उत्तराखण्डमा पर्ने नैनीताल जिल्लामा रहेको करबेट राष्ट्रिय निकुञ्जसम्म (२०७० भाद्र २४ देखि २०७० भाद्र २९ गते सम्म) अवलोकन भ्रमण गरिएको थियो । अवलोकन भ्रमणमा मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिका १३ जना सदस्यहरू, उपभोक्ता समितिका ५ जना प्रतिनिधीहरू र निकुञ्ज कार्यालयबाट १३ जना कर्मचारीहरू गरी जम्मा ३१ जनाको सहभागिता रहेको थियो । भ्रमणको क्रममा बाघ संरक्षणमा भारतको करबेट राष्ट्रिय निकुञ्ज र यस निकुञ्जको अनुभव आदान प्रदान, वन्यजन्तु र मानव बीच हुने द्वन्द्व व्यवस्थापनका विषयमा पश्चिम नेपालको शुक्लाफाँटा वन्यजन्तु आरक्ष र बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्जसंगको अनुभव आदान प्रदान गर्नुको साथै भौगोलिक क्षेत्रका आधारमा पाईने जैविक विविधताको अध्ययन अवलोकनबाट प्राप्त अनुभव, ज्ञान र सीप यस निकुञ्ज र मध्यवर्ती क्षेत्रको व्यवस्थापनमा सहयोग पुग्नेछ ।

भ्रमणमा सहभागीहरू

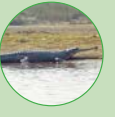
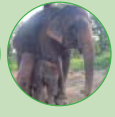
भारतको नैनीतालमा

३.३.७ मध्यवर्ती क्षेत्रको वन व्यवस्थापन

यस निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्रमा २६,४२१ हेक्टर वन क्षेत्र रहेको छ । जस मध्ये साल वन (Sal forest) १३,०५३ हेक्टर, नदीतटिय वन (Riverine forest) १,६५९ हेक्टर र मिश्रीत वन (Tropical mixed hardwood forest) ११७०९ हेक्टर छ । मध्यवर्ती क्षेत्रभित्रको वन क्षेत्रलाई मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन नियमावली, २०५२ मा मध्यवर्ती सामुदायिक वन, मध्यवर्ती धार्मिक वन, मध्यवर्ती क्षेत्र वन र निजी वन गरी चार किसिमले व्यवस्थापन गर्न सकिने प्रावधान रहेको छ । हाल सबै प्रकारका वन र मध्यवर्ती क्षेत्र घोषणा हुनु अगाडी जिल्ला वन कार्यालय मकवानपुरबाट हस्तान्तरण भएका तीनवटा कवुलियती वन मध्यवर्ती क्षेत्रको सिमाना निर्धारण गर्दा मध्यवर्ती क्षेत्रभित्र परेकाले सो को समेत व्यवस्थापन गरिएको छ ।

३.३.७.१ मध्यवर्ती सामुदायिक वन

मध्यवर्ती क्षेत्रभित्र रहेको वन व्यवस्थापन गर्न स्थानीय उपभोक्ताहरूले परापूर्व कालदेखि भोग चलन गर्दै आएका पायक पर्ने वन क्षेत्रलाई मध्यवर्ती सामुदायिक वनको रूपमा समूह गठन गरेर हस्तान्तरण गर्न सकिने कानूनी प्रावधान बमोजिम वनको संरक्षण, सम्बर्धन र उपयोगको लागि हालसम्म ९७ वटा वन उपभोक्ता समूहहरू गठन गरी वनको व्यवस्थापन गर्दै आएका छन् । आ.व. २०६९/०७० सम्ममा ६८ वटा मध्यवर्ती सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरू (विधान) दर्ता भएका छन् भने उक्त समूहहरू मध्ये निकुञ्ज कार्यालय, सम्बन्धित मध्यवर्ती उपभोक्ता समिति र सम्बन्धित मध्यवर्ती सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह बीच त्रिपक्षीय सम्झौता गरी ५३ वटा मध्यवर्ती सामुदायिक वनहरू दर्ता (हस्तान्तरण) गरिएको छ ।

हस्तान्तरण गरिएको वनहरुको कुल क्षेत्रफल ८५४१.८६ हेक्टर रहेको छ । जसबाट २८,२९२ घरधुरीका १,६०,१७४ व्यक्तिहरु लाभान्वित भएका छन् (अनुसूची-१५) ।

३.३.७.२ मध्यवर्ती निजी वन

मध्यवर्ती क्षेत्रभित्रको आफ्नो हक पुग्ने जग्गाधनीले आफ्नो इच्छा अनुसार मध्यवर्ती निजी वनको संरक्षण, विकास तथा वन पैदावारको उपयोग गर्न सक्ने व्यवस्था अनुसार आफ्नो निजी जग्गामा वृक्षरोपण गरी निजी वन व्यवस्थापन गर्न हालसम्म यस निकुञ्जमा ११-१९-१४ बिगाहा क्षेत्रफल भएको ११ वटा मध्यवर्ती निजी वनहरु निकुञ्ज कार्यालयमा दर्ता गरिएका छन् (अनुसूची -१६) ।

३.३.७.३ कवुलियती वन

मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन नियमावली, २०५२ मा कवुलियती वनको प्रावधान नभएता पनि मध्यवर्ती क्षेत्र घोषणा हुनु पूर्व जिल्ला वन कार्यालय, मकवानपुरबाट हस्तान्तरण भएका मध्यवर्ती क्षेत्र घोषणा भए पछि जिम्मेवारी सरी आएका ३ वटा कवुलियती वनहरु यस निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्रमा पर्दछन् । कुल क्षेत्रफल १९.६८ हेक्टर रहेको वनबाट २१ घरधुरीका १६० व्यक्तिहरु लाभान्वित भएका छन् (अनुसूची -१७) ।

३.३.७.४ मध्यवर्ती धार्मिक वन

परापूर्वकाल देखि रहेको कुनै धार्मिकस्थल वा त्यसको वरिपरि रहेको वन क्षेत्रको विकास, संरक्षण र उपयोग गर्न चाहने कुनै धार्मिक निकाय, समूह वा समुदायलाई धार्मिक वनको रूपमा सुम्पन सकिने व्यवस्था अनुरूप यस निकुञ्जको सिखौली मध्यवर्ती उपभोक्ता समिति अन्तर्गत मुकुन्दपुर गा.वि.स.नवलपरासीमा १ वटा धार्मिक वन समूह गठन भएको छ ।

३.३.८ अनुगमन

मध्यवर्ती क्षेत्रमा सञ्चालन भएका कार्यक्रमहरुको अनुगमन नियमितरूपमा हुने गरेको छ । कार्यक्रमको अनुगमन मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष, प्रमुख संरक्षण अधिकृत, मध्यवर्ती शाखाका कर्मचारीहरु, सव-इन्जिनियर र फिल्डस्तरमा सेक्टर, पोष्ट र उपभोक्ता समितिहरुबाट भएको छ । समितिमा प्राप्त कार्यक्रम तथा बजेटको बारेमा उपभोक्ताहरुलाई जानकारी र सहभागी गराउने कार्य उपभोक्ता समितिले गरेको छ ।

३.३.९ संस्थागत विकास

मध्यवर्ती क्षेत्रमा सञ्चालन गरिने कार्यक्रमहरुको बजेट विनियोजन गर्ने, अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्ने, मध्यवर्ती क्षेत्रमा परेका समस्याहरुको छलफल गरी समाधान गर्ने, नीति नियमहरुले पुर्‍याएका बाधा अडचनमाथि छलफल गरी राय सुझाव पेश गर्ने लगायतका कामहरुको लागि आ.व. ०६९।७० मा मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिको मिति २०६९ श्रावण २६, २०६९ पौष ९ र २०६९ चैत्र १५ मा क्रमशः एघारौं, बाह्रौं र तेह्रौं बैठक सम्पन्न भएको छ ।

३.३.१० पशु स्वास्थ्य कार्यक्रम

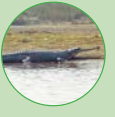
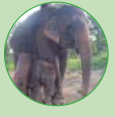
मध्यवर्ती क्षेत्रमा रहेका पशुहरुको स्वास्थ्य तथा नश्लमा सुधार ल्याई निकुञ्जका वन्यजन्तुलाई दीर्घकालीनरूपमा सुरक्षा प्रदान गर्ने उद्देश्य अनुरूप चितवनको बछ्यौली, जगतपुर र कल्याणपुर तथा नवलपरासीको कोल्हुवामा गरी ४ वटा पशुसेवा केन्द्रको स्थापना गरिएको छ । यी पशुसेवा केन्द्रहरु पशुसेवा उपभोक्ता समितिमार्फत सञ्चालित छन् र ४ वटै पशुसेवा केन्द्रबाट पशु स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउँदै आएका छन् । सेवा केन्द्रहरुबाट प्रदान गरेका प्रमुख सेवाहरुमा घरघरमा गई पशुहरुको रोग परीक्षण तथा औषधि प्रदान, गोबर तथा मुत्र परीक्षण, राष्ट्रिय निकुञ्जसंग समन्वय गरी समय समयमा खोप कार्यक्रम सञ्चालन हुँदै आएको छ ।

३.३.११ युवा जागरण अभियान

वन्यजन्तुको चोरी शिकार विरुद्ध युवाहरुलाई परिचालन गर्नको लागि उपभोक्ता समितिस्तरमा समुदायमा आधारित चोरी शिकार नियन्त्रण युवा जागरण अभियान सञ्चालन गरी निकुञ्जका ४ वटै सेक्टरमा सेक्टरस्तरीय सञ्जाल तयार गरी सक्रियतापूर्वक जनचेतनामूलक, तालिम, गोष्ठी, सडकनाटक, नदी गस्ति जस्ता कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिएको छ । गाउँघरमा हुने गरेका वनजन्य अपराध कार्यमा नलाग्ने प्रेरित गर्ने खालका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्दा विभिन्न प्रलोभनमा परेका जनसमुदाय लाभान्वित भएका छन् ।

३.३.१२ निजी आवादीमा भएका वन पैदावार व्यवस्थापन

मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन नियमावली, २०५२ को नियम २३ बमोजिम मध्यवर्ती क्षेत्रभित्रको आफ्नो हकपुग्ने जग्गाधनीले आफ्नो इच्छा अनुसार निजी वनको संरक्षण,

विकास र उक्त वन पैदावार उपयोग गर्न पाउने व्यवस्था छ । उक्त नियमावलीको २३(४) मा जग्गाधनीले मध्यवर्ती क्षेत्र बाहिर पनि स्वतन्त्ररूपमा काठ दाउरा ओसारपसार र विक्री वितरण गर्न पाउने प्रावधान रहेको छ । सो अनुसार निजी नम्बरी जग्गामा रहेको रुख कटान गर्न निम्न प्रकृया पुरा गर्नु पर्ने हुन्छ ।

(क) जग्गाधनी प्रमाण पुर्जा (ख) उपभोक्ता समितिको सिफारिस (ग) जग्गाको नक्सा (घ) मालपोतबाट नम्बरी आवादी खुलेको पत्र (ङ) हकदावीको लागि ७ दिने सूचना प्रकाशित गरी सूचना टाँस गरेको मुचुल्का (च) नापी, मध्यवर्ती उपभोक्ता समिति, गा.वि.स., वन प्राविधिक समेत भएको मुचुल्का (छ) ओसारपसारको लागि वन पैदावरको श्रोत खुलेको विवरण (ज) फिल्डको प्रतिवेदन र मुचुल्काको आधारमा कटान आदेश दिने (झ) सम्बन्धित सेक्टरले काठको मुचुल्का सहित प्रतिवेदन पेश गर्ने (ञ) काटिएको काठको जात, परिमाण अनुसार लाने मूल्य अभिवृद्धि कर सम्बन्धित जग्गाधनिले बैकमा जम्मा गरी भौचर पेश गर्ने (ट) सम्बन्धित सेक्टरको अधिकृतलाई टाँचा

लगाउन आदेश दिने र टाँचा लगाएको लगत र मुचुल्का बमोजिम छोडपूजि दिने ।

यस आ.व.मा मध्यवर्ती क्षेत्रको विभिन्न स्थानबाट विभिन्न प्रजातिका निजी आवादीबाट कटान गरिएको काठको परिमाण ५२८८८.३३ क्यू.फिट काठ र दाउरा २११ चट्टा रहेको छ । सोबाट मूल्य अभिवृद्धि कर रु १०,८२,१४४।१८ संकलन भएको छ ।

३.३.१३ मध्यवर्ती क्षेत्रमा उद्योग स्थापना

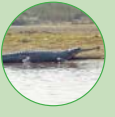
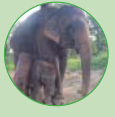
मध्यवर्ती क्षेत्रभित्र विभिन्न प्रकारका घरेलु उद्योग स्थापनाको लागि घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालयमा दर्ता हुनु अगाडि उद्योग दर्ता गर्ने अधिकारीले मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन नियमावली २०५२ को नियम २० बमोजिम राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागको सहमति लिनु पर्ने प्रावधान बमोजिम यस आ.व.मा घरेलु उद्योग दर्ताको लागि यस कार्यालयबाट सिफारिस गरिएका विभिन्न १०४ वटा उद्योगहरुको विवरण अनुसूची-१८ मा उल्लेख गरिएको छ ।

निकुञ्ज तथा मध्यवर्ती क्षेत्रमा वन अतिक्रमण

यस निकुञ्जको त्रिवेणी नजिक नवलपरासी जिल्लाको गजग्राह पोष्ट क्षेत्रमा करिव १५ हेक्टर जग्गामा कमल नयनाचार्यले धार्मिक क्षेत्रको रूपमा गजेन्द्रमोक्ष धाम नामक मन्दिर, पक्की विद्यालय भवन, आश्रम जस्ता संरचना निर्माण निकुञ्जको अतिक्रमण भएको छ । अतिक्रमण नियन्त्रणको लागि निकुञ्जबाट कर्मचारी खटाउँदा त्यस क्षेत्रका मानिसहरु लगायत पहुँचमा रहेका मानिसहरुबाट उक्त मन्दिर क्षेत्र कायम गर्न संरक्षण प्रदान गर्ने गरेकोले अतिक्रमण हटाउन निकुञ्जको एकलो प्रयासबाट नसकिएको अवस्था छ ।

यस निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्रमा पर्ने दाउन्नेदेवी उपभोक्ता समिति अर्न्तगत नवलपरासी जिल्लाको नयाँबेलहानी गा.वि.स.को तमासपुर स्थित ठुलो पोखरा मध्यवर्ती सामुदायिक वनमा करिव १५ हेक्टर जग्गामा २०३६ सालदेखि नै वन अतिक्रमण गरी पक्की भवनहरु निर्माण गरी बसोबास र खेतीपाती गर्दै आएका छन् । उक्त स्थानमा अतिक्रमण हटाउनको लागि निकुञ्जबाट कर्मचारी खटाउँदा त्यहाँका बासिन्दाले अवरोध गर्ने गरेको कारण हटाउन सकिएको छैन ।

मध्यवर्ती क्षेत्रमा पर्ने चितवन जिल्लाको अयोध्यापुरी गा.वि.स. वडा नं. ९ स्थित बाँदरभुलामा २०४७ साल देखि नै वन क्षेत्र अतिक्रमण गरी मानिसहरु बसोबास गरेका थिए । मध्यवर्ती क्षेत्र स्थापना भएपछि २०५८ वैशाख २६ गते तत्कालीन प्रमुख जिल्ला अधिकारीको अध्यक्षतामा बसेको बैठक र २०५८ जेष्ठ २ गते तत्कालीन जिल्ला विकास समितिका सभापतिको अध्यक्षतामा बसेको बैठकको निर्णयानुसार अतिक्रमण हटाई उक्त स्थान खाली गरिएको थियो । द्वन्द्वको समयमा पोष्ट विस्थापित भएको मौकाको फाइदा उठाई सो स्थानमा पुनः अतिक्रमण भएको छ । हाल उक्त स्थानमा करिव ४५१.४ हेक्टर वन क्षेत्र अतिक्रमण गरी सुकुम्बासीहरुका करिव ४५६ घर टहराहरु बनाइ केही वन क्षेत्र खनजोत गरी खेतीपाती समेत गरिरहेका छन् । उक्त स्थानमा नजिकको पोष्टबाट बेलाबेलामा गस्ति तथा निकुञ्ज कार्यालयबाट अनुगमन गर्ने गरिएको छ । वर्तमान सन्दर्भमा सर्वदलीय सहमतिबाट मात्र अतिक्रमण हटाउन सहज हुने देखिएकोले सरोकारवालाहरुसंगको निरन्तर छलफल र अन्तर्क्रियाका माध्यमबाट सहमति जुटाउने प्रयत्न हुँदै आएतापनि उपलब्धि हुन सकेको छैन ।

मध्यवर्ती क्षेत्रको लोथर उपभोक्ता समिति अन्तर्गत रहेको मकवानपुर जिल्लाको मनहरी गा.वि.स.वडा नं. २, सुनाचुरीमा २०५९ सालको मकवानपुर जिल्लाको राक्सीराड, सरीखेत लगायतका स्थानमा राप्ती नदीमा आएको बाढी पश्चात अस्थायी रूपमा बसोबास शुरु भएको र तत्कालै यस निकुञ्ज, जिल्ला वन कार्यालय, मकवानपुरको टोलीले घरटहरा भत्काएको भएतापनि द्वन्द्वको समयमा पोष्ट विस्थापित भएको अवस्थामा सो स्थानमा पुनः क्रमिक रूपमा अतिक्रमण बढ्दै जाँदा हाल करिब ११४.१ हेक्टर क्षेत्रफलमा करिब १५६ घरधुरीहरू घर निर्माण तथा खेतिपाती गर्दै आएका छन् । पटक पटकको प्रयास पछि, गत साल करिब २० विगाहा जमिन अतिक्रमण गरी बनाएका ५५ वटा घरटहराहरू हात्ती लगाएर हटाइएको थियो ।

उल्लेखित क्षेत्रहरू बाहेक चितवन जिल्लाको अयोध्यापुरी, गर्दी, पटिहानी, मेघौली, गीतानगर, नवलपरासी जिल्लाको कुमारवर्ती, नारायणी, दिव्यपुरी, मुकुन्दपुर र पर्सा जिल्लाको निर्मलवस्ती, ठोरी गा.वि.स.हरूमा निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्रमा सामुहिक रूपमा अतिक्रमण नगरेको भएता पनि निजी नम्बरी आवादी जग्गासंग सिमाना जोडिएको सामुदायिक वनको सिमानामा बाढी तथा नदिकटानको कारणबाट विस्थापित भई अस्थायी शिविरको रूपमा बसोबास गर्ने र पुरानो बसोबास भएको क्षेत्र फर्कन योग्य भएतापनि सोही स्थान अतिक्रमण गरी बसोबास कायमै गरेको पाइएको छ । उल्लेखित स्थानहरूमा करिब ४२१ हेक्टर जग्गा अतिक्रमण गरी करिब १२९१ घरधुरीहरू बसोबास गरेका छन् ।

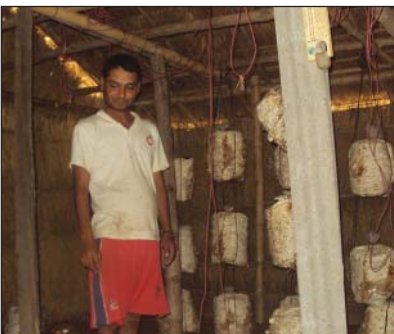
क्र.सं.	स्थान	क्षेत्रफल	हालको अवस्था
१	गजग्राह क्षेत्र (त्रिवेणी नजिक) नवलपरासी	करिब १५ हे.	पक्की मन्दिर, विद्यालय, आश्रम निर्माण
२	ठुलो पोखरा म.सा.वन नयाँवेलहानी तमासपुर, नवलपरासी	करिब १५ हे.	पक्की भवनहरू निर्माण
३	अयोध्यापुरी, गर्दी, पटिहानी, मेघौली, गीतानगर, कुमारवर्ती, नारायणी, दिव्यपुरी, मुकुन्दपुर, निर्मलवस्ती र ठोरी गा.वि.स.हरू	करिब ४२१ हे.	पक्की भवन र विद्यालय समेत निर्माण
४	मनहरी-२ सुनाचुरी, मकवानपुर	११४.१० हे.	पक्की भवन र विद्यालय निर्माण
५	अयोध्यापुरी - ९ बादरभुला, चितवन	४५१.४० हे.	पक्की भवन, विद्यालय समेत निर्माण भएका र अन्य सरकारी निकाय बाट सहयोग पुऱ्याएको

३.४ जैविक विविधता संरक्षण सुविधा कोष

सहभागितात्मक संरक्षण कार्यक्रमका तर्फबाट वि.सं. २०५७ मा मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिलाई हस्तान्तरण भएको रु. ५७ लाखको कोष नै जैविक विविधता संरक्षण कोष (बि. सी. एफ.) हो । उक्त कोषबाट वि. सं. २०६० जेष्ठदेखि मध्यवर्ती बचत तथा ऋण सहकारी संस्था मार्फत आय आर्जन, कृषि व्यवसाय, हरित उद्यम, वैकल्पिक उर्जा लगायतका क्षेत्रहरूमा ऋण प्रवाह हुँदै आएको छ ।

मध्यवर्ती क्षेत्र सामुदायिक बचत तथा ऋण संचालन कार्य निर्देशिका, २०६१ (पहिलो संशोधन, २०६३) को अधिनमा रही जैविक विविधता संरक्षण कोष परिचालन गरिएको छ (अनुसूची-१९) ।

यस कोषलाई प्रभावकारी रूपमा परिचालन गर्नका लागि मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समिति अन्तर्गत सहकारी उप-समिति गठन गरिएको छ । संस्थाको बचत, शेयर सदस्य संख्या र शेयर रकमको आधारमा पहिलो पटक रु. ३ लाख

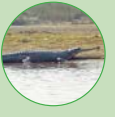
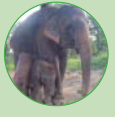
सहकारी संस्थाबाट ऋण लिई सुरु गरेको च्याउ खेती

सहकारी संस्थाबाट ऋण लिई सुरु गरेको गाई पालन

सहकारी संस्थाबाट ऋण लिई सुरु गरेको बाखा पालन

र ऋण असुलीको आधारमा दोस्रो पटक रु. ५ लाखसम्म ऋण प्रवाह गरिएको छ। ऋण लगानी गर्दा ६ % व्याजदर र २ वर्षको भुक्तानी अवधि तय गरी ६/६ महिनामा साँवा र व्याज असुल गर्ने सम्झौता गरी सोही बमोजिम गरिएको छ। यसरी गरिएको ऋण लगानीले मध्यवर्ती क्षेत्रमा भएका उपभोक्ताहरूको आयआर्जन र संरक्षणमा समेत टेवा पुगेको छ।

जैविक विविधता संरक्षण सुविधा कोष (BCF) को अवस्था	
सहकारी संस्था : २३ वटा (१ प्रस्तावित सहित)	शेयर सदस्य : १४,३०९ (पुरुष ६३४७, महिला ७९६२)
कुल शेयर पूजि : रु १,३५,९३,२४८।००	संस्थाको कुल बचत : रु. १०,२५,०८,९९९।००
संस्थाहरूको आन्तरिक ऋण परिचालन : रु. १२,३१,५३,७८९।००	BCF लगानी भएका संस्था : १३ वटा
संस्थाहरूमा लगानी भएको कुल ऋण : रु. ३२,३९,३९८।००	बैंक मौज्जात : रु. २८,०८,०१०।९४
समूह अर्न्तगत रहेको असुल हुनु पर्ने ऋण : रु. १,२७,०२८।००	कुल BCF कोष रकम : रु. ६५,००,००।००

(क) सहभागितात्मक सहकारी व्यवस्थापन तालिम :

मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समिति, सहकारी व्यवस्थापन उपसमितिको आयोजना र तराई भू-परिधि कार्यक्रमको आर्थिक सहयोगमा यस निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्रमा रहेका मध्यवर्ती बचत तथा ऋण सहकारी संस्थाहरूका अध्यक्षहरूको लागि २ दिने सहभागितात्मक सहकारी व्यवस्थापन तालिम जैविक विविधता संरक्षण केन्द्र, सौराहामा २०७० जेष्ठ २ र ३ गते सम्पन्न भएको छ। उक्त तालिममा २३ जना सहकारी संस्थाका अध्यक्षहरू, मध्यवर्ती क्षेत्र सेक्टर संयोजक ४ जना, सहकारी संस्थाका कर्मचारीहरू ५ जना गरी ३२ जनाको (महिला ८, पुरुष २४) सहभागिता थियो। उक्त तालिममा सहकारी प्रशिक्षण तथा डिभिजन कार्यालय, भरतपुरका प्राचार्य श्री केशव वहादुर थापा र सहकारी प्रशिक्षक श्री श्रीकृष्ण नेपालले प्रशिक्षण दिनु भएको थियो। यस तालिमबाट सहकारीको वर्तमान कानूनका साथै मध्यवर्ती क्षेत्रमा भएको बचत तथा ऋण कारोवारको दीर्घकालिन व्यवस्थापनका लागि गठन गरिएका सहकारी संस्थाहरूको व्यवसायिक योजना र आत्मनिर्भरतातर्फ उन्मुख गराउन संस्थाका नेतृत्वहरूलाई अभिप्रेरित गरी सामुहिक छलफलबाट संस्था संचालन प्रकृत्यामा देखिएका कमी कमजोरी हटाउन संस्था अग्रसर हुने देखिएको छ।

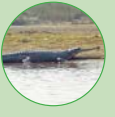
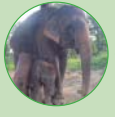
(ख) व्यवस्थापकहरूका लागि पर्स, नीति तथा योजना प्रशिक्षण कार्यक्रम

सहकारी व्यवस्थापन उपसमितिको आयोजनामा मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समिति र तराई भू-परिधि कार्यक्रमको आर्थिक सहयोगमा मध्यवर्ती बचत तथा ऋण सहकारी संस्थाका व्यवस्थापकहरूका लागि ५ दिने पर्स, नीति तथा योजना प्रशिक्षण कार्यक्रम अग्यौली ५, नवलपरासी स्थित

अमलटारी मध्यवर्ती होमस्टेमा २०७० आषाढ १५ देखि १९ गतेसम्म सञ्चालन भएको थियो। उक्त कार्यक्रममा २३ जना सहकारी संस्थाका व्यवस्थापकहरू र २ जना उप-समितिका पदाधिकारीहरू गरी २५ जनाको (महिला १२, पुरुष १३) सहभागिता थियो। प्रशिक्षण कार्यक्रम नेपाल बचत तथा ऋण केन्द्रिय संघका केन्द्रिय संचालक श्री इन्द्रज्योती पौडेल, प्राचार्य श्री केशव वहादुर थापा, जिल्ला बचत तथा ऋण सहकारी संघ चितवनका श्री नवराज सापकोटा र श्री रविमान श्रेष्ठबाट भएको थियो। कार्यक्रममा संस्थाको आर्थिक कारोवारको पर्स विश्लेषण, आन्तरिक नीति तथा योजनाका विषयहरूमा भएको छलफल तथा सिकाईले संस्थाहरूले हालको अवस्थामा वार्षिक कार्यक्रम र बजेटमात्र तयार गर्ने गरेकोमा आगामी वर्षहरूमा दीर्घकालिन योजना र संस्था संचालनका आन्तरिक नीतिहरू समेत तयार गर्न सहयोग पुग्ने साथै सहभागीहरूले एकअर्का संस्थाहरूसंगको समन्वय, जिल्ला र राष्ट्रिय संघहरूमा आवद्धता, जैविक विविधता संरक्षणमा समुदायलाई परिचालन, सामुहिक नेतृत्व विकासमा जोड दिने लगायतका ९ बुँदे साभा प्रतिवद्धता समेत जनाएका थिए।

व्यवस्थापकहरूलाई तालिम दिँदै

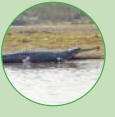
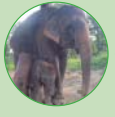

४ क्षमता अभिवृद्धि (बैठक, गोष्ठी, तालिम)

- २०६९ श्रावण ५ गते राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग काठमाण्डौमा विश्व सम्पदा सूचिमा सूचिकृत स्थानहरूको समिक्षा बैठकमा प्रमुख संरक्षण अधिकृतले भाग लिनु भएको थियो ।
- २०६९ श्रावण ११ गते जिल्ला विकास समिति, नवलपरासीमा भएको समन्वय बैठकमा प्रमुख संरक्षण अधिकृत र पश्चिम सेक्टर अमलटारीका सहायक संरक्षण अधिकृत सहभागी हुनु भएको थियो । उक्त बैठकमा यस निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्र भै वग्ने नदी खोलाहरूबाट ठेक्का प्रकृया मार्फत हुंगा, गिटी, बालुवा जस्ता नदीजन्य पदार्थहरू निकासी गर्नु पर्दा वातावरण संरक्षण ऐन, नियमको अधिनमा रही एकद्वार प्रणालीद्वारा निकासी गर्ने सम्बन्धमा छलफल भएको र निकुञ्जको तर्फबाट नदीजन्य पदार्थहरूको कारणले स्थानीय बासिन्दाहरूको जनधनको क्षती पुग्ने स्थानमा बाहेक अन्यत्रबाट व्यवसायिक प्रयोजनको लागि निकासी गर्न नदिने कानूनी प्रावधान रहेको विषयमा छलफल भएको थियो ।
- २०६९ श्रावण १२ गते जिल्ला विकास समितिको आयोजनामा जिल्ला प्रशासन कार्यालय नवलपरासीमा राजश्व परामर्श समितिको बैठक बसेको थियो । उक्त बैठकमा यस कार्यालयका प्रमुख संरक्षण अधिकृत र पश्चिम सेक्टर अमलटारीका सहायक संरक्षण अधिकृत सहभागी हुनु भएको थियो । जिल्लामा भएका प्राकृतिक सम्पदाहरूको ठेक्कापट्टा, त्यसको नियन्त्रण, अनुगमन, राजश्व, कर सम्बन्धमा छलफल भएको थियो ।
- सेप्टेम्बर ८, २०१२ मा दक्षिण कोरियामा सम्पन्न भएको प्रथम विश्वस्तरीय नेशनल पार्कका प्रमुखहरूको फोरम (First World National Parks CEO Forum) यस कार्यालयका प्रमुख संरक्षण अधिकृत श्री भूमक वहादुर कार्कीले भाग लिनु भएको थियो ।
- मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष श्री यमवहादुर परियारको अध्यक्षतामा २०६९

श्रावण २६ गते मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिको बैठक कसरामा सम्पन्न भयो । उक्त बैठकमा यस आ.व.मा कर्मचारीहरूको करार म्याद थप, बजेट तथा कार्यक्रम लगायतका विभिन्न विषयमा छलफल गरी निर्णय भयो । सोही दिन मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समिति अन्तरगतको आर्थिक उप-समिति र जैविक विविधता संरक्षण सुविधा कोष (सहकारी उप-समिति) को समेत बैठक बसी विभिन्न विषयहरूमा छलफल भएको थियो ।

- २०६९ पौष ९ र २०६९ चैत्र १५ गते मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिको बैठक कसरामा बसेको थियो । उक्त बैठकमा आ.व. ०६९/७० को स्वीकृत कार्यक्रम अनुसार सम्बन्धित उपभोक्ता समितिहरूमा बजेट निकासी गर्ने र कार्यक्रमहरू सम्पन्न गरी समयमै फरफारक गराउने विषयमा छलफल तथा निर्णयहरू भएको थियो ।
- २०७० वैशाख २० गते मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समिति अर्न्तगतको आर्थिक उप-समितिको बैठक बसी स्वीकृत कार्यक्रम र बजेट सम्बन्धमा छलफल तथा निर्णयहरू भएका थिए । सोही विषयमा केन्द्रित भई पुनः २०७० जेष्ठ ३ गते आर्थिक उप-समितिको बैठक बसेको थियो ।
- २०७० जेष्ठ ३ गते मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समिति अर्न्तगतको नदी कटान जग्गाको क्षतिपूर्ति व्यवस्थापन उप-समितिको बैठक बसी निकुञ्जको सिमाना भई वग्ने नारायणी, राप्ती र रिउ खोलाको कटानमा परेका जग्गाहरूको क्षेत्रफल, स्वीकृत बजेट र प्राथमिकताका विषयमा छलफल तथा निर्णय भएका थिए ।
- २०७० जेष्ठ २७ गतेका दिन चोरी शिकार एवं चोरी निकासी नियन्त्रण सम्बन्धी समन्वय बैठक कसरामा बसेको थियो । उक्त बैठकमा निकुञ्जका कर्मचारीहरू, समुदायमा आधारित वन्यजन्तु चोरी शिकार नियन्त्रण युवा जागरण अभियान कसरा सेक्टरका पदाधिकारीहरू, निकुञ्ज सुरक्षार्थ तैनाथ नन्दाबक्स गणका कर्मचारीहरू गरी ४० जनाको सहभागिता थियो ।

- **UAV सम्बन्धी तालिम :** २०६९ भाद्र २२-२६ गते सम्म बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्जमा संचालन भएको Unman Aerial Vehicle (UAV) सम्बन्धी तालिममा यस निकुञ्जबाट ३ जना, नन्दाबक्स गण कसराबाट ३ जना र रणदल गुल्म अमलटारीबाट २ जना गरी ८ जनाले भाग लिनु भएको थियो । उक्त तालिम राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागको आयोजना र डब्लु डब्लु एफ नेपालको आर्थिक सहयोगमा सम्पन्न भएको थियो । यस सम्बन्धी ३ दिने पुर्नताजगी तालिम २०७० वैशाखमा चितवनमा सम्पन्न भएको थियो । मानव रहित Conservation Drones बाट निकुञ्जको हवाई गस्ति गरी अनुगमन गर्ने उद्देश्यले उक्त प्रविधिलाई नेपालको निकुञ्ज/आरक्षको जैविक विविधता संरक्षणमा लागु गर्न खोजिएको छ ।

ड्रोन सम्बन्धी प्रशिक्षण दिदै

- **वन्यजन्तु चोरी शिकार नियन्त्रण तालिम :** यस कार्यालय अर्न्तगत हात्तीसारमा कार्यरत कर्मचारीहरुको लागि एक दिने वन्यजन्तुको चोरी शिकार तथा अवैध व्यापार नियन्त्रण संवन्धी तालिम सौराहामा सम्पन्न भएको छ । उक्त तालिममा निकुञ्ज व्यवस्थापन तथा चोरी शिकार नियन्त्रणमा हात्ती र हात्तीसारको भूमिका, प्रचलित ऐन नियम, चोरी शिकार नियन्त्रणमा भए गरेका प्रयास र प्रगतिहरु तथा हात्तीबाट गरिने वन्यजन्तुको अनुगमन र हात्तीको स्वास्थ्य संवन्धी विषयमा प्रशिक्षण भएको थियो ।
- **वन्यजन्तु अनुगमन तालिम :** निकुञ्ज सुरक्षार्थ तैनाथ नेपाली सेना रणदल गुल्म र निकुञ्जका कर्मचारीहरुको लागि १ दिने वन्यजन्तु अनुगमन,

प्रचलित ऐन नियम र चोरी शिकार तथा अवैध व्यापार नियन्त्रण संवन्धी तालिम २०७० जेष्ठ १४ गते पश्चिम सेक्टर अमलटारीमा सम्पन्न भएको छ । उक्त कार्यक्रममा ६३ जनाको सहभागिता रहेको र विशेष गरेर GPS को प्रयोग सम्बन्धमा प्रशिक्षण दिइएको थियो ।

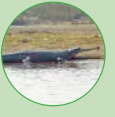
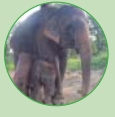
तालिममा सहभागीहरु

- **कर्मचारी क्षमता विकास तालिम :** २०६९ चैत्र ८ गते गेमस्काउटहरुका लागि आधारभूत क्षमता अभिवृद्धि (लेखा व्यवस्थापन) तालिम कसरामा सम्पन्न भएको थियो । उक्त तालिममा ३७ जना गेमस्काउटहरुको सहभागीता रहेको थियो ।

२०७० आषाढ ३ गते यस निकुञ्जमा कार्यरत सिनियर गेमस्काउट र गेमस्काउटहरुको लागि लेखा व्यवस्थापन, मध्यवर्ती क्षेत्र संवन्धी, वन्यजन्तु चोरी शिकार तथा वन्यजन्तुका अङ्गहरुको अवैध व्यापार नियन्त्रण र प्रशासनिक संयन्त्र संवन्धी एक दिने क्षमता विकास तालिम कसरामा सम्पन्न भएको छ । उक्त तालिममा २८ जनाको सहभागिता रहेको थियो ।

प्रशिक्षण दिदै रे. विष्णु प्रसाद थपलिया

त्यसै गरी मिति २०७० आषाढ १४ र १५ गते यस निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्रका उपभोक्ता समितिमा कार्यरत कार्यालय सहायकहरूको लागि योजना तथा लेखा व्यवस्थापन सम्बन्धी दुइ दिने क्षमता अभिवृद्धि तालिम भरतपुरमा सम्पन्न भएको छ । उक्त तालिममा २२ जना कार्यालय सहायकहरूको सहभागिता रहेको थियो ।

कार्यालय सहायकको तालिम

- साइटिस सम्बन्धी अभिमुखिकरण तालिम : निकुञ्ज सुरक्षार्थ तैनाथ नेपाली सेना नन्दावक्स गणका कर्मचारीहरूलाई गाजापुर पोष्टमा

२०७० आषाढ ९ गते र लौखानी प्रवेशद्वार अर्न्तगतको ४ वटा मध्यवर्ती सामुदायिक वनका पदाधिकारीहरू र उपभोक्ता समिति, स्थानीय वासिन्दा र निकुञ्ज कर्मचारीहरूलाई दुर्लभ वन्यजन्तु तथा वनस्पतिको अन्तरराष्ट्रिय व्यापार महासन्धि साइटिस (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES) सम्बन्धी एक दिने अभिमुखिकरण तालिम सम्पन्न भएको छ । उक्त प्रशिक्षण कार्यक्रम साइटिसको महत्व र पक्ष राष्ट्रको हिसावले राज्यको दायित्व सम्बन्धी विषयमा केन्द्रित भएको थियो ।

प्रशिक्षण दिदै रे. वीरेन्द्र कुमार रोका

संरक्षण ड्रोनको परीक्षण र हस्तान्तरण

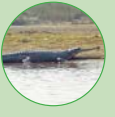
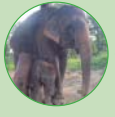
संरक्षित क्षेत्रमा वन्यजन्तु तथा वनस्पतिको चोरी शिकार र निकासी नियन्त्रण गर्ने प्रयोजनको लागि WWF नेपालको सहयोगमा प्राप्त मानव रहित संरक्षण विमान (ड्रोन) २०६९ जेष्ठ ३१ गते तत्कालिन वन तथा भू-संरक्षण मन्त्री श्री यदुवंश भट्टाद्वारा यस निकुञ्जको सौराहा स्थित राप्ती घाँसेमैदान क्षेत्रमा उडान परिक्षण गरिएको थियो । उक्त प्रविधि संरक्षण कार्यमा आवश्यक र उपयोगी भएकोले प्राप्त भएको ३ वटै ड्रोन २०७० आषाढ १९ गते राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका महानिर्देशक श्री मेघबहादुर पाण्डेले नेपाली सेना-राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु आरक्ष निर्देशनालयका सहायक रथी श्री आमोद नरसिंह राणालाई चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जको कसरामा हस्तान्तरण गर्नु भएको थियो । यस प्रविधिमा GPS Position fix गरी प्रोग्राम बनाएर क्यामरा जडान गरी उडाउँदा तोकिएको स्थानको फोटो र भिडियो खिचिने भएकोले प्रकृति संरक्षणमा प्रभावकारी भूमिका खेल्ने विश्वास संरक्षणकर्मीले लिएका छन् ।

संरक्षण ड्रोन हस्तान्तरणमा महानिर्देशक र सहायक रथी

संरक्षण ड्रोन परिक्षण गर्दै स.सं.अ. रुपक महर्जन

५ वन्यजन्तु संरक्षण चेतना अभिवृद्धि

क) विश्व बाघ दिवस-२०१२

विश्व बाघ दिवस जुलाई २९, २०१२ (तदनुसार श्रावण १४, २०६९) का दिन जिल्ला वन कार्यालय चितवनमा विभिन्न सरोकारवाला निकायहरूको बीचमा अन्तरक्रिया र छलफल गरी तेस्रो बाघ दिवस मनाइयो। उक्त कार्यक्रममा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण इकाई चितवनका सदस्यहरू, संरक्षणसंग सरोकार राख्ने संघ संस्थाहरू, नन्दावक्स गण, पर्यटन व्यवसायीको उपस्थिति रहेको कार्यक्रममा विश्वमा प्राकृतिक वासस्थानमा पाइने बाघको अवस्था, नेपालमा पाइने बाघहरूको अवस्था र यसको संरक्षणको लागि भए गरेका र गर्नु पर्ने कामहरूको बारेमा निकुञ्जबाट प्रस्तुती गरिएको थियो।

ख) विश्व सिमसार दिवस-२०१३

यस कार्यालयबाट फेब्रुअरी २, २०१३ (तदनुसार २०६९ माघ २० गते) विश्व सिमसार दिवस “सिमसारले गर्छ पानीको स्याहार” (Wetlands Take Care of Water) भन्ने मूल नाराका साथ मनाइयो। उक्त कार्यक्रममा निकुञ्ज कार्यालय, नेपाली सेना, तराई भू-परिधि कार्यक्रम, जैविक विविधता संरक्षण केन्द्र, मध्यवर्ती क्षेत्रका उपभोक्ता समितिहरू, मध्यवर्ती सामुदायिक वन, लक्ष्मी उच्च माध्यमिक विद्यालय जगतपुरमा गठन भएको इको क्लवका शिक्षक तथा विद्यार्थीहरू, सञ्चार माध्यमहरू, स्थानीय वासिन्दा तथा पर्यटन व्यवसायीहरूको सहभागिता रहेको थियो। सो अवसरमा कसरास्थित घडियाल संरक्षण प्रजनन केन्द्रमा हुर्काइएका २०६४ साल व्याचका ४ वटा भाले र ६ वटा पोथी गरी १० वटा घडियाल गोहीलाई कसराबाट प्राकृतिक वासस्थान राप्ती नदीमा बनाईएको Pre-release enclosure मा छाडिएको थियो।

गोही छोड्दै

ग) वन्यजन्तु सप्ताह-२०७०

“मानव-वन्यजन्तु बीचको द्वन्द्व न्यूनिकरणका लागि सहकार्य गरौं” भन्ने मूल नाराका साथ (वैशाख १-७) निकुञ्जको कसरा र पूर्वी सेक्टर सौराहामा नेपालको राष्ट्रिय भण्डा, निकुञ्जको लोगो अंकित भण्डा र विश्व सम्पदाको लोगो अंकित भण्डा भण्डोत्तोलन गरी १८औं वन्यजन्तु सप्ताह-२०७० को शुभारम्भ गरिएको थियो। भण्डोत्तोलन मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष, निकुञ्ज सुरक्षार्थ तैनाथ नेपाली सेनाको नन्दावक्स गणका गणपति र निकुञ्जका निमित्त प्रमुख संरक्षण अधिकृतले संयुक्तरूपमा गर्नु भएको थियो। कार्यक्रममा मध्यवर्ती क्षेत्रका उपभोक्ता समिति, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, समुदायमा आधारित वन्यजन्तु चोरी शिकार नियन्त्रण युवाजागरण अभियानका पदाधिकारी, निकुञ्जका कर्मचारी, सुरक्षाकर्ता कर्मचारीहरू र स्थानीय समुदायको उपस्थिति रहेको थियो।

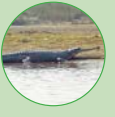
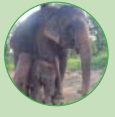
वैशाख २ देखि ७ गतेसम्म संरक्षणमा टेवा पुग्ने विविध कार्यक्रमहरू (निकुञ्जमा विद्यार्थीहरूबाट चरा अवलोकन, अन्तर्क्रिया कार्यक्रम, वक्तृत्वकला, संरक्षण प्रोत्साहन पुरस्कार प्रदान, शिक्षकहरूबाट निकुञ्ज भ्रमण, निकुञ्ज सरसफाई, मोटरसाइकल ज्वाली जस्ता कार्यक्रमहरू) सञ्चालन गरी मनाइएको थियो। वैशाख ६ गते घडियाल

कार्यालय अगाडि भण्डोत्तोलन

शिक्षकहरूको निकुञ्ज भ्रमण

घडियाल गोही छोड्ने तयारीमा

संरक्षण प्रजनन केन्द्र, कसरामा हुर्काइएका २०६४ साल व्याचका ४ वटा भाले र ६ वटा पोथी गरी १० वटा घडियाल गोहीलाई निकुञ्जको डुमरियाघाटबाट प्राकृतिक वासस्थान राप्ती नदीमा बनाईएको Pre-release enclosure मा छाडिएको थियो ।

विद्यार्थीहरू लामीतालमा चरा अवलोकन गर्दै

घ) अन्तरराष्ट्रिय जैविक विविधता दिवस-२०१३

“पानी र जैविक विविधता” (Water and Biodiversity)” भन्ने मूल नाराका साथ कार्यालयको मुख्यालय कसरा र पश्चिम सेक्टर अमलटारीमा २०७० जेष्ठ ८ गते तदनुसार २२ मे २०१३ का दिन अन्तरराष्ट्रिय जैविक विविधता दिवस मनाइएको थियो । उक्त अवसरमा निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्र कालाबञ्जर उपभोक्ता समितिको क्षेत्रमा रहेको कोइलाहा निम्न माध्यमिक विद्यालय, दिव्यनगर ३ चितवनमा कक्षा ६-८ मा अध्ययनरत ७० जना छात्र छात्राहरूलाई जैविक विविधता संरक्षण सम्बन्धी जानकारी गराउँदै संकटापन्न अवस्थामा रहेको घडियाल गोही र दुर्लभ पाटे बाघको चेतनामुलक डकुमेन्ट्री देखाइएको थियो । उक्त कार्यक्रममा विद्यालयका १० जना शिक्षक शिक्षिकाहरूको समेत उपस्थिती रहेको थियो । कार्यक्रम पश्चात विद्यालयका प्रधानाध्यापक

श्री रामशाली घिमिरेज्यूले धन्यवाद दिनु हुँदै यस्ता संरक्षणमुलक चेतनाका कार्यक्रमहरू बालबालिकाको लागि मात्र नभई आदिवासी जनजातिहरूको वाहुल्यता रहेको यस क्षेत्रका अभिभावकहरूमा समेत खाँचो रहेकोले आगामी दिनहरूमा पुनः सञ्चालन गर्न सके वन र वन्यजन्तुको महत्व बुझ्न सक्ने कुरा व्यक्त गर्नु भएको थियो ।

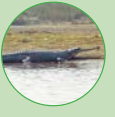
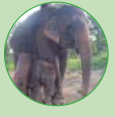
जैविक विविधता संरक्षणको बारेमा जानकारी दिदै- स.सं.अ.रूपक महर्जन

ड) विश्व वातावरण दिवस-२०१३

“सोचेर खाऔं, खाना खेर नफालौं, वातावरण जोगाऔं (Think. Eat. Save)” भन्ने मूल नाराका साथ कसरामा विश्व वातावरण दिवस ५ जुन, २०१३ (२२ जेष्ठ, २०७०) मनाइयो । सोही दिन यस निकुञ्जको पश्चिम सेक्टर स्थित दाउन्नेदेवी उपभोक्ता समिति, दुम्कीवासमा जिल्ला विकास समिति नवलपरासीको आर्थिक सहयोगमा मध्यवर्ती क्षेत्रमा पर्ने नवलपरासी जिल्लाको दुम्कीबास र नयाँबेलहानी गा.वि.स.मा रहेका मध्यवर्ती उपभोक्ता समिति अन्तर्गतका ७ वटा मध्यवर्ती सामुदायिक वन समूहका पदाधिकारीहरू, उपभोक्ताहरू, सो क्षेत्रमा रहेका विद्यालयका शिक्षकहरू, समुदायमा आधारित वन्यजन्तु चोरी शिकार नियन्त्रण युवाजागरण अभियानका युवाहरू समेतको सहभागितामा

अन्तरक्रिया कार्यक्रम सहभागी

एक अन्तरक्रिया कार्यक्रम सम्पन्न भएको थियो । उक्त कार्यक्रममा महिला १५ जना र पुरुष ४६ जना गरी ६१ जनाको उपस्थिती थियो ।

यसै क्रममा संरक्षण शिक्षा अर्न्तगत २०७० आषाढ ९ गते निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्र मेघौली उपभोक्ता समितिको क्षेत्रमा रहेको साभापुर उच्च माध्यमिक विद्यालय, मेघौली चितवनमा अध्ययनरत छात्र छात्राहरूलाई “सोचेर खाऔं, खाना खेर नफालौं, वातावरण जोगाऔं (Think. Eat. Save)” भन्ने नाराको अतिरिक्त जैविक विविधता संरक्षण, घडियाल गोही संरक्षणमा भए गरेका कार्यहरू, दुर्लभ पाटे बाघको डकुमेन्ट्री देखाइएको थियो । उक्त कार्यक्रममा ८१ जना विद्यार्थी एवं शिक्षकहरूको सहभागिता रहेको थियो ।

च) रेडियो कार्यक्रम

निकुञ्ज तथा मध्यवर्ती क्षेत्रका विभिन्न गतिविधिहरू, ऐन, नियम, निर्देशिका, बाघ, गैंडा, घडियाल गोही, प्रजनन केन्द्र, पर्यापर्यटन जस्ता विषयवस्तुहरूको जानकारी गराउन चितवन र नवलपरासी स्थित ९ वटा एफ एमबाट “निकुञ्ज सेरोफेरो” “बाघ संरक्षण” जस्ता कार्यक्रमहरू हप्ताको फरक फरक दिन र समयमा संचालन गरिएको थियो ।

छ) नागरिक वडापत्र/साइनवोर्ड/सूचनावोर्ड

यस कार्यालयबाट सम्पादन गरिने कामहरू, काम सम्पन्न गर्न लाग्ने समय, कामको प्रक्रिया लगायतका कुराहरू उल्लेख गरी सर्वसाधारण सवैलाई सजिलै सेवा सुविधा उपलब्ध हुन सहयोग पुऱ्याउने उद्देश्यले नागरिक वडापत्र, आगन्तुकहरूलाई निकुञ्जबारे सूचना तथा पथ-प्रदर्शन गर्न सघाउ पुऱ्याउने हेतुले यस निकुञ्जको कसरा स्थित राप्ती पुल, सौराहा प्रवेशद्वार, अमलटारी प्रवेशद्वार, बनकट्टा पोष्ट, हात्ती प्रजनन केन्द्र खोरसोर लगायतका विभिन्न ठाउँहरूमा

कार्यालय अगाडि राखिएको नागरिक वडापत्र

राष्ट्रिय निकुञ्ज सम्बन्धी ऐन नियम, निकुञ्ज भित्रका वनपथहरूमा ठाउँको नाम र किलोमीटर उल्लेख गरिएका साईनबोर्डहरू राखिएको छ । पर्यटकहरू प्रवेश गर्ने अन्य नाकाहरूमा राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा मध्यवर्ती क्षेत्र छुट्टयाइएको नक्शाहरू, घडियाल गोही संरक्षण प्रजनन केन्द्र कसरामा गोही, कछुवा, सर्प, छेपारो लगायतका घस्रने प्रजातिका सूचनाबोर्ड तथा जानकारीमूलक सामग्रीहरू (Displays) राखिएको छ । सौराहा प्रवेशद्वारमा रहेको आगन्तुक केन्द्र (visitor center) मा नयाँ सूचनाहरू थप गरिएको छ । यस प्रकारका सामग्रीहरू राख्दा राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा मध्यवर्ती क्षेत्र संबन्धी जानकारी लिन चाहने संघसंस्था तथा व्यक्तिहरूलाई सहयोग पुगेको छ ।

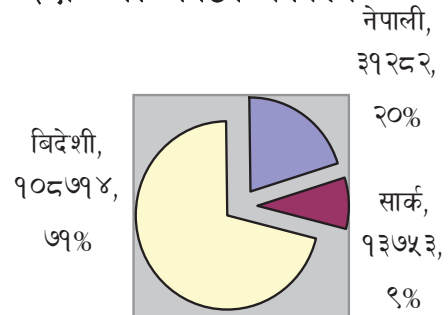

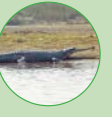
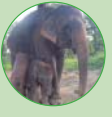
सौराहामा राखिएको सूचनावोर्ड

६. पर्या-पर्यटन

चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज नेपालको तेस्रो पर्यटक गन्तव्यको रूपमा स्थापित भएको छ । अपार जैविक विविधताको कारण यस निकुञ्ज स्वदेशी तथा विदेशी पर्यटकहरूको आकर्षण बनेको छ । यस निकुञ्जको राजश्व आम्दानीको प्रमुख स्रोतको रूपमा पर्यटन रहेको छ । पर्यटकलाई आकर्षित गर्न वन्यजन्तु विचरण भई रहेको दृश्य अवलोकनको लागि विभिन्न स्थानहरूमा मचान, जीप सफारी, पैदलयात्रा, डुङ्गा

०६९।७०को पर्यटक विवरण

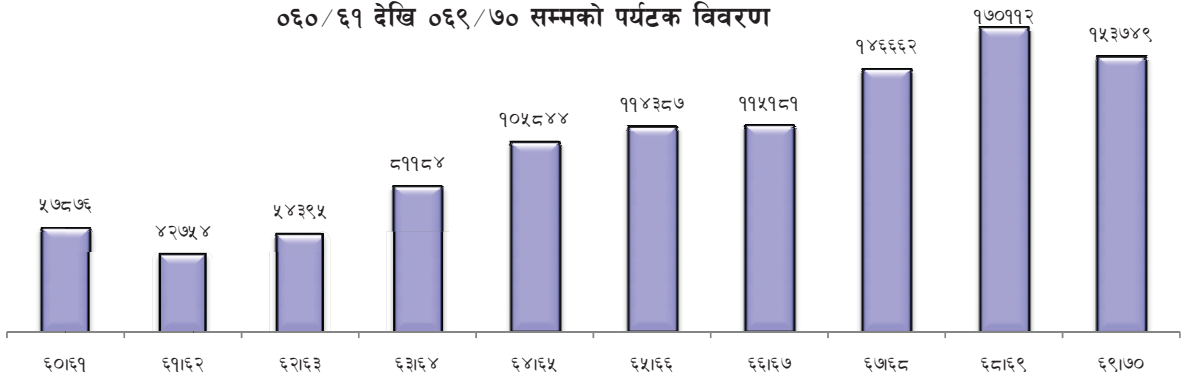

विहार, हात्ती सफारी आदि सेवाहरु निरन्तर उपलब्ध छन् । कसरा संग्रहालय, घडियाल संरक्षण प्रजनन केन्द्र, हात्ती प्रजनन केन्द्र, थारु सांस्कृतिक केन्द्र, आगन्तुक सूचना केन्द्रको स्थापना र संचालनले पर्या-पर्यटन व्यवसाय प्रवर्धनमा टेवा पुगेको छ । पर्यटन व्यवसायीलाई काममा जागरुक र नियमित गराउने साथै गाइड सेवा प्रवर्धन गर्न नेचर गाइड तालिम संचालन गर्ने लगायतका कार्य गरिएको छ । यस निकुञ्जको स्थापनाकाल देखि आ.व. ०६९/७० सम्ममा २२,९५,७७० जना पर्यटकहरुले निकुञ्जको भ्रमण गरेको तथ्यांक रहेको छ (अनुसूची-२०) ।

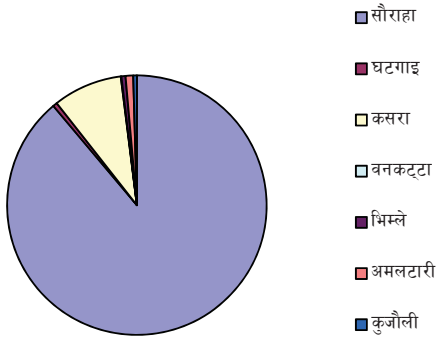
यस निकुञ्जको भ्रमण गर्ने पर्यटकहरुको संख्यामा क्रमिक वृद्धि भई पछिल्ला वर्षहरुमा वार्षिक १ लाख ५० हजार भन्दा बढी पर्यटकहरुले निकुञ्जको अवलोकन गरेको तथ्यांकबाट देखिन्छ । यस आ.व.मा १,०८,७१४ विदेशी, १३,७५३ सार्क मुलुक र ३१,२८२ नेपाली गरी १,५३,७४९ पर्यटकहरुले निकुञ्जको भ्रमण गरेका छन् (अनुसूची-२१) । यस निकुञ्जमा आएका पर्यटकहरु मध्ये ७१% विदेशी, ९% सार्क मुलुकका र २०% नेपालीहरु रहेका छन् । गत आ.व.को तुलनामा यस आ.व.मा पर्यटक संख्या १६३६३ (९.६%) ले घटेको देखिन्छ ।

०६०/६१ देखि ०६९/७० सम्मको पर्यटक विवरण

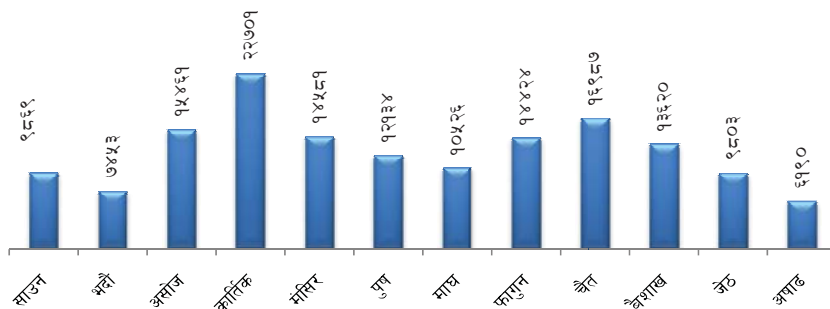
गत आ.व.सम्म यस निकुञ्जको सुनाचुरी, खगेन्द्रमल्ली, सौराहा, घटगाई, कसरा, वनकट्टा, भिम्ले, कुजौली, लौखानी र अमलटारी गरी १० प्रवेशद्वारबाट पर्यटकहरु निकुञ्ज

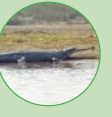
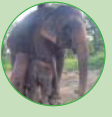
प्रवेश गर्ने गरेकोमा यस आ.व.को २०६९ श्रावण १ देखि निकुञ्जभित्र रहेका ६ वटा होटल/लजहरुको नेपाल सरकारसंग भएको संझौताको म्याद समाप्त भई निकुञ्ज भित्रका सुनाचुरी, खगेन्द्रमल्ली र लौखानी प्रवेशद्वारमा पर्यटकको संख्या शून्य रहेको छ । अन्य प्रवेशद्वारको तुलनामा पर्यटकहरु सबभन्दा बढी १३६६२४ (८८%) सौराहाबाट र सबैभन्दा कम १३४ (०.०८%) जना वनकट्टाबाट प्रवेश गरेको पाइयो ।

यस आ.व.मा निकुञ्ज प्रवेश गरेका पर्यटकहरु मध्ये सबैभन्दा बढी (२२७०१ जना) कार्तिक र सबैभन्दा कम (६९९० जना) आषाढ महिनामा रहेको छ ।

आ.व. ०६९/७० को मासिक पर्यटक विवरण

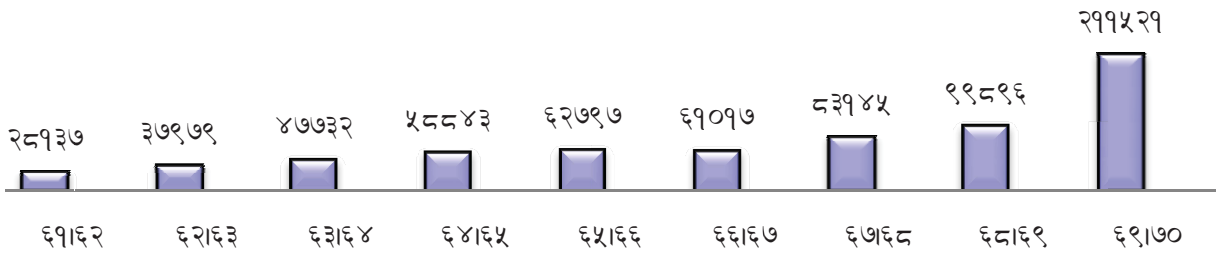

राजश्व विवरण

यस निकुञ्जको स्थापनाकाल देखि आ.व. ०६९/७० सम्ममा कुल राजश्व आम्दानी रु. १,३२,७१,२१,७१७ भएको तथ्यांकबाट देखिन्छ (अनुसूची-२०) । स्थापना कालमा वार्षिक रु. १,७२९। रहेको राजश्व आ.व. ०६९/७०

मा आइपुग्दा वार्षिक रु.२१,१५,२१,६७१।६७ पुगेको छ । नेपाल सरकारले मिति २०६९।३।४ गते राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी निकुञ्जले लिने शुल्कमा बृद्धि भएको थियो । यस निकुञ्जको पछिल्लो नौ वर्षको राजश्व निम्नानुसार रहेको छ ।

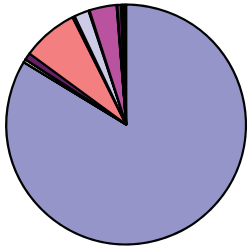
राजश्व विवरण (रु. हजारमा)

निकुञ्जको राजश्व आम्दानीको मुख्य स्रोत पर्यटक प्रवेश शुल्क रहेको छ । यस आ.व.को कुल राजश्व रु. २१,१५,२१,६७१।६७ (अनुसूची-२२) मध्ये रु. १७,७०,६०,३८०। (८५%) पर्यटक प्रवेश शुल्कबाट प्राप्त भएको छ ।

७.१ तराई भू-परिधि र हरियो वन कार्यक्रम

तराई भू-परिधि भन्नाले नेपालको पूर्वमा बागमती नदी देखि पश्चिममा भारतको यमुना नदीसम्मको वृहत भूमिलाई जनाउँछ । यो करिब ४९,५०० वर्ग कि.मी. क्षेत्रफलमा फैलिएको छ । यस क्षेत्रभित्र नेपालको पर्सा वन्यजन्तु आरक्ष देखि भारतको राजाजी राष्ट्रिय निकुञ्जसम्म गरी १३ वटा संरक्षित क्षेत्रहरु (नेपालमा ६ वटा र भारतमा ७ वटा) समेटिएका छन् । नेपालका संरक्षित क्षेत्रहरुमध्ये पर्सा वन्यजन्तु आरक्ष, चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज, बाँके राष्ट्रिय निकुञ्ज, कृष्णसार संरक्षण क्षेत्र, बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज र शुक्लाफाँटा वन्यजन्तु आरक्ष पर्दछन् ।

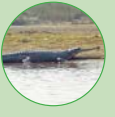
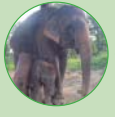
- प्रवेश शुल्क
- क्याम्पीङ शुल्क
- हात्ती शुल्क
- होटल रोजल्टी
- सुविधाप्राप्त बाटो
- जंगलडाइभ
- जरिवाना
- डुङगाघाट ठेक्का
- खरखडाइ
- गिठीवालुवा
- टेण्डरफारम बिक्रि
- वन पैदावार
- भ्याट
- विविध
- लिलाम
- डुंगा सफारी

७. मुख्य संरक्षण साभेदार संस्थाहरु

चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा मध्यवर्ती क्षेत्रको संरक्षण एवं विकासका लागि राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष, डब्लु.डब्लु.एफ. नेपाल र पंक्षी संरक्षण संघ नेपाल (वि.सि.एन.) मुख्य साभेदारका रूपमा रहेका छन् । नेपाल सरकारले डब्लु. डब्लु. एफ. नेपालको आर्थिक सहयोगमा तराई भू-परिधि कार्यक्रम र राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोषले जैविक विविधता संरक्षण केन्द्र मार्फत विभिन्न कार्यक्रमहरु सञ्चालन भएका छन् । त्यस्तै पंक्षी संरक्षण संघ नेपाल र राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोषमार्फत कसरामा गिद्ध संरक्षण तथा प्रजनन केन्द्रको व्यवस्थापन तथा गिद्धको स्वस्थानीय संरक्षणमा सहयोग पुऱ्याउँदै आएको छ ।

विश्वमै अद्वितीय रूपमा रहेको भू-परिधि क्षेत्रको जैविक विविधताको संरक्षण गरी पारिस्थितिकीय अक्षुण्णता कायम राख्ने र यहाँका बासिन्दाको दिगो जीविकोपार्जनको व्यवस्था सुनिश्चित गर्ने तराई भू-परिधि कार्यक्रमको परिकल्पना रहेको छ भने तराई तथा चुरे क्षेत्रको जैविक विविधता, वन र भू तथा जलाधार क्षेत्रको संरक्षण गरी यहाँको पारिस्थितिकीय, आर्थिक तथा सांस्कृतिक अखण्डता कायम राख्ने यसको लक्ष्य रहेको छ । यसले मुख्यतया प्रजाति तथा पारिस्थितिकीय प्रणालीको संरक्षण, दिगो वन व्यवस्थापन, संस्थागत सक्षमता तथा समन्वय, दिगो जीविकोपार्जन, वैकल्पिक उर्जा, शैक्षिक सचेतना तथा क्षमता विकास जस्ता कृयाकलापहरु सञ्चालन गर्दछ ।

यस निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्रमा डब्लु.डब्लु.एफ.नेपालको आर्थिक सहयोगमा मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन उपभोक्ता

समिति मार्फत तराई भू-परिधि कार्यक्रम र हरियो वन कार्यक्रमले सञ्चालन गरेका कार्यहरूको विवरण अनुसूची-१ मा समावेश गरिएको छ ।

७.२ राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष-जैविक विविधता संरक्षण केन्द्र

नेपालको प्राकृतिक सम्पदा, जैविक विविधता संरक्षण, अध्ययन अनुसन्धान तथा व्यवस्थापनमा नेपाल सरकारका प्रयासहरूलाई सहयोग गर्ने उद्देश्यका साथ २०३९ सालमा श्री ५ महेन्द्र प्रकृति संरक्षण कोषका नाममा एक स्वायत्त नाफारहित गैरसरकारी संस्थाको रूपमा ऐनद्वारा स्थापना गरिएको थियो । राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष अर्न्तगत चितवनमा स्थापित जैविक विविधता संरक्षण केन्द्रले चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज, मध्यवर्ती क्षेत्र तथा बरण्डाभार लगायतका आसपासका वन क्षेत्रमा जैविक विविधताको अध्ययन, अनुसन्धान तथा संरक्षणमा सहयोग गर्ने, जैविक विविधता संरक्षणमा क्षमता अभिवृद्धि गर्ने र स्थानीय वासिन्दाहरूको दिगो जीविकोपार्जनमा सहयोग पुर्याउने जस्ता कार्यक्रमहरू स्थापनाकाल (सन् १९८९) देखि नै गर्दै आएको छ ।

यस निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्रमा राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष-जैविक विविधता संरक्षण केन्द्रबाट आ.व.०६९।७० मा गरिएका कार्यक्रमहरूको विस्तृत विवरण अनुसूची -१ मा समावेश गरिएको छ ।

८. बिशिष्ट महानुभावहरूबाट निकुञ्ज भ्रमण

- २०७० बैशाख ६ गते माननीय वन तथा भू-संरक्षण मन्त्री श्री टेक वहादुर थापा घर्तीज्यूबाट यस निकुञ्जको स्थलगत भ्रमण गरी निकुञ्ज, जिल्ला वन कार्यालय चितवन, निकुञ्ज सुरक्षार्थ तैनाथ नेपाली सेनाको

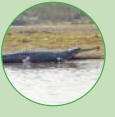
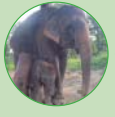

माननीय मन्त्रीज्यूको निकुञ्ज भ्रमण

नन्दाबक्स गण, राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष-जैविक विविधता संरक्षण केन्द्र, तराई भू-परिधि कार्यक्रमको संक्षिप्त जानकारी लिनु भएको थियो । सोही अवसरमा कार्यालय र कार्यालयमा भण्डारण गरी सुरक्षित रूपमा राखिएका चिरु लगायतका आखेटोपहारहरूको निरीक्षण, घडियाल संरक्षण प्रजनन केन्द्र, सिमसार क्षेत्र व्यवस्थापन लगायतका कार्यक्रमहरूको निरीक्षण गरी वन्यजन्तुको चोरी शिकार तथा तिनीहरूको अंगको अवैध व्यापार नियन्त्रण गरी जिरो पोचिङ्ग कायम राख्न निर्देशन दिनु भएको थियो ।

- २०७० जेष्ठ १८-१९ गते माननीय वन तथा भू-संरक्षण मन्त्री श्री टेक वहादुर थापा घर्तीज्यूबाट बाघमारा मध्यवर्ती सामुदायिक वनको क्षेत्र र निकुञ्जको हात्ती प्रजनन केन्द्र, खोरसोरको स्थलगत भ्रमण गर्नु भएको थियो । सो अवसरमा हात्ती व्यवस्थापनका समग्र समस्या र हात्तीसार सेवा व्यवस्थापन नियमावली निर्माण सम्बन्धमा छलफल गरी नियमावलीको प्रक्रिया अगाडि बढाउन निर्देशन भएको थियो । त्यसै गरी १९ गते मध्यवर्ती क्षेत्रमा पर्ने बुढीराप्ती उपभोक्ता समिति मार्फत कुमरोज गा.वि.स.भरी निर्माण गरिएको १५ (पन्ध्र) सय भन्दा बढी वायोग्यास निर्माण भएको नमूना वायोग्यास गा.वि.स.को उद्घाटन गर्नु भई नेपालको पहिलो वायोग्यास गा.वि.स.भएको घोषणा सहित सर्वसाधारणलाई जानकारी गराउनु भएको थियो । उक्त कार्यक्रममा राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका महानिर्देशक श्री मेघ वहादुर पाण्डेज्यूको पनि उपस्थिति थियो ।

- २०६९ पौष १४ गते वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयका सचिव डा.कृष्णचन्द्र पौडेलज्यूले मध्यवर्ती क्षेत्रको माडीमा बोट दम्पतिलाई मार्ने ध्रुव नामक जंगली भाले हात्तीलाई नियन्त्रण गर्ने सम्बन्धमा भए गरेका कामहरूको स्थलगत निरीक्षण अनुगमन गर्नु भएको थियो । सो अवसरमा राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका महानिर्देशक, चितवन जिल्लाका प्रमुख जिल्ला अधिकारी, जिल्ला प्रहरी कार्यालयका प्रमुख, शसस्त्र प्रहरी बलका प्रमुख, जिल्ला वन कार्यालयका प्रमुख, चितवन जिल्लास्थित राजनीतिक दलका प्रमुख तथा प्रतिनिधीहरू, माडी संघर्ष समितिका व्यक्तिहरू, संचारकर्मीहरू, निकुञ्ज र नेपाली सेना नन्दाबक्स गणका प्रमुख सहितको टोलीको उपस्थिति

थियो । निरीक्षण अनुगमनको क्रममा निकुञ्जको धुव हात्ती नियन्त्रणमा भए गरेका कार्यहरुको प्रस्तुती, कसरा-वनकट्टा हुँदै माडी बगाइसम्मको हेलिकप्टर

र गाडीबाट स्थलगत निरीक्षण गर्नु भई कसरामा राखिएको आखेटोपहारको अवलोकन गर्नु भएको थियो ।

सचिवज्यूको निकुञ्ज भ्रमणमा जानकारी गराउँदै प्र.सं.अ. डा. महेश्वर ढकाल

- २०७० जेष्ठ ५ गते वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालयका सचिव डा.कृष्णचन्द्र पौडेलज्यूबाट निकुञ्ज तथा मध्यवर्ती क्षेत्रको भ्रमण गर्नु भएको थियो । यस क्रममा कसरामा रहेको चिरु लगायतका आखेटोपहारहरुको व्यवस्थापन, निकुञ्ज क्षेत्रबाट निर्माण गरिन लागेको हुलाकी सडक र रेलमार्गको बारेमा छलफल गर्नु भएको थियो । भ्रमणको क्रममा हात्ती प्रजनन केन्द्र, खोरसोरको अनुगमन निरीक्षण गरी २०७० जेष्ठ ५ गते जन्मिएको हात्तीको बच्चा र माउ पुजाकलीको स्वास्थ्य अवस्थाको बारेमा जानकारी लिनु भएको थियो ।

सञ्चारकर्मीहरुलाई निकुञ्ज भ्रमण

यस निकुञ्जको आयोजनामा २०६९ चैत्र २६ गते चितवन र नवलपरासी जिल्लाका विभिन्न एफ.एम.,पत्रपत्रिका तथा टेलीभिजनमा संलग्न २५ जना भन्दा बढी सञ्चारकर्मीहरुलाई यस निकुञ्जको कसरा-रिङ्गरोड हुँदै तमोरताल, लामीतालको क्षेत्रमा जंगल डाइभद्वारा वन, वन्यजन्तुहरुको अवलोकन गराई कसरा स्थित घडियाल संरक्षण प्रजनन केन्द्र, गिद्ध संरक्षण प्रजनन केन्द्र र समस्याग्रस्त वन्यजन्तु व्यवस्थापनको बारेमा स्थलगतरूपमा अध्ययन अवलोकन गराइएको थियो । उक्त अवसरमा निकुञ्जको कसरामा निकुञ्ज तथा मध्यवर्ती क्षेत्रबाट भए गरेका कार्यहरुको गतिविधिका बारेमा जानकारी गराउँदै अन्तरक्रिया सम्पन्न भएको थियो । कार्यक्रममा प्रमुख संरक्षण अधिकृत, मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष, कार्यालयका अन्य कर्मचारीहरुको सहभागिता रहेको थियो ।

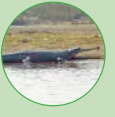
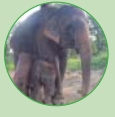
कसरामा सञ्चारकर्मीलाई जानकारी गराउँदै

९. विविध

नदी व्यवस्थापन उप-समिति गठन

परापूर्व काल देखि परम्परागत रूपमा नदीमा माछा मारेर जीविकोपार्जन गर्दै आएका समुदायको पेशाको संरक्षण, नदीमा आश्रित घडियाल गोही, विभिन्न प्रकारका माछा, डल्फिन, चराहरु लगायतका जलचरको संरक्षण गर्दै आश्रित समुदायको समेत व्यवस्थापन गर्ने र नदीमा हुने अनियन्त्रित गतिविधिहरुलाई नियन्त्रण गरी नदीको संरक्षण, सम्बर्धन र

उचित सदुपयोग समेत गर्ने उद्देश्यले निकुञ्जको सिमाना भएर बग्ने नारायणी, राप्ती र रिउ नदी तथा नदीमा आश्रित मध्यवर्ती क्षेत्रमा बसोबास गर्ने गरिव तथा विपन्न वर्गका आदिवासीहरु (बोटे, माझी, मुसहर, थारु, दराई, कुमाल) को समुदाय अर्न्तगत मेघौली, केरुङ्गा, पटिहानी, मृगकुञ्ज, अमलटारी, नन्दभाउजु, लामीचौर उपभोक्ता समितिहरुमा उपभोक्ता समिति स्तरिय नदी व्यवस्थापन उप-समिति गठन गरिएको छ । यसमा विद्यमान कानूनी प्रावधान बमोजिम नदी संरक्षण एवं व्यवस्थापनका साथै सदुपयोग सम्बन्धी विधान तथा कार्ययोजनाको बारेमा छलफल गरी

विधान तथा कार्ययोजना दर्ताको लागि संबन्धित उपभोक्ता समितिमा पठाउने निर्णय भएको थियो ।

मेघौली उ.स. मा नदी व्यवस्थापन उपसमिति गठन गर्दै

घरपालुवा विनायक प्रसाद हात्तीले गाडीमा क्षति पुऱ्याएको

निकुञ्जको कसरास्थित राप्ती पुल चेकपोष्टमा २०६९ आश्विन १९ गते विहान करिब १०.३० बजेको समयमा नारायणगढ-माडी चल्ने ना ३ ख १७५५ नं. को यात्रु बाहक बस रोकी गाडी इन्ट्री तथा चेक गरिरहेको अवस्थामा कसरा हात्तीसारमा रहेको विनायक प्रसाद हात्ती चरिचरण गराउन लैजाने क्रममा रोकी रहेको बसको नजिक पुगेपछि एक्कासी आक्रमण गरी बसको पछाडीको भागमा ३ पटकसम्म दाह्राले हानी क्षति पुऱ्याएको थियो । हात्ती चालक माहुतले हात्ती नियन्त्रणमा लिन प्रयास गर्दा गर्दै हात्ती नियन्त्रण भन्दा बाहिर गइ बसलाई हानेको र बस चालकले तुरुन्तै गाडी अगाडी बढाएको तथा हात्तीचालकले हात्तीलाई नियन्त्रणमा लिन प्रयास जारी राखेको कारणबाट कुनै मानवीय क्षति हुन पाएन ।

ट्रकको ठक्करबाट गैंडा घाइते

यस निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्रको सिमाना पूर्व-पश्चिम लोकमार्गको लोकाहाखोला-कावासोती खण्डमा पर्ने राजरत्न मध्यवर्ती सामुदायिक वनको नवलपरासी क्षेत्रमा १ वटा भाले गैंडालाई यू पि ३२ डि एन ३४०३ नम्बरको ट्रकले २०६९ श्रावण १६ गते सांझको समयमा ठक्कर दिँदा गैंडा घाइते भएको थियो । उक्त ट्रकलाई पक्राउ गरी कावासोती ईलाका वन कार्यालय, नवलपरासीमा राखिएको र गैंडाको स्वास्थ्य सामान्य भइ घाउ निको भएपछि र घटना भएको ३५ दिन पछि उक्त ट्रकलाई छाडिएको थियो ।

खरखडाई निकासी

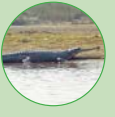
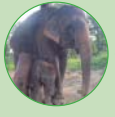
राष्ट्रिय निकुञ्ज क्षेत्रबाट स्थानीय जनताको सुविधाको लागि खरखडाई, सिम्ठी र वावियो निकासी गराउन यस आ.व.मा पूर्वी सेक्टर, पश्चिम सेक्टर र कसरा सेक्टरमा चरणबद्ध रूपमा ३/३ दिन खरखडाईको पूर्जि खुलाई व्यवस्थापन गरिएको थियो । निकुञ्ज प्रवेशको लागि नियमानुसारको शुल्क प्रति पूर्जि रु २५। लिएको र सोबाट रु २,९३,९००। राजश्व संकलन भएको थियो ।

सवारी साधन लिलाम

यस कार्यालयमा रहेका विभिन्न स्रोतबाट प्राप्त भएका चालु अवस्थामा नरहेका विभिन्न किसिमका पुराना सवारी साधनहरु (मोटरसाइकल ८ थान, गाडी ६ थान र टेक्टर २ थान) १६ थान लिलाम बिक्री गर्न आर्थिक कार्यविधि नियमावली, २०६४ को नियम ५८, उपनियम ३(ख) बमोजिम मूल्य निर्धारण समिति गठन गरिएको थियो । सो समितिले निर्धारण गरेको न्यूनतम मूल्यलाई आधार मानी लिलाम बिक्री सम्बन्धी सम्पूर्ण कानूनी प्रकृया पुरा गरी शिलवन्दी बोलपत्रहरु मध्येबाट सबैभन्दा बढी रकम रु ५,६५,०००। कबोल देखिएकोले यस कार्यालयको मिति २०६९ माघ २८ को निर्णयानुसार उक्त सवारी साधनहरु लिलाम गरी रु ५,६५,०००। राजश्व जम्मा भएको थियो ।

जगतपुर-माडी खण्ड विद्युतलाईन विस्तार कार्य

जगतपुर-माडी ३३ केभी विद्युत लाईन प्रशारण कार्यक्रम अर्न्तगत नेपाल विद्युत प्राधिकरणले यस निकुञ्ज भित्र कसरा देखि वनकट्टासम्म ७ कि.मी. अण्डरग्राउण्ड केवुल विच्छाउने कार्य गरेको छ । वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन (EIA) मा उल्लेख भए अनुसार निकुञ्जभित्र कुनैपनि प्रकारको रुख विरुवालाई हानी नोक्सानी नपुऱ्याई १.२० मिटर गहिरो र १ मिटर चौडाइको खाडल खनी विद्युतको केवुललाई कभरपाइप भित्र राखी वरिपरि वालुवा, इट्टा राखेर सो माथि केवुलको संकेत चिन्ह देखाई माटोले पुरिएको छ । उक्त कार्य राप्ती पुल भन्दा करिब ५०० मिटर तल चिप्लेघाटबाट शुरु भइ यस निकुञ्जको रिडरोड-वनपथ-थपलियाताल-माडी जाने बाटोको किनारै किनार हुँदै वनकट्टा निकाल्ने कार्य सम्पन्न भएको छ । यसबाट विद्युतीय सेवाबाट वञ्चित रहेका मध्यवर्ती क्षेत्रमा बसोबास गर्ने माडीबासीको लागि सुविधा पुग्ने भएको छ ।

विक्रमबाबा मेला

यस निकुञ्जमा रहेका धार्मिक तथा सांस्कृतिक महत्वका क्षेत्रहरू मध्ये विक्रमबाबा पनि एक हो। उक्त स्थान कसरा स्थित घडियाल संरक्षण प्रजनन् केन्द्रबाट करिब १०० मिटर दक्षिणमा अवस्थित रहेको छ। विक्रमबाबा स्थानीय आदिवासी थारुहरूको देवगुरु हुन्। यी देवता अत्यन्त शक्तिशाली भएको कुरा स्थानीय थारु समुदायका जेष्ठ नागरिकहरूबाट सुन्न पाइन्छ। कहिले बाघको रूप धारण गरेर हिड्ने र कहिले ढुङ्गाको डुंगामा जमिनमा हिड्ने जस्ता कार्य विक्रमबाबाले गर्ने गरेको भनाई रहेको छ। हाल उक्त स्थानमा मुर्तिको भग्नावशेष मात्र रहेको छ। मन्दिर बनाउन हुदैन भन्ने भनाईलाई विचार गरी हालसम्म उक्त स्थानमा मन्दिर बनाइएको छैन। आदिवासी थारु जातिको धार्मिक मान्यता अनुसार विवाह नहुनेले विवाहको लागि, बच्चा नहुनेले बच्चाको लागि, रोग लागेकाहरूले रोग निकोहोस र परिवारमा सुखशान्ती होस भनी भाकल गरी पुजाआजा गर्ने र उक्त मनोकामना पुरा भएपछि भाकल गरे बमोजिम पुजा गर्न आउने चलन रहेको छ। चितवनका आदिवासी थारु समुदायको धार्मिक आस्थाको रूपमा रहेका विक्रमबाबाको अन्य जातजातिले पनि अनुसरण गरी पुजा गर्न आउने मानिसहरूको संख्या प्रत्येक वर्ष बढ्दै गई आसपासका जिल्लाहरू लगायत नेपालको मेची देखि महाकली सम्मका मानिसहरू यहाँ पुजा गर्न आउने गरेको पाइएकोले यस क्षेत्रको महत्व र महिमा वर्षेनी बढ्दै गएको छ।

चैत्र शुक्लपक्षको प्रतिपदादेखि पूर्णिमासम्म १५ दिन विक्रमबाबाको पुजा गर्ने परम्परा अनुसार यस वर्ष २०६९ चैत्र २८ देखि २०७० वैशाख १२ गतेसम्म पुजा आरधना भएको थियो। यस स्थानमा बोकाको बली दिने र परेवा उडाउने प्रचलन छ। थोरै मात्रै भक्तजनहरू यहाँ आउंदा शुरुका वर्षहरूमा पुजा पछि निकुञ्ज भित्र नै खाना पकाएर खान दिने चलन थियो। अत्यधिक संख्यामा श्रद्धालु भक्तजनहरू आउन थालेपछि राप्ती खोला उत्तरतर्फ घैलाघारी मध्यवर्ती सामुदायिक वन क्षेत्रमा खाना पकाएर खाने, सवारी साधनहरू पार्किङ्ग, पुजा सामग्री बिक्री वितरण गर्ने स्थल, खानेपानी, फोहरमैला व्यवस्थापन र राप्ती खोलामा ढुङ्गा तार्ने कामको व्यवस्थापन घैलाघारी मध्यवर्ती सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले गर्ने गरेको छ। मन्दिरमा भक्तजनहरूलाई सहयोग पु-याउने कार्य केरुङ्गा र पटिहानी मध्यवर्ती क्षेत्र उपभोक्ता समितिका पदाधिकारीहरूबाट

गरिएको थियो। पुजा व्यवस्थापनको लागि निकुञ्जका कर्मचारी र सुरक्षा प्रबन्धको लागि निकुञ्जमा तैनाथ नेपाली सेना नन्दावक्स गणका सुरक्षाकर्मीहरू खटिएका थिए। पुजाको समयमा वर्षेनी निकुञ्ज कार्यालयबाट पूजा आरधना गर्ने प्रचलन छ।

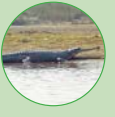
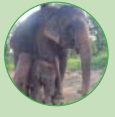

विक्रमबाबा पुजाको दृश्य

स्मरणरहोस् विक्रमबाबा राष्ट्रिय निकुञ्जभित्र रहेता पनि पुजा अवाधिभर सम्पूर्ण भक्तजनहरूलाई निःशुल्क प्रवेश दिने गरिएकोले निकुञ्ज अवलोकन निःशुल्क गर्न पाइने, विक्रमबाबा नजिकै अति संकटापन्न घडियाल गोही संरक्षण प्रजनन् केन्द्र रहेकोले शुल्क तिरेर सो केन्द्रको अवलोकन गर्न पाइने, राप्ती नदीमा ढुङ्गा सयर गर्न पाइने र विक्रमबाबामा बली चढाएको बोका, परेवाको प्रसादलाई घैलाघारी मध्यवर्ती सामुदायिक वनमा लगी पकाएर खान पाउने व्यवस्था रहेकोले विक्रमबाबाको पुजा गर्दा निकुञ्ज अवलोकनको अवसर र प्राकृतिक वातावरणमा वनभोज गएको जस्तो अनुभूती समेत हुने गरेको भनाई भक्तजनहरूबाट पाइएकोले विक्रमबाबाको पुजाको साथै उल्लेखित कार्यहरू यसको थप आकर्षणको रूपमा रहेको छ।

निकुञ्जमा सोलार बत्ती जडान

निकुञ्ज भित्रका अधिकांश पोष्टहरूमा टुकी बालेर बस्तु पर्ने र हालको अवस्थामा संचारको लागि मोवाईलको व्याट्री चार्ज गर्न समेत निकुञ्ज बाहिरको गाउँ वस्तीमा जानु पर्ने अवस्था थियो। निकुञ्ज संरक्षणका लागि घना जंगलको बीचमा २४सै घण्टा वसेर काम गर्नु पर्ने सुरक्षाकर्मी र निकुञ्जका निजामती कर्मचारीको न्यूनतम आवश्यकता पूर्तिका लागि सार्वजनिक निजी साभेदारी (Public Private Partnership) को अवधारणामा यस आ.व.को २०७० आषाढ महिनामा १० वटा पोष्टमा सोलार बत्ती जडान

गरिएको छ। उक्त कार्यको लागि यहाँका पर्यटन व्यवसायी, संघ संस्था र मध्यवर्ती सामुदायिक वनबाट सहयोग प्राप्त भएको थियो।

सुखीभार पोष्टमा सोलार बत्ती

छात्रवृत्ति वितरण :

निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्रको गाउँबस्ती तथा मध्यवर्ती सामुदायिक वनमा गैँडा, बाघ, हात्ती, भालु, बदेल् लगायतका वन्यजन्तुहरुबाट मानवीय लगायतका धनजनको क्षति हुने गरेको छ। मानव-वन्यजन्तु द्वन्द्व न्यूनिकरणका लागि मध्यवर्ती क्षेत्रमा विभिन्न कार्यक्रमहरु सञ्चालन हुँदै आएको छ। यस वर्षको स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम अनुसार वन्यजन्तुबाट टुहुरा बनाइएका छात्रछात्राहरुलाई छात्रवृत्ति वितरण गर्ने कार्यक्रमको स्वीकृत बजेट रु १ लाखबाट देहाय बमोजिमका १० जना छात्रछात्राहरुलाई जनही रु १० हजारका दरले छात्रवृत्ति प्रदान गरिएको छ।

सि. नं.	वन्यजन्तुबाट मृत्यु भएकोको नाम	ठेगाना	विद्यालय पढ्ने छोरा र छोरीको नाम	घटना मिति	आक्रमण गर्ने वन्यजन्तु	छात्रवृत्ति रकम
१	रणबहादुर महतो	कोल्हुवा ८, नवलपरासी	जोन महतो	२०६३।१।२०	पाटे बाघ	१०,०००।००
२			विपीन महतो	२०६३।१।२०	पाटे बाघ	१०,०००।००
३	अनिता बोटे	रजहर ३, नवलपरासी	हिमाल बोटे	२०६९।५।२४	पाटे बाघ	१०,०००।००
४	भीम बहादुर आले मगर	गीतानगर १, चितवन	सागर आले मगर	२०७०।१।२६	पाटे बाघ	१०,०००।००
५	लाल बहादुर गुरुड	गीतानगर ६, चितवन	अनिसा गुरुड	२०६९।७।२६	पाटे बाघ	१०,०००।००
६	बुद्धिराम कुमाल	मेघौली ३, चितवन	चन्द्रबहादुर कुमाल	२०६९।१०।१८	पाटे बाघ	१०,०००।००
७	सन्त बहादुर कुमाल	मेघौली २, चितवन	तेज बहादुर कुमाल	२०६९।५।१३	पाटे बाघ	१०,०००।००
८	विष्णुबहादुर कुमाल	मेघौली ३, चितवन	आसामाया कुमाल	२०६८।५।११	पाटे बाघ	१०,०००।००
९	राधिका भण्डारी	मेघौली ५, चितवन	अनिल भण्डारी	२०६९।१।१२	पाटे बाघ	१०,०००।००
१०	मान बहादुर प्रजा	मनहरी २, मकवानपुर	सरद प्रजा	२०६८।८।२८	जंगली हात्ती	१०,०००।००

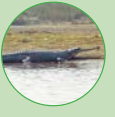
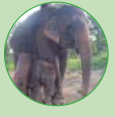
१०. संरक्षणका चुनौती, समस्या र उपलब्धिहरु

यस निकुञ्जमा पुरानै सांगठिनक संरचना अनुसारका कर्मचारीहरुबाट निकुञ्ज र यसको मध्यवर्ती क्षेत्रको समेत काम गर्नु पर्ने बाध्यता भएको र दरवन्दी अनुसारको कर्मचारी पनि रिक्त रही काम गर्न कठिन भएको छ (स्वीकृत दरवन्दी अनुसूची -२३)। कार्यरत कर्मचारीहरु पनि अन्यत्र कार्यालयमा काजमा खटाइदा काममा थप जटिलता आएको छ। त्यस्तै वन्यजन्तुको चोरी शिकार, निकुञ्जमा बढ्दै गएको माइकेनिया, जलकुम्भी, करौँतीभार, वनमारा जस्ता मिचाहा प्रजातिका वनस्पतिहरुका कारण वन्यजन्तुको व्यवस्थापनको गुणस्तरमा ह्रास आएको छ। जलवायु परिवर्तनका कारण बाढी पहिरो, पानीका मुहान सुक्ने, तालतलैया सुक्ने, सिमसार क्षेत्र पुरिँदै जाने अवस्थाका कारण संरक्षण कार्यमा चुनौती थपिएका छन्। द्वन्द्वकालमा क्षतिग्रस्त भएका भवनहरु र निकुञ्ज स्थापनाको समयमा बनेका भौतिक संरचनाहरु निर्माण/मर्मत गर्न नसक्दा

काममा बाधा पुगेको छ। निकुञ्जबाट जनावर गाउँमा निस्की खेतीबाली, घरगोठका साथै मानवीय क्षति समेत पुऱ्याएको छ। मानव र जनावर बीचको द्वन्द्वको असर कम गर्न वन्यजन्तुबाट हुने क्षतिको राहत सहयोग निर्देशिका-२०६९ लागु भएपनि पर्याप्त बजेट नभएको र समयमा नै राहत दिन नसक्दा मानव-वन्यजन्तुको द्वन्द्व न्यूनिकरणमा सफलता पाउन सकिएको छैन।

चुनौतीहरु :

- प्राकृतिक श्रोतमाथिको बढ्दो प्रभाव (हुंगा, गिद्धी, वालुवा, चरिचरण, काठ, दाउरा),
- वासस्थान व्यवस्थापनको समस्या,
- मध्यवर्ती क्षेत्रमा अनियन्त्रित अतिक्रमण,
- निकुञ्ज/मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापनका लागि कर्मचारी र सुरक्षा निकायका पदाधिकारीहरुमा ज्ञान, सीप तथा क्षमताको कमी,

- दक्ष जनशक्तिको कमी,
- मानव-वन्यजन्तु द्वन्द्व र त्यसको व्यवस्थापनको समस्या,
- मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापनको बजेट निकासामा ढिलाई,
- विद्यमान ऐन, नियम र निर्देशिकामा भएका कानूनी प्रावधानहरूलाई समयानुकूल संशोधन/परिमार्जनमा ढिलाई,
- मिचाहा प्रजातिका वनस्पतिको व्यवस्थापनमा समस्या,
- वन्यजन्तु र वन पैदावारको चोरी शिकार एवं तिनीहरूको अंगहरूको अवैध व्यापार,
- भौतिक पूर्वाधार र सुविधाहरूको अपर्याप्तता,
- पर्या-पर्यटन व्यवस्थापन,
- जलवायु परिवर्तन ।

समस्याहरू :

- कार्य बोझको तुलनामा जनशक्तिको अभाव,
- कार्य क्षेत्र थप हुँदा नयाँ दरवन्दी सृजना नहुनु, स्वीकृत दरवन्दी अनुसार पदपूर्ति नहुनु र भएका मध्येबाट पनि अन्यत्र कार्यालयमा काजमा जानु,
- हात्तीसार सेवा व्यवस्थापन नियमावली स्वीकृत हुन नसक्नु,
- वन्यजन्तुबाट हुने जनधनको क्षति वापत प्रदान गरिने राहत रकम अन्य घटनाको तुलनामा कम,
- राहत वितरण निर्देशिकामा उल्लेख भए बमोजिम वालीनाली, घरगोठ, भण्डारण गरेको अन्न, पशुधनको क्षतिको राहत वितरणको लागि बजेट निकासामा नहुनु,

- टुहुरा तथा समस्याग्रस्त वन्यजन्तुको व्यवस्थापनको लागि बजेट, पुर्नस्थापना केन्द्र र कर्मचारीको अभाव,
- नदी कटानको क्षतिपूर्ति समस्या,
- कर्मचारी अभावका कारण मध्यवर्ती क्षेत्रबाट दिइने ढुंगा, गिट्टी, बालुवाको अनुगमन हुन नसक्नु,
- भौतिक संरचनाहरूको पुर्ननिर्माण तथा मर्मत पर्याप्त हुन नसक्नु ।

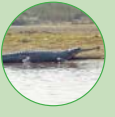
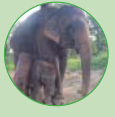
उपलब्धिहरू :

- गैंडा, पाटे बाघ, गौरीगाई, हात्ती, घडियाल गोही जस्ता दुर्लभ तथा बाघको आहार प्रजातिका वन्यजन्तुहरूको संख्यामा वृद्धि,
- चोरी शिकार तथा अवैध व्यापार नियन्त्रण कार्यबाट वन्यजन्तुको चोरी शिकारमा कमी आउनु,
- मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापनबाट वन्यजन्तु तथा वातावरण संरक्षणमा जनचेतना र जनसहभागिता अभिवृद्धि हुनु,
- पर्या-पर्यटनको विकासबाट राजश्व र स्थानीय रोजगारी तथा आयआर्जनमा वृद्धि हुनु,
- वन्यजन्तु चोरी शिकार तथा अवैध व्यापार नियन्त्रण सम्बन्धमा स्थानीयस्तरमा र छिमेकी मुलुक भारतसँग सीमापार समन्वय हुनु,
- मानव-वन्यजन्तु द्वन्द्व न्यूनिकरणका लागि राहत कार्यक्रम कार्यान्वयन हुनु,
- कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि हुनु,
- सरोकारवालाहरूसँग नियमित सम्पर्क, समन्वय र सहकार्य बढ्नु ।

हार्दिक बधाई

चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिको आ.व. ०६९।७० को वार्षिक कार्यक्रमबाट राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागका महानिर्देशक र पूर्व वार्डेन २, निकुञ्ज कर्मचारी, नेपाली सेना (नन्दाबक्स गण, रणदल गुल्म र संग्राम सार्दुल गुल्म) ५, पर्यटन व्यवसायीबाट १, तराई भू-परिधि कार्यक्रमका कर्मचारी १, जैविक विविधता संरक्षण केन्द्रका कर्मचारी १, मध्यवर्ती बचत तथा ऋण सहकारी संस्था १, स्थानीय सञ्चार कर्मी ४, संरक्षणमा सहयोग पुऱ्याउने महानुभावहरू १७, मध्यवर्ती उपभोक्ता समिति र मध्यवर्ती सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह ७, समुदायमा आधारित वन्यजन्तु चोरी शिकार नियन्त्रण युवा जागरण अभियानका ४ र संरक्षणमा सहयोगी संघ संस्था ४ गरी ४७ जना महानुभावहरू विश्व वातावरण दिवस २०१३ को अवसरमा सम्मानित हुनु भएकोमा हामी उहाँहरूको उत्तरोत्तर प्रगतिको कामना र भविष्यमा संरक्षण कार्यमा निरन्तरताको विश्वास गर्दै हार्दिक बधाई ज्ञापन गर्दछौं ।

- चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज कार्यालय परिवार

हार्दिक स्वागत

अन्य कार्यालयबाट काज/सरुवा भइ आएका कर्मचारीहरू

क्र.सं.	पद	नाम
१	प्रमुख संरक्षण अधिकृत	श्री फणीन्द्र राज खरेल
२	प्रमुख संरक्षण अधिकृत	डा.महेश्वर ढकाल
३	प्रमुख संरक्षण अधिकृत	श्री कमलजङ्ग कुँवर
४	नायव सुब्बा	श्री भीमवहादुर के.सी.

क्र.सं.	पद	नाम
५	रेन्जर	श्री कुन्नारायण चौधरी
६	नायव सुब्बा	श्री चिजकुमार श्रेष्ठ
७	खरिदार	श्री रामचन्द्र श्रेष्ठ
८	गेमस्काउट	श्री काली बहादुर राई

नव नियुक्त कर्मचारीहरू

१	रेन्जर	श्री ऋषिराम ढकाल
२	रेन्जर	श्री लक्ष्मणकुमार महतो
३	रेन्जर	श्री छत्रवहादुर खड्का

४	रेन्जर	श्री अविनाश थापा मगर
५	सब इन्जिनियर	श्री मिनवहादुर खड्का
६	सहलेखापाल(BCF)	श्री अम्बिका ढुंगाना

हार्दिक बिदाइ

अन्य कार्यालयमा काजफिर्ता/सरुवा भइ गएका कर्मचारीहरू

१	प्रमुख संरक्षण अधिकृत	श्री फणीन्द्र राज खरेल
२	प्रमुख संरक्षण अधिकृत	डा.महेश्वर ढकाल
३	सहायक संरक्षण अधिकृत	श्री लालवहादुर भण्डारी
४	लेखा अधिकृत	श्री एकनारायण शर्मा
५	नायव सुब्बा	श्री बाबुराम आचार्य

६	ना.सु.	श्री परशुराम खनाल
७	खरिदार	श्री गोविन्द बहादुर कार्की
८	खरिदार	श्री हेमनाथ चम्लागाई
९	गेमस्काउट	श्री होमवहादुर कार्की
१०	गेमस्काउट	श्री प्रमोद राव

स्वच्छिक/अनिवार्य अवकाश भएका कर्मचारीहरू

१	प्रमुख संरक्षण अधिकृत	श्री भ्रमक बहादुर कार्की
२	उप सचिव प्रा.	श्री लालबिहारी यादव
३	नायव सुब्बा	श्री लक्ष्मीदत्त पन्त
४	सिनियर गेमस्काउट	श्री सुनवहादुर गुरुङ्ग
५	गेमस्काउट	श्री तोयनाथ शर्मा
६	गेमस्काउट	श्री खगराज रिजाल
७	गेमस्काउट	श्री बालानन्द भुपाल

८	गेमस्काउट	श्री देवी प्रसाद अधिकारी
९	दरोगा	श्री काला कुमाल
१०	दरोगा	श्री हरिचन्द्र चौधरी
११	दरोगा	श्री जगतनारायण चौधरी
१२	दरोगा	श्री महेन्द्र चौधरी
१३	दरोगा	श्री सुरेस कुमार थारु
१४	माहुत	श्री धर्मेन्द्र खाँ थारु

समवेदना

१	घरपालुवा हात्ती	ज्ञानेन्द्रप्रसाद
२	घरपालुवा हात्ती	ऐश्वर्यमाला

३	घरपालुवा हात्ती	हिराकली
४	घरपालुवा हात्ती	निराजन प्रसाद

भावपूर्ण श्रद्धाञ्जली

कार्यालयका निम्न कर्मचारीहरूको असामयिक निधन भएकोमा दिवंगत आत्माको चिरशान्तिको कामना गर्दै चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज कार्यालय परिवार भावपूर्ण श्रद्धाञ्जली अर्पण गर्दछ ।

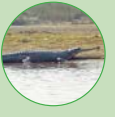
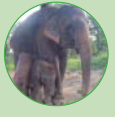
जंगबहादुर श्रेष्ठ
जन्म : २०२६।४।१९
मृत्यु : २०६९।५।१९

किरण श्रेष्ठ
जन्म : २०२८।१०।१५
मृत्यु : २०६९।७।२९

विष्णु महतो
जन्म : २०२३।६।२३
मृत्यु : २०६९।१०।१२

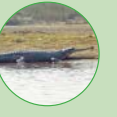
अनुसूची-१
वार्षिक कार्यक्रम र प्रगति
राष्ट्रिय निकुञ्ज तर्फ

रु हजारमा

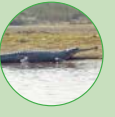
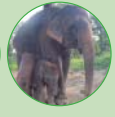
क्र. सं.	क्याकलाप विवरण	इकाई	०६९/७० को वार्षिक लक्ष्य			प्रतिवेदन अवधिसम्म यस आ.व.को प्रगति			आयोजनाको कुल मध्ये हालसम्मको प्रगति		
			परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट	परिमाण	भार	बजेट
अ)	पूजीगत खर्च शीर्षक अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू(३२९११५४)										
क)	भौतिक पूर्वाधार निर्माण सुधार										
	पशुचिकित्सक भवन निर्माण	वटा	१	१९६	१६३५	१	१९६७	१६२३	१००	१००	९९१२७
	फर्निचर	पटक	१	०५३	४४	१	०५२७	४४	१००	१००	१००
	मचान निर्माण	वटा	१	५१८	५००	१	५१८४	५००	१००	१००	१००
	काठेपल निर्माण	वटा	१	११२	१००	१	११९७	१००	१००	१००	१००
	शौचालय निर्माण	वटा	३	७०१	५८६	३	७०१४	५८६	१००	१००	१००
	पूजिगत खर्चअन्तर्गतको जम्मा:	कि.मी.	६	३५९	३००	६	३५९१	३००	१००	१००	१००
	पूजिगत खर्चअन्तर्गतको जम्मा:		१३	३७९	३१६५	१३	३७८८	३१५३	१००	१००	९९६२
आ)	चालू खर्च शीर्षक अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू (३२९११५३):										
१	कार्यक्रम खर्चतर्फका कार्यक्रमहरू (२२५२२)										
क	संरक्षण शिक्षा कार्यक्रम/जनचेतना अभिवृद्धि										
	दिवस समारोह	पटक	५	२३९	२००	५	२३९४	२००	१००	१००	१००
	संचार माध्यमबाट प्रचार प्रसार	पटक	३	२८७	२४०	३	२८७३	२४०	१००	१००	१००
	जैविक विविधता संरक्षण अन्तर्क्रिया	पटक	४	११४	१२०	४	११४३६	१२०	१००	१००	१००
	संरक्षण सम्बन्धी समन्वय बैठक	पटक	२	११२	१००	२	११९७	१००	१००	१००	१००
	रामसार/युनेस्को/साइटस रिपोर्ट अद्यावधिक	पटक	३	१०८	९०	२	०७९८	६०	६६७	६६७	६६६७
	साईनबोर्ड/सुचनाबोर्ड व्यवस्थापन	वटा	२५	०१९	७५	२५	०८९८	७४	१००	१००	९८६७
	लाइब्रेरी व्यवस्थापन	स्थान	१	११२	१००	१	११९७	१००	१००	१००	१००
ख)	वासस्थान व्यवस्थापन										
	घांसे मैदान व्यवस्थापन	हेक्टर	५०	२३९	२००	५०	२३९४	२००	१००	१००	१००
	मिचाहा प्रजाती (माइकेनिया) नियन्त्रण/अध्ययन	हे.	१५	८१८	७५०	१५	८१९७	७५०	१००	१००	१००
	आगलागि नियन्त्रण	पटक	४	११२	१६०	४	११९५	१६०	१००	१००	१००
	सिमसार क्षेत्र व्यवस्थापन	स्थान	२	२३९	२००	२	२३९४	२००	१००	१००	१००
ग)	प्रजाती संरक्षण तथा अनुसंधान										
	सिमसार क्षेत्रको पक्षि सर्वेक्षण	पटक	१	०७८	६५	१	०७७८	६५	१००	१००	१००
	घडीयाल संरक्षण कार्यक्रम	स्थान	१	२०३	१७००	१	२०३५	१७००	१००	१००	१००
	कछुवा संरक्षण कार्यक्रम	स्थान	१	०१९	७५	१	०८९८	७५	१००	१००	१००
घ)	चोरी शिकारी नियन्त्रण										
	चोरी शिकार नियन्त्रण इकाई परिचालन	पटक	२	११२	१००	२	११९७	१००	१००	१००	१००
	स्विपीड्य तथा क्याम्पिड्य कार्य संचालन	पटक	३	१०८	९०	३	१०७७	९०	१००	१००	१००
च)	क्षमता विकास/दक्षता अभिवृद्धि कार्यक्रम										
	साइटस व्यवस्थापन सम्बन्धी गोष्ठी/तालीम	पटक	३	०३६	३०	३	०३५९	३०	१००	१००	१००
	कर्मचारीको दक्षता अभिवृद्धि तालीम	पटक	२	११२	१००	२	११९७	९४	१००	१००	९४
ज)	संरक्षित क्षेत्र व्यवस्थापन										
	वन्यजन्तुको आपतकालिन उद्धार	पटक	२	११२	१००	२	११९७	८०	१००	१००	८०
	टहरा वन्यजन्तु व्यवस्थापन	पटक	१०	११२	१००	१०	११९७	१००	१००	१००	१००
	वन्यजन्तुबाट टहरा बनाईएकालाई छात्रवृत्ति	जना	१०	११२	१००	१०	११९७	१००	१००	१००	१००
झ)	छपाई तथा प्रकाशन										
	वार्षिक प्रतिवेदन प्रकाशन	पटक	१	०६	५०	१	०५९८	५०	१००	१००	१००
	चौमासिक ब्लेटिन प्रकाशन	पटक	३	०५४	४५	३	०५३९	४५	१००	१००	१००
ट)	वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण कार्यक्रम संचालन										
	वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण व्यूरो संचालन	पटक	३	११८	१५०	३	११७५	१५०	१००	१००	१००
ठ)	विविध										
	कार्यक्रम अनुगमन तथा मूल्यांकन	पटक	३	१०८	९०	३	१०७७	९०	१००	१००	१००
	कार्यक्रम खर्च तर्फको जम्मा		१५९	६०२	५०३०	१५८	५९१८	४९७३	९९१४	९९१४	९८६७
२	निर्मित सा.सम्पत्तीको मर्मत संभारतर्फको (२२३२१)										
क	पर्यापर्यटन पूर्वाधार विकास सुधार										
	भवन मर्मत सुधार	वटा	२	११४	१२०	२	११४३६	१२०	१००	१००	१००
	शौचालय मर्मत	वटा	१	०४८	४०	१	०४७९	४०	१००	१००	१००
	सार्वजनिक सम्पत्तीको संभार खर्च (२२३२१)को जम्मा		११२	१६०		११९५	१६०		१००	१००	

चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज कार्यालय

	चालू खर्च कार्यक्रम (१ र २) को जम्मा			६२१	५१९०			६१७६	५१३३		९९१४	९८१९
	कार्यक्रमतर्फको कुल जम्मा			१००	८३५५			९९१६४	८२८६		९९१६	९९१७
	उपभोग तथा कार्य संचालन खर्च				२८०४९							
	कुल जम्मा				३६४०४							
हात्तीसार आयोजना तर्फ												
अ)	पूजिगत खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू (३२९०१९४)											
	भौतिक पूर्वाधार निर्माण सुधार											
	शौचालय निर्माण	वटा	१	१२२	७०	१	१२२	७०	१००	१००	१००	१००
	फर्निचर खरिद	पटक	१	४३	२५	१	४३५	२४	१००	१००	९६	९६
	गद्दा, हौदा निर्माण	सेट	१४	४८७	२८०	१४	४८७	२८०	१००	१००	१००	१००
	पूजिगत खर्च कार्यक्रमको जम्मा			६५२	३७५	०	६५२	३७४			१००	९९१७
आ	चालू खर्च अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू (३२९०१९३)											
	निर्मित सार्वजनिक सम्पत्तिको संभार (२२३२१)											
	भवन मर्मत	वटा	१	३४८	२००	१	३४८	२००	१००	१००	१००	१००
	मर्मत संभारको जम्मा:			३५	२००	०	३४८	२००			१००	१००
	चालू खर्च कार्यक्रमको जम्मा:			३५	२००	०	३५	२००			१००	१००
	कार्यक्रम खर्च तर्फको जम्मा(अ र आ)			१००	५७५	०	१००	५७४			१००	९९१८
	उपभोग तथा कार्य संचालन खर्च				२७९४१							
	जम्मा:				२८५१६							
वन्यजन्तु संरक्षणका लागि क्षेत्रीय सहयोग प्रवर्द्धन आयोजनातर्फ												
अ)	पूजिगत खर्च शीर्षक अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू (३२९१२७४)											
क)	भौतिक पूर्वाधार निर्माण सुधार											
	सखिभार मिनि पोस्ट निर्माण	वटा	१	६५७	५००	१	६५७	५००	१००	१००	१००	१००
	हात्तीसार मिनि पोस्ट निर्माण	वटा	३	१९७	१५००	३	१९७	१५००	१००	१००	१००	१००
	भान्साघर निर्माण	वटा	३	१९	८४०	३	१९	८३७	१००	१००	९९६४	९९६४
	काठेपूल/कल्भर्ट निर्माण	वटा	३	३९४	३००	३	३९४	३००	१००	१००	१००	१००
	शौचालय निर्माण	वटा	५	४६	३५०	५	४६	३४८	१००	१००	९९१४३	९९१४३
	बाटो निर्माण/ग्राभेलिङ (सवै मौसममा चल्ने)	कि.मी.	४	९८५	७५०	४	९८५	७५०	१००	१००	१००	१००
	चुरे क्षेत्र पैदल गस्ती गोरेटो बाटो निर्माण	कि.मी.	१०	६५७	५००	१०	६५७	५००	१००	१००	१००	१००
	पूजिगततर्फको जम्मा:			६२२	४७४०		६२२	४७३५			१००	९९१९
	चालू खर्च शीर्षक अन्तर्गतका कार्यक्रमहरू (३२९१२७३)											
१	वासस्थान व्यवस्थापन											
	घासे मैदान व्यवस्थापन	हेक्टर	२५	६५७	५००	२५	६५७	५००	१००	१००	१००	१००
	सिमसार क्षेत्र व्यवस्थापन	वटा	२	२६३	२००	२	२६३	२००	१००	१००	१००	१००
२	वैज्ञानिक अनुगमन, अनुसन्धान तथा सर्भेक्षण											
	टुहुरा र समस्याग्रस्त, घाइते वन्यजन्तु/ढलेपडेका रुख व्यवस्थापन	पटक	८	३६८	२८०	८	३६८	२२७	१००	१००	८११०७	८११०७
३	चोरी शिकारी र अवैध व्यापार नियन्त्रण											
	चोरी शिकारी सम्बन्धि मुद्दा अ.तथा तहकिकात	पटक	३	०३९	३०	३	०३९	३०	१००	१००	१००	१००
	समूदायमा आधारित चोरी शिकार नियन्त्रणमा युवा परिचालन	पटक	१०	५२५	४००	१०	५२५	३३९	१००	१००	८४१५५	८४१५५
४	संस्थागत सुदृढिकरण तथा क्षमता विकास कार्यक्रम											
	अग्रपंक्तिमा कामगर्ने कर्मचारीकोलागि संचार सहयोग	पटक	३	१५८	१२०	३	१५८	१२०	१००	१००	१००	१००
५	मानव वन्यजन्तु द्वन्द न्युनिकरण तथा सामूदायिक सहभागिता											
	स्कूल कार्यक्रम (इको क्लब)	पटक	१०	२६३	२००	१०	२६३	१९१	१००	१००	९५१५	९५१५
	बाघ सम्बन्धी संरक्षण शिक्षा सामग्री उत्पादन तथा वितरण	पटक	१	१९७	१५०	१	१९७	१५०	१००	१००	१००	१००
	संचार माध्यमबाट बाघ संरक्षण प्रचार प्रसार	पटक	८	०६६	५०	८	०६६	५०	१००	१००	१००	१००
६	गस्ती अनुगमनका लागि पूर्वाधार विकास											
	वाटो /ग्राभेल/ वनपथ/अग्नीरेखा मर्मत सुधार	कि.मी.	४०	५२५	४००	४०	५२५	४००	१००	१००	१००	१००
	सवारी साधन मर्मत सुधार	पटक	२	२६३	२००	२	२६३	२००	१००	१००	१००	१००
	सवारी साधनका लागि इन्धन	पटक	८	३८७	२९५	८	३८७	२९५	१००	१००	१००	१००
७	संरक्षण सम्बन्धी प्रचार प्रसार सामग्री प्रकाशन											
	वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन प्रकाशन	पटक	१	०६६	५०	१	०६६	५०	१००	१००	१००	१००
	चालू खर्चको जम्मा:			३७८	२८७५		३७८	२७५२			१००	९५१७०
	पूजिगत तर्फको जम्मा			६२२	४७४०		६२२	४७३५			१००	९९१९

अनुसूची-१
तराई भू-परिधि कार्यक्रमतर्फ

क्र.सं.	कार्यक्रम	जम्मा बजेट	जम्मा खर्च	वाकी रकम	कैफियत
१	समन्वय बैठक (सेना, सि.वि.ए.पि.यु.)	३९९००१००	३९९००१००	०१००	
२	कर्मचारी क्षमता अभिवृद्धि (वन्यजन्तु अनुगमन)	१०००००१००	९९९३२१००	६६१००	
३	सरोकारवाला समन्वय बैठक(जैविक विविधता संरक्षण)	८००००१००	७९९४५१००	५५१००	
४	चोरी शिकार नियन्त्रण	२१२२०००१००	२११७६००१००	४४००१००	
५	घाँसेमैदान व्यवस्थापन	९९९००१००	९९९२५१००	(२५१००)	
६	सिमसार क्षेत्र व्यवस्थापन	३९८४५६१००	३९८३००१००	१५६१००	
७	चोरीशिकार नियन्त्रण अभिमुखीकरण (हात्तीसार कर्मचारी)	१०००००१००	९२७६२१००	७२३८१००	
८	सिमापार समन्वय बैठक	५००००१००	४९८८५१००	११५१००	
९	विद्यमान सवाल सम्बन्धि चेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम	४००००१००	३९५७०१००	४३०१००	
१०	बाघको खाना	११४०००१००	११०२००१००	३८००१००	
११	घडियाल गोहीको खाना	१०००००१००	९५१५५१००	४८४५१००	
१२	नदी व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयन	३२००००१००	३१६३६०१००	३६४०१००	
१३	घडियालको गूड सम्बन्धित अध्ययन	१६००००१००	१६००००१००	०१००	
१४	घडियाल संरक्षण प्रजनन केन्द्रको सूचनाकेन्द्र अध्यावधिक	२०००००१००	२०००००१००	०१००	
१५	घडियाल गोहीले जिउंदो माछा र मरेको माछा खाने क्रियाकलापको अध्ययन	१२००००१००	११९९२७१००	७३१००	
१६	पोष्ट मर्मत सुधार	३९९७७६१००	३९७६९९१००	२०७७१००	
१७	इन्टरनेट सेवा	४९४२५१००	४७०२५१००	२४००१००	
१८	खानेपानी व्यवस्थापन	४०००००१००	३९९२६८१००	७३२१००	
१९	घडियाल गोहीको इन्क्लेजर भित्र वालुवा भर्ने र प्रयोगशालाको व्यवस्थापन	४६६५००१००	४६६३४२१००	१५८१००	
	जम्मा	५३२९९५७००	५३२९७९७००	३०१६०१००	

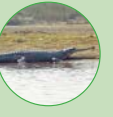
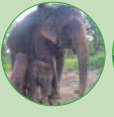
अनुसूची-१

तराई भू-परिधि कार्यक्रमको सहयोगमा निकुञ्जको मध्यवर्ती क्षेत्रमा सञ्चालन भएका मुख्य मुख्य कार्यक्रमहरू

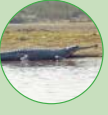
क्र.सं.	उपभोक्ता समितिको नाम	मुख्य कार्यक्रमहरू	हरियो वनका कार्यक्रमहरू	बजेट रु.
१	लोथर उपभोक्ता समिति, चितवन	चेतनामूलक "हाम्रो गैंडा र नानीहरू" नामक गीती संग्रह, इको क्लब, समुदायमा आधारित चोरी शिकार प्रतिरोध कार्यक्रम	वन नर्सरी, वृक्षारोपण, प्राकृतिक पुनर्उत्पादन बढावा, समुदायमा आधारित चोरी शिकार प्रतिरोध कार्यक्रम, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्यक्रम	१५०००००
२	खगेन्द्रमल्ली उपभोक्ता समिति, चितवन	मध्यवर्ती सामुदायिक वनको कार्य योजना निर्माण र सहकारी क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम		७५०००
३	बुढीराप्ती उपभोक्ता समिति, चितवन		गोबरग्यास निर्माण, सामुदायिक वनमा वन्यजन्तु वासस्थान व्यवस्थापन, इको क्लब कार्यक्रम, समुदायमा आधारित चोरी शिकार प्रतिरोध कार्यक्रम	२५०००००
४	मृगकुञ्ज उपभोक्ता समिति, चितवन	राजमार्गमा गति सिमित र जैविक मंसिरको महत्व बुझाउने चेतनामूलक कार्यक्रम, वनपथ निर्माण, जीविकोपार्जन सहयोग, गैंडा/हात्ती निर्माण र इमब्राइडरी तालिम, वन श्रमिकका लागि संरक्षण अनौपचारिक शिक्षा, जलवायु परिवर्तन अवधारणा तालिम	मध्यवर्ती सामुदायिक वनहरूमा वन्यजन्तु वासस्थान व्यवस्थापन मिचाहा प्रजाति व्यवस्थापन	७६७०००
५	वरण्डाभार उपभोक्ता समिति, चितवन		वीसहजारी तालको मिचाहा प्रजाति र वरपरका क्षेत्रहरू व्यवस्थापन, वनपथ निर्माण	४०००००
६	पटिहानी उपभोक्ता समिति, चितवन	राप्तीनदी संरक्षण तथा घडियाल अनुगमन, इकोक्लब कार्यक्रम	सितामाई सिमसार व्यवस्थापन, आयआर्जन कार्यक्रम, घाँसे मैदान व्यवस्थापन, वनपथ निर्माण, फिल्ड गियर, समुदायमा आधारित चोरी शिकार प्रतिरोध कार्यक्रम	१००००००
७	केरुङ्गा उपभोक्ता समिति, चितवन	राप्तीनदी संरक्षण तथा घडियाल अनुगमन कार्यक्रम, समुदायमा आधारित चोरी शिकार प्रतिरोध कार्यक्रम, उन्नत नश्ल सुधार तथा पशु विमा कार्यक्रम, नदीमा आश्रित बोटे माछी समुदायलाई ड्राइभिङ्ग तालिम, संरक्षण चेतनामूलक कार्यक्रम, वन हेरालु परिचालन		४०००००
८	मेघोली उपभोक्ता समिति, चितवन	वन हेरालु परिचालन कार्यक्रम		५००००
९	कातावञ्जर उपभोक्ता समिति, चितवन	नदी तथा घडियाल संरक्षण अनुगमन, समुदायमा आधारित चोरी शिकार प्रतिरोध, वन हेरालु परिचालन कार्यक्रम		१५००००

चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज कार्यालय

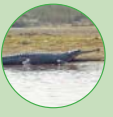
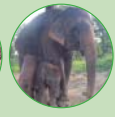

१०	पाचपाण्डव उपभोक्ता समिति, चितवन	सामुदायिक वन विधान र कार्ययोजना निर्माण, विद्युतीय तारवार, आयआर्जन घुम्ती कोष, गोबरग्यास निर्माण, पर्यापर्यटन प्रवर्धन, व्यवहार परिवर्तनका लागि संचार लगायतका तालिमहरु, समुदायमा आधारित चोरी शिकार प्रतिरोध कार्यक्रम, बोटे समुदायका लागि जीविकोपार्जन कार्यक्रम, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन, इकोक्लव, दुग्ध संकलन चिस्यान केन्द्र स्थापना सहयोग, कार्यालय व्यवस्थापन, सोलार प्यानल, चेतनामूलक कार्यक्रमहरु, संरक्षण र समाज रुपान्तरणमा आमाहरु नामक कार्यक्रम, सार्वजनिक सुनुवाई कार्यक्रम		१९००००
११	बघौडा उपभोक्ता समिति, चितवन	सामुदायिक वन विधान र कार्ययोजना निर्माण, वृक्षरोपण, नर्सरी स्थापना, समुदायमा आधारित चोरी शिकार प्रतिरोध कार्यक्रम, वन ढडेलो नियन्त्रण, जैविक विधिद्वारा चुरे संरक्षण नमूना क्षेत्र स्थापना सहयोग, पानीका मुहान संरक्षण, सिमसार क्षेत्र संरक्षण, प्राकृतिक पूर्नउत्पादन बढावा सहयोग, एकिकृत जनसंख्या स्वास्थ्य र वातावरण कार्यक्रम, जलवायु परिवर्तन अनुकुलन योजना निर्माण तथा कार्यान्वयनमा सहयोग, सामुदायिक विउ वैक स्थापना, रेस्क्यु टावर निर्माण, सोलार तारवार, चरिचरण नियन्त्रण, गोठ सुधार, लघु उद्यम स्थापना, गोबरग्यास, सहकारी क्षमता अभिवृद्धि, इकोक्लव		३५००००
१२	रेवा उपभोक्ता उपसमिति, चितवन	उन्नत नश्ल सुधार, चरिचरण नियन्त्रण, माछापोखरी ड्याम र सोलर तारवार नमूना कार्यक्रम, चोरी शिकार प्रतिरोध कार्यक्रम, गोबरग्यास निर्माण, जीविकोपार्जनका कार्यक्रमहरु, सोलार फेन्स मेशिन खरिद, मचान निर्माण, इकोक्लव, तालिम, कार्यालय व्यवस्थापन, आयआर्जनका कार्यक्रमहरु		८०००००
१३	अयोध्यापुरी उपभोक्ता समिति, चितवन	सोलार तारवार, सामुदायिक वनको विधान र कार्ययोजना निर्माण, गोबरग्यास निर्माण, चोरी शिकार प्रतिरोध कार्यक्रम, चरिचरण नियन्त्रण, उन्नत नश्ल सुधार, मौसमी/ वेमौसमी तरकारी खेती, तालिमहरु, आयआर्जनका कार्यक्रमहरु, सार्वजनिक सुनुवाई		९०००००
१४	शिसवार उपभोक्ता समिति, नवलपरासी	नदी तथा घडियाल संरक्षण अनुगमन, समुदायमा आधारित चोरी शिकार प्रतिरोध, वन हेरालु परिचालन कार्यक्रम		१६००००
१५	लामीचौर उपभोक्ता समिति, नवलपरासी	समुदायमा आधारित चोरी शिकार प्रतिरोध कार्यक्रम, नदीमा आश्रित बोटे समुदायका लागि सहयोग कार्यक्रम, माछा पोखरी निर्माण, सोलर टुकी, शौचालय निर्माण, सहकारी क्षमता अभिवृद्धि, वनपथ निर्माण, सीप विकास तालिम, गिद् संरक्षण तथा जटायु रेष्टुरेण्टमा सहयोग लगुना र खरमयुर को बासस्थान व्यवस्थापन		१३५००००
१६	अमलटारी उपभोक्ता समिति, नवलपरासी	होमस्टे, गोबरग्यास, तालिम, तटवन्धन, बोरिङ्ग, आयआर्जन, सहकारी, सोलार टुकी, चरिचरण नियन्त्रण, सूचना केन्द्र स्थापना, इको क्लव निर्माण,	वनपथ निर्माण, समुदायमा आधारित चोरी शिकार प्रतिरोध कार्यक्रम, फिल्ड गियर, वन्यजन्तु बासस्थान व्यवस्थापन	५३०००००
१७	नन्दभाउजु उपभोक्ता समिति, नवलपरासी	सामुदायिक वन कार्ययोजना निर्माण, वृक्षारोपण, पर्यापर्यटन विस्तार, बासजन्य लघु उद्यम, इको क्लव, राइनो कप चेतनामूलक कार्यक्रमहरु	सुधारिएको चुल्हो, समुदायमा आधारित चोरी शिकार प्रतिरोध कार्यक्रम, संरक्षण मूलक तालिम, नारायणी नदीमा डुंगा व्यवस्थापन सहयोग, गोबरग्यास	६७५०००
१८	गोसाइवावा उपभोक्ता समिति, नवलपरासी	नदी तथा घडियाल संरक्षण अनुगमन, विद्युतीय तारवार सहयोग		४८००००
१९	दाउन्नेदवी उपभोक्ता समिति, नवलपरासी	आयआर्जनका लागि बोरिङ्ग निर्माण सहयोग, वन हेरालु परिचालन कार्यक्रम		९००००
२०	SENSE Nepal चितवन च्याप्टर	वन श्रमिककालागि संरक्षण कक्षा संचालन, तालिम, जलवायु सचेतना कार्यक्रम		५०००००
२१	नेपाल पत्रकार महासंघ चितवन	जैविक विविधता संरक्षणका प्रयासहरु र विद्यमान चुनौती विषयक अन्तर्कृया, मध्यवर्ती क्षेत्रमा भएका अवलोकन तथा अन्तरकृया कार्यक्रम		१०००००
२२	मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समिति, कसरा	सहकारी व्यवस्थापन तालिम, 3P सहकारी तालिम	कार्यालय व्यवस्थापन सहयोग	२६००००

अनुसूची-१
राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष-जैविक विविधता संरक्षण केन्द्र, सौराहा

सि.नं.	कार्यक्रमको नाम	इकाई	परिमाण	कार्यक्रम संचालन भएको स्थान	संघ,संस्था,कार्यालय र उपभोक्ता समूह/समितिको नाम	आन्तरिक रु.मा	बाह्य रु.मा	कैफियत
१	प्राकृतिक स्रोत संरक्षण र अध्ययन अनुसन्धान कार्यक्रम							
१.१	नर्सरी व्यवस्थापन तथा विरुवा उत्पादन	बटा	१	नर्सरी बछौली, चितवन	कमरोज म.सा.व. र पशु सेवा सहकारी उ.स.शक्तिखोर	६४५१६०	१३५००१०	
१.२	बाघ तथा आहारा प्रजाति पानना २०१३	पटक	१	चि.रा.नि. र पर्सा व.ज.आ.	जैविक विविधता सं.केन्द्र	०१०	४०२७४६२१०	
१.३	आइ.डी.वेस नैडा अनुसन्धान कार्यक्रम	पटक	१	चि.रा.नि.	जैविक विविधता सं.केन्द्र		१५८२६२१०	
१.४	मानव हात्ती बीचका इन्द्र र क्षतिको प्रकार	बटा	१	भापा देखि कन्चनपुर	जैविक विविधता सं.केन्द्र, बर्दिया र शकलाफाटा सं.का.		९३१४३०१०	
१.५	घरपालवा हात्तीलाई सिक् मूक्त कार्यक्रम	हात्ती	६	बछौली, चितवन	जैविक विविधता सं.केन्द्र		४९५०२८१०	
१.६	ओर्नोलोजिकल तालिम कार्यक्रम	विद्यार्थी	२१	सौराहा	विभिन्न विश्वविद्यालय		१३११६८१०	
१.७	असहाय वन्यजन्तु उद्धार कार्यक्रम	नियमित	३	चितवन, नवलपरासी,पर्सा	जैविक विविधता सं.केन्द्र		९५१३०२१०	
१.८	हात्ती डी.डी. स्वास्थ्य उपचार कार्यक्रम	हात्ती		चितवन	चि.रा.नि., निजी पालिका हात्ती सौराहा, जै.वि.सं.केन्द्र			
१.९	विद्यार्थी अध्ययन अनुसन्धान सहयोग कार्यक्रम	जना	२	चि.रा.नि.	विभिन्न विश्वविद्यालय	८०००१०		
१.१०	सामुदायिक वन कार्ययोजना तर्जमा सहयोग कार्यक्रम	सा.व.	१	कठार	कृष्कृचे सा.व.			
१.११	हात्ती प्रजनन केन्द्र सहयोग कार्यक्रम	बटा	१	खोरसोर	चि.रा.नि.		१५०००१०	
१.१२	ग्रीफित विश्वविद्यालय विद्यार्थी अनुसन्धान	विद्यार्थी	३२	सौराहा	जैविक विविधता सं.केन्द्र		३६१९३३२१०	
१.१३	University of Minnesota Nepal Semester	विद्यार्थी	७	सौराहा	जैविक विविधता सं.केन्द्र		१४३९८११०	
१.१४	घाडियाल संरक्षण प्रजनन केन्द्र सहयोग कार्यक्रम	बटा	१	कसरा	जैविक विविधता सं.केन्द्र		२५३७१४११०	
१.१५	शीट्ट संरक्षण तथा प्रजननकेन्द्र व्यवस्थापन कार्यक्रम	केन्द्र	१	कसरा	जैविक विविधता सं.केन्द्र		१३३२२०१०	
२	मानव तथा वन्यजन्तु बीच इन्द्र च्यनिकरण सहयोग कार्यक्रम							
२.१	वन्यजन्तु संहत सहयोग कार्यक्रम	जना	३	चि.रा.नि. म.क्षे.	म.क्षे. तथा वाहिरका स्थानीय		३६४००१०	
२.२	सौर्य विद्युतिय तारवार निर्माण र मर्मत	मी.	३१६२०	पिन्डे, बछौली, मंगलपुर, पदमपुर गा.वि.स. र रत्ननगर न.पा.	लोथर, मृगकुञ्ज, ज्ञानेश्वर, पन्चकन्या, चर्तुमुखी सा.व.उ.स.		१०६६७६२१०	
२.३	जंगली हात्ती नियन्त्रण सहयोग	पटक	१	चि.रा.नि. र पर्सा व.ज.आ.	चि.रा.नि. र जै.वि.सं.के.		२१८४८३१०	
३	संरक्षण शिक्षा तथा प्रचार प्रसार, क्षमता अभिवृद्धि							
३.१	विशेष दिवस समारोह							
३.१.१	जैविक विविधता दिवस २०७०	बटा	१	सौराहा	सिनर्जी एफ.एम.	७०००१०		
३.१.२	नवौं हात्तीदोड प्रतियोगिता सहयोग कार्यक्रम	बटा	१	सौराहा	क्षेत्रिय होटल संघ	२५०००१०		
३.२	ग्लिन फोर्स इकोक्लब सहयोग कार्यक्रम	बटा	५५	सौराहा	वातावरण संरक्षण शिक्षकमंच	५५०००१०		
३.३	इकोशिक्षा मन्च संस्थागत विकास सहयोग	बटा	१	सौराहा	वातावरण संरक्षण शिक्षकमंच	२४०००१०		
३.४	सारसी प्रकाशन कार्यक्रम	पटक	१	सौराहा	जैविक विविधता सं.केन्द्र	१४४६४१०		
३.५	ग्लिनपार्क निर्माण कार्यक्रम	विद्यालय	१	चित्रसारी	मा.वि.चित्रसारी		३००००१०	
३.६	प्रकृति पथ प्रदर्शक तालिम कार्यक्रम	जना	१६	चितवन नवलरासी	चि.रा.नि., थारु रिपोर्ट, रा.प्र.सं.कोष संयंक्त			
३.७	सुचनापाटी जडान कार्यक्रम	स्थान	१४	बगडाभार	जैविक विविधता सं.केन्द्र	८४१००१०		
३.८	अध्ययन भ्रमण कार्यक्रम	जना	७	सौराहा	जैविक विविधता सं.केन्द्र	१०४७७५१०		
३.९	वन्यजन्तु आर्खेटोपहार प्रदर्शनी तथा सूचना केन्द्र व्य.	बटा	१	बछौली	जैविक विविधता सं.केन्द्र	५६१६८५१०		
४	सामुदायिक विकास तथा जीविकोपार्जन कार्यक्रम							
४.१	वैकल्पिक उर्जा विकास	प्लान्ट	६५२	चितवन, वारा, मकवानपुर	मृगकुञ्ज, कमरोज, बूढीराप्ती उ.स., पदमपुर पशुसेवा, हाडीखोला .अम्लेश्वर, चरियामाड उ.स.		६५२००००१०	
४.२	नेपालको पहिलो गोबररयास नमना गा.वि.स. कार्यक्रम	बटा	१	कमरोज	बूढीराप्ती उ.स.	१०२०५४०१०	१५००००१०	
	जम्मा						२२५४९२१११०	

अनुसूची-२
Gharial Hatchling Status in 2013

SN	Lay Date	Location	Clutch size	Hatch Date	Incubation Period (d)	Hatchling no.	Hatchlings (% of eggs)	Incidentally death during hatching	Late (full-term) Death	Infertile Eggs	Remarks
1	25-Mar	GCBC	43	24-Jun	0	0	0	0	0	43	Nil
2	26-Mar	GCBC	43	24-Jun	0	0	0	0	0	43	Nil
3	27-Mar	GCBC	35	24-Jun	0	0	0	0	0	35	Nil
4	28-Mar	GCBC	46	24-Jun	87	3	6.52	0	3	40	*
5	28-Mar	GCBC	45	24-Jun	87	0	0	0	10	35	
6	29-Mar	GCBC	29	27-Jun	91	6	20.69	0	2	21	*
7	2-Apr	GCBC	36	27-Jun	95	0	0	0	4	32	Nil
8	2-Apr	GCBC	37	27-Jun	95	0	0	0	2	35	Nil
		Sub -total	314			9	2.87	0	21	284	
Narayani River (Natural river system)											
1	2-Apr	Bhelauji	21	2-Jul	83	2	9.52	0	6	13	
2	7-Apr	Bhelauji	17	24-Jun	78	9	52.94	0	1	7	
3	28-Mar	Bhelauji	26	15-Jun	94	17	65.38	0	1	8	
		Sub total	64			28	43.75	0	8	28	
Rapti River (Natural river system)											
1	5-Apr	Hathi, Dudhaura	13	18-Jun	85	7	53.85	2	0	4	
2	28-Mar	Dulahain Dovan/near dudhaura	28	24-Jun	87	10	35.71	0	15	3	
3	30-Mar	Dumaria ghat	36	21-Jun	92	19	52.78	5	12	0	
		Sub total	77			36	46.75	7	27	7	
		Total	455			73	16.04	7	56	319	

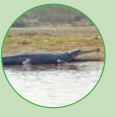
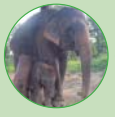
Note: All infertile eggs are partially or totally slightly yellowish coloring, eggs decaying and bad smelling. *Morphological abnormalities of bellied shape.

अनुसूची-३
हात्तीको विवरण

क्र.सं.	हात्तीको नाम	लिङ्ग	वर्ष	मिति	स्रोत	माइक्रोचिप नं.	कैफियत	बच्चा हात्तीको माउ
१	लक्ष्मीकली	पोथी	३८	२०४१	सर्लाहीबाट खरिद	0006595E97*	TB treated	
२	सुन्दरमाला	पोथी	६८	२०३६	भारतबाट खरिद	000658F983	aged	
३	उमाकली	पोथी	६१	२०४२	भारतबाट	000652A7C2	aged	
४	पुजाकली	पोथी	३५	२०३८	कोशीटप्पु जन्म	000652B8B5	breeding, bad temper	
५	देवीकली	पोथी	५७	२०४२	भारतबाट	0006596115*	good	
६	प्रेरणाकली	पोथी	२६	२०४४	कोशीटप्पु जन्मएको	000652B12E	breeding	
७	कोशीकली	पोथी	१६	२०५४	कोशीटप्पु जन्मएको	000658F511	breeding	
८	कोमलकली	पोथी	४६	२०२८	भारतबाट खरिद	0006590C83	blind	
९	कर्णालीकली	पोथी	१५	०५५१४१२	हात्तीप्रजनन केन्द्र	00065962EO	breeding	
१०	चितवनकली	पोथी	२६	२०४६	हात्तीप्रजनन केन्द्र	0006592C44	breeding, TB infected	
११	नारायणीकली	पोथी	१३	२०५७११७	हात्तीप्रजनन केन्द्र	0006529829*	breeding	
१२	ऐश्वर्यमाला	पोथी		२०४३	थाइल्याण्ड सरकारबाट उपहार	00065960CB	TB infected	
१३	धिरेंद्रकली	पोथी	६०	२०२५	भारत जंगलमा समाएको	000652A08F	good	
१४	शम्शेरकली	पोथी	६०	२०२०	काठघाट जंगलमा समातेको	000652A1F5	breeding	
१५	शशीकली	पोथी	५०	२०४२	भारतबाट	000647DBD9	bad tempered	
१६	रुपाकली	पोथी	४६	२०३४	सर्लाहीबाट खरिद	000652BOA7	aged	
१७	सोनाकली	पोथी	६४	२०४६	खरिद गरेको भारत	000658F777	good	
१८	रामप्यारी	पोथी	४५	२०३४	सर्लाहीबाट खरिद	000659057E	aged	
१९	सानो चंचलकली	पोथी	५३	२०३९	भारतबाट खरिद	000652BD25	good	
२०	गणेशकली	पोथी	१६	२०५४	कोशीटप्पुबाट	0006595FFA	breeding	
२१	तमोरकली	पोथी	१०	२०६०७११	हात्तीप्रजनन केन्द्र		TB infected	
२२	सरस्वतीकली	पोथी	८	२०६११२८	हात्तीप्रजनन केन्द्र			
२३	हिमानीकली	पोथी	१२	२०५८३१४	हात्तीप्रजनन केन्द्र		good	
२४	गण्डकीकली	पोथी	१६	२०५४	हात्तीप्रजनन केन्द्र	0006595FFA	breeding	
२५	लोकतन्त्रकली	पोथी	७	२०६३८१०	हात्तीप्रजनन केन्द्र		good	

चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज कार्यालय

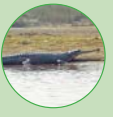
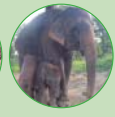

२६	तिर्थमानकली	पोथी	७	२०६३।२।१५	हात्तीप्रजनन केन्द्र			
२७	धमधमीकली	पोथी	७	२०६२।१।२।२५	हात्तीप्रजनन केन्द्र			
२८	सिमसिमकली		४	२०६६।१।२	हात्तीप्रजनन केन्द्र		undergrowth	लक्ष्मीकली
२९	नामाकरण नभएको			२०७०।३।१५	हात्तीप्रजनन केन्द्र		young	चितवनकली
३०	क मोती प्रसाद	भाले	४३	२०२४	पर्साबाट खरिद	0006529619*	good	
३१	ख मोती प्रसाद	भाले	३५	२०४२	सर्लाहीबाट खरिद	000647BOBO	sick abscesses, cyst	
३२	विनायक प्रसाद	भाले	५७	२०४२	भारतबाट	0006647B543	TB treated	
३३	भोला प्रसाद	भाले	३९	२०४०	मोतीपुरबाट खरिद	00065962BE	TB infected	
३४	दिपेन्द्र गज	भाले	४५	२०२८	भारतबाट खरिद	000658F6A8	good	
३५	बहादुर गज	भाले	१९	२०४९	हात्तीप्रजनन केन्द्र	00064F09BF	TB treated	
३६	लम्बोदर प्रसाद	भाले	६०	२०४२	भारतबाट	0006595A9f	TB infected	
३७	शंकर प्रसाद	भाले	३७	२०४०	रौतहटबाट खरिद	000652C302	good	
३८	रामगज	भाले	२४	२०४६	हात्तीप्रजनन केन्द्र	000652C869	good	
३९	पारसगज	भाले	१२	२०५८।३।२	हात्तीप्रजनन केन्द्र		young	
४०	कृष्णप्रसाद	भाले	९	२०६१।६।४	हात्तीप्रजनन केन्द्र			
४१	नेपालगज	भाले	६	२०६४।१।१९	हात्तीप्रजनन केन्द्र		recently train	
४२	लालगज	भाले	५	२०६५।२।७	हात्तीप्रजनन केन्द्र		recently train	
४३	सानो रामगज	भाले	५	२०६५।७।२१	हात्तीप्रजनन केन्द्र	000652C868	recently train	
४४	कृष्ण प्रसाद	भाले	५	२०६५।७।२१	हात्तीप्रजनन केन्द्र		very good	
४५	विक्रम प्रसाद	भाले	९	२०६१।४।२१	हात्तीप्रजनन केन्द्र		undergrowth	
४६	शेर प्रसाद	भाले	११	०५।१।२।२५	हात्तीप्रजनन केन्द्र		very good	
४७	लक्ष्मणगज	भाले	९	२०६१।६।११	हात्तीप्रजनन केन्द्र		undergrowth	देवीकली
४८	हिमालगज	भाले	६	२०६४।१।११	हात्तीप्रजनन केन्द्र		recently train	प्रेरणाकली
४९	शिवगज	भाले	२	०६।८।२।२८	हात्तीप्रजनन केन्द्र		undergrowth	नारायणीकली
५०	पुरनगज	भाले	२	२०६८।१।२९	हात्तीप्रजनन केन्द्र		undergrowth	कर्णालीकली
५१	नरेन्द्रगज	भाले	१	२०६९।१।२	हात्तीप्रजनन केन्द्र		undergrowth	गणेशकली
५२	टेकजिताली	भाले		२०७०।२।१५	हात्तीप्रजनन केन्द्र		undergrowth	पुजाकली
५३	गोपालगज	भाले		०६९।१।२२	हात्तीप्रजनन केन्द्र		undergrowth	देवीकली
५४	बराह गज	भाले					कोशीटप्पु व.ज.आ.बाट काजमा आएको	
५५	पार्वतीकली	पोथी					कोशीटप्पु व.ज.आ.बाट काजमा आएको	
५६	पृथ्वीकली	पोथी					कोशीटप्पु व.ज.आ.बाट काजमा आएको	

अनुसूची-४

भेटेरीनरी शाखाबाट गरिएको मुख्य मुख्य कार्यहरूको विवरण

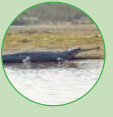
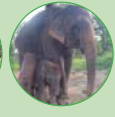
वन्यजन्तुहरूको उद्धार र उपचार					
मिति	वन्यजन्तु प्रजाति	लिंग	स्थान	कारण र कैफियत	
२०६९।४।५	गैंडाको बच्चा	भाले	NTNC	बाघले घाइते बनाएको	
२०६९।४।६	चितुवा	भाले	आधार नर्सरी, भरतपुर	स्थानीय मानिसहरूले मारेको	
२०६९।४।१०	गैंडाको बच्चा	पोथी	कुमरोज	भाले गैंडाले हानेको	
२०६९।४।२२	गैंडा	भाले	कावासोती नवलपरासी	टुकले हानेको	
२०६९।६।२	कृष्णसार		नेपालगंज न.पा.	शक्लाफाँटा व.ज.आ.को हिरापुरमा स्थानान्तरण	
२०६९।६।७	घडियाल गोही	भाले		मनहरीबाट ल्याएको	
२०६९।६।१५	भैसे गोहोरो		हात्तीसार	इनारमा खसेको	
२०६९।६।२६	जरायो	भाले	दोरङ्गी	उद्धार	
२०६९।७।११	बाघ	भाले	प्रतापपुर ५, मकवानपुर		
२०६९।८।२	जंगली हात्ती (ध्रुव नामक)	भाले	टाइगरटप्स	डार्ट हानेको	
२०६९।८।६	जंगली हात्ती (ध्रुव नामक)	भाले	वनकट्टा	रेडियोकोलार गरेको	
२०६९।८।९	चितुवा	भाले	वाँके	पासोमा परेको	
२०६९।८।११	जंगली हात्ती	भाले	सूर्यपट्टुवा, बर्दिया	दुख दिने गरेकोले डार्ट हानेको	
२०६९।९।१	जंगली हात्ती	भाले	कोल्हवी, वारा	डार्ट हानेको	
२०६९।९।८	बाघ	पोथी	कावासोती नवलपरासी	स्कूलभित्र पसेकोले समाएको	
२०६९।१२।१०	गैंडा	पोथी	इचर्नी	रेडियोकोलार गरेको	
२०६९।१२।२३	गैंडा	भाले	पटनाताल	रेडियोकोलार गरेको	
२०७०।१।६	बाघ	पोथी	देवनगर	मानिस खान पल्केकोले समाएको	
२०७०।२।१	चितुवा	भाले	बूटवल	डार्टगरी उपचार गरेको	
२०७०।३।१८	जंगली हात्तीको छावा	भाले	सौराहा	सर्लाहीबाट उपचारका लागि ल्याएको	

घरपालुवा हाती तथा वन्यजन्तुहरुको शव परिक्षण				
मिति	मरेको प्रजाति	लिङ्ग	स्थान	कैफियत
२०६९/४/१६	चितुवा	भाले	आधार नर्सरी, भरतपुर १०	
२०६९/४/१९	गैंडा	पोथी		
२०६९/४/१३	गैंडा	पोथी	पटिहानी	
२०६९/६/६	ज्ञानेन्द्र प्रसाद हाती	भाले	हुँगेखोला पारी	
२०६९/७/१९	गैंडा	भाले	तमसरिया ९, न.प.	
२०६९/८/५	गैंडा	पोथी	कल्याणपुर, गोपालनगर	
२०६९/८/१०	हातीको छावा	पोथी	खोरसोर, EEHV infection	
२०६९/९/१५	वाघ	भाले	चररा, चि.रा.नि.	
२०६९/१०/४	भालु	भाले	डुङ्गाघाट पारी, सौराहा	
२०६९/१०/२९	गौर	भाले	डुमरिया	
२०६९/१०/२२	गैंडा	भाले	हातीमरुवाखोला, खोरिया	
२०६९/१०/२५	गैंडा	पोथी	सुकेभार	
२०६९/११/६	गैंडा	भाले	नन्दन ताल क्षेत्र, कछुवानी	
२०६९/११/८	हिराकली हाती	पोथी	मेघौली	
२०६९/११/२९	गैंडा	पोथी	देविताल	
२०६९/१२/८	निराजन प्रसाद हाती	भाले	दिव्यपुरी, न.प.	
२०७०/२/२	गैंडा	भाले	भिम्ले	
२०७०/२/५	वाघ	पोथी	कसराको खोर	
२०७०/३/३०	जंगली हातीको छावा	भाले	सौराहा हातीसार	

अनुसूची-५ पोष्टहरुको विवरण

सि.नं.	पोष्टको नाम	सेना	निकुञ्ज	संयुक्त	हाती	रहेको स्थान	कैफियत
१	प्रतापपुर पोष्ट	√				पर्सा व.ज.आ.	चितवन र पर्सा
२	लिगलिंगे पोष्ट	√				निकुञ्ज	
३	सुनाचुरी प्रवेशद्वार		√			निकुञ्ज	निकुञ्ज प्रवेशद्वार
४	खगेन्द्रमल्ली पोष्ट	√				निकुञ्ज	
५	प्यारीढाप प्रवेशद्वार		√		√	मध्यवर्ती	निकुञ्ज प्रवेशद्वार
६	चपरचुली पोष्ट	√				निकुञ्ज	
७	अमृते पोष्ट			√	√	निकुञ्ज	
८	जनकपुर पोष्ट		√			मध्यवर्ती	
९	भिमपुर पोष्ट	√				निकुञ्ज	
१०	इचर्नी पोष्ट		√			मध्यवर्ती	
११	सौराहा प्रवेशद्वार			√	√	मध्यवर्ती	निकुञ्ज प्रवेशद्वार
१२	खोरसोर		√		√	मध्यवर्ती	हाती प्रजनन केन्द्र
१३	दुधौरा पोष्ट	√				मध्यवर्ती	
१४	डुमरिया पोष्ट			√		निकुञ्ज	
१५	जर्नेली पोष्ट	√				निकुञ्ज	
१६	वीसहजारी ताल	√				मध्यवर्ती	
१७	बरण्डाभार पोष्ट	√				मध्यवर्ती	
१८	देवनगर पोष्ट		√			मध्यवर्ती	
१९	बेलसहर पोष्ट		√		√	मध्यवर्ती	
२०	घटगाइ प्रवेशद्वार			√		निकुञ्ज	निकुञ्ज प्रवेशद्वार
२१	कसरा हेडक्वाटर			√	√	निकुञ्ज	निकुञ्ज कार्यालय
२२	धुवा पोष्ट			√		निकुञ्ज	
२३	बनकट्टा पोष्ट			√	√	निकुञ्ज	
२४	सुखीभार पोष्ट			√	√	निकुञ्ज	
२५	भिम्ले पोष्ट	√				निकुञ्ज	
२६	बाघमारा पोष्ट			√	√	निकुञ्ज	
२७	खोरियामुहान पोष्ट			√	√	निकुञ्ज	
२८	टेम्पलटाइगर पोष्ट	√				निकुञ्ज	

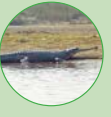
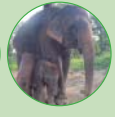
२९	मेघौली प्रवेशद्वार		√		√	मध्यवर्ती	निकुञ्ज प्रवेशद्वार
३०	स्यालवास पोष्ट			√		मध्यवर्ती	
३१	सिसवार पोष्ट		√			मध्यवर्ती	
३२	गाजापुर पोष्ट	√				मध्यवर्ती	
३३	धोवा पोष्ट		√			निकुञ्ज	
३४	बोटेसिमरा पोष्ट			√		निकुञ्ज	
३५	बगाइ पोष्ट			√		निकुञ्ज	
३६	अमुवा पोष्ट	√				निकुञ्ज	
३७	दिपानगर(ठोरी) पोष्ट		√			निकुञ्ज	
३८	गिद्धेनी पोष्ट		√		√	मध्यवर्ती+निकुञ्ज	
३९	कुजौली पोष्ट		√		√	मध्यवर्ती+निकुञ्ज	निकुञ्ज प्रवेशद्वार
४०	दिव्यपुरी पोष्ट क		√		√	मध्यवर्ती	
४१	दिव्यपुरी पोष्ट ख	√				निकुञ्ज	
४२	लौखानी प्रवेशद्वार		√			मध्यवर्ती	निकुञ्ज प्रवेशद्वार
४३	बादरभुला पोष्ट	√				निकुञ्ज	
४४	लामीचौर पोष्ट			√	√	मध्यवर्ती	
४५	अमलटारी प्रवेशद्वार			√		मध्यवर्ती	निकुञ्ज प्रवेशद्वार
४६	सेरी पोष्ट			√		निकुञ्ज	
४७	तमासपुर पोष्ट			√		मध्यवर्ती	
४८	बगवन पोष्ट	√				मध्यवर्ती	
४९	गजग्राह, त्रिवेणी पोष्ट	√				निकुञ्ज	
५०	वाल्मिकी आश्रम		√			निकुञ्ज	
		१७	१६	१७	१५		

अनुसूची-६

चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जमा तैनाथ गण/गुल्मको नामावली

क्र.सं.	गणको नाम	आगमन मिति	प्रस्थान मिति
१	श्री शेर गण	२०३८।५।२४	२०३९।१।०।५
२	श्री फष्टराइफल गण	२०३९।१।०।४	२०४१।७।२७
३	श्री नयां गोरख गण	२०४१।७।२७	२०४३।८।२७
४	श्री पुरानो गोरख गण	२०४३।८।२७	२०४५।६।२५
५	श्री शम्शेरदल गण	२०४५।७।९	२०४७।७।२४
६	श्री गोरखनाथ गण	२०४७।७।२५	२०४९।१।२।२५
७	श्री श्रीनाथ गण	२०४९।१।२।१५	२०५२।१।३।९
८	श्री शेर गण	२०५२।१।१।०	२०५४।१।१।०
९	श्री सवुज गण	२०५४।१।१।१	२०५६।१।१।५
१०	श्री दि फेमस महिन्द्रदल गण	२०५६।१।१।२०	२०५७।१।२।८
११	श्री देवीदत्त गण	२०५८।१।४	२०६०।१।२
१२	श्री पुरानो गोरख गण	२०६०।१।२	२०६२।१।०।१६
१३	श्री गोरख बहादुर गण	२०६२।१।०।१६	२०६४।१।२।६
१४	श्री नन्दावक्स गण	२०६४।१।२।०	हालसम्म
चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जको पश्चिम सेक्टरको सुरक्षार्थ तैनाथ गुल्महरु			
१	श्री संग्राम सार्दुल गुल्म	२०६५।२।२५	२०६७।१।२।६
२	श्री रणदल गुल्म	२०६७।१।२।६	हालसम्म

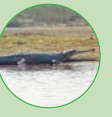
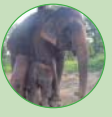
नोट: २०६५ जेष्ठ भन्दा पहिले एउटै गणबाट सुरक्षा प्रदान गरेको ।

अनुसूची-७

अध्ययन अनुसन्धान सम्बन्धी विवरण

सि.नं.	विषय	अनुमति मिति	अवधि	नाम	कैफियत
१	Population Distribution and Threats to Gharial	२०६९।६।१०	Sep- Desember 2012	योगेश ढकाल	
२	Agis Based Approach to Habitat suitability of Bubalus arnee on the Rapti floodplain of CNP	२०६९।६।१२	Sep-November 2012	शंकर त्रिपाठी	
३	To Study the Carbon Stock Supporting Biodiversity Outside Forest	२०७०।६।२२	Oct.2012- March 2013	कृष्णप्रसाद शर्मा	
४	Forest Cover Change in Barandabhar Protected Forest, Chitwan	२०६९।६।२६		अनुशा श्रेष्ठ	
५	Eutrophication Modeling	२०६९।७।१९	Sep.2012-August 2013	रिजा मानन्धर	
६	राप्ती नदीको सामाजिक आर्थिक अध्ययन सर्वेक्षण	२०६९।७।२३	७२३ देखि २०६९।७।२७	कृत्रिम जलाशय मत्स्य विकास	
७	Human-Elephant Coexistence in Central Nepal	२०६९।८।१७	Nov, 2012-April, 2013	गणेश पन्त	
८	Reasearch	२०६९।८।१८	December 2-14, 2012	स्वदेशी विदेशी गरी ४२ जना	
९	Acanthaceae वनस्पति प्रजातिको अध्ययन	२०६९।८।१२	२०६९।८।३ देखि १३सम्म	वनस्पतिविज्ञ भास्कर अधिकारीसमेत २ जना	
१०	Long term Management for securing the greater one horned rhinoceros and tiger populations: the issue of invasive plants in CNP and the implementation and validation of a management Strategy and Plan	२०६९।१०।०८		राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष/जैविक विविधता संरक्षण केन्द्र	
११	Comparative Assessment of Carbon Status of Community Forest in Different Ecological Regions of Nepal	२०६९।११।१४	Feb-September 2013	सुदिप घिमिरे	
१२	Landscape-Scale Effects of Habitat Extent, Configuration and Management on Forest Fird Assemblages in Lowland Nepal	२०६९।११।१४	२०६९।११।४ देखि २०७०।१।५ सम्म	भगवान राज दाहाल	
१३	Compliance in the Absence of Well-Develop State Enforcement Capacity	२०६९।११।१३	Jan-May 2013	Ms.Susan Lynn Ostermann	
१४	Distribution & availability of tree Cavities in Sal Forest of CNP and its vicinity	२०६९।११।१५	Feb -July 2013	प्रविन भुषाल	
१५	The characteristics and use of tree Cavities in Sal Forest of CNP and its vicinity	२०६९।११।१५	Feb -August 2013	रिषि बराल	
१६	Process validation, optimization and implication of non-invasive, PCR-based method to identify sex of vulture of vulture for captive breeding programs	२०६९।११।२१	२०६९ फागुन देखि २०७० भाद्रसम्म	डा.भुपाल गोविन्द श्रेष्ठ समेत ५ जना	
१७	Human-Tiger conflict in CNP	२०६९।१२।२२	Feb- Sep,2013	सुरेन्द्र साह	
१८	Prey Selection by Tiger CNP, Nepal	०६९।१०।२५	Feb-April, 2013	विजय चापागाइ	
१९	Community-based Gharial Conservation Initiative in the Narayani River of CNP	२०६९।११।२०	Feb-March 2013	डोलराज थनैत	
२०	Ecological Services and Biodiversity in Nepal's Community Forests	२०६९।११।३	Feb-May, 2013	जैविक विविधता संरक्षण केन्द्र,सौराहा	
२१	खरमयुरको संख्या र अवस्था थाहा पाउन अध्ययन अनुसन्धान	२०७०।१।१०	२०७०।१।११-२०७०।२।१७	नेपाल पक्षी संरक्षण संघ	
२२	Fire Frequency in CNP	२०७०।१।१३	२०७०।१।१३-२०७०।१।१९	ममता भट्ट	
२३	Social Dimension on Tiger Conservation	२०७०।१।२०	April-0December,2013	लिना चालिसे	
२४	Monitoring Tiger & its Prey in Barandabhar Corridor of Terai Arc Landscape of Nepal	२०७०।१।२४	२०१३	भुपेन्द्र प्रसाद यादव	
२५	Assessing the efficiency of Footprint identification Technique to monitor rhinoceros and populations in Nepal	२०७०।१।२६	May-Julay, 2013	तृप्ती सुवाल	
२६	Study on Diversity and Conservation Threats of Herpetofauna in Madi Valley, Chitwan	२०७०।२।५	२०७०।२।५-२०७१।१।२२	धिरज लम्साल	
२७	Habitat Association of Birds at Barandabhar Corridor Forest Chitwan	२०७०।२।६	May, 2013-June,2014	नरेन्द्र चापागाइ	
डकुमेन्ट्री छायाकन					
१	तराई भू-परिधि क्षेत्रमा बाघ अनुगमन कार्यक्रमका गतिविधिहरू बारे वृत्तचित्र छायाकन	२०६९।११।१४		नेपाल वातावरण पत्रकार समुह, काठमाण्डौ	
२	Peacock नामक डकुमेन्ट्री छायाकन	२०६९।११।२०	13 march-april 7,2013	Mr.EUJIWARA EIJI, Japan	
३	World Heritage नामक डकुमेन्ट्री छायाकन	२०६९।१२।४	April 4-24, 2013	Mr.Haruki Enatau, Japan	
४	Up in the Wind नामक डकुमेन्ट्री छायाकन	२०६९।११।१६	March-May 2013	MS Hao Wei, China	
५	कार्तिक नामक डकुमेन्ट्री छायाकन	२०७०।२।२०	२०७०।२।२०-२०७०।३।३०	सिल्फ फिल्मस, काठमाण्डौ	
६	Wild Nepal	२०६९।१२।१४	March 27-9 April 2013	National Geography	

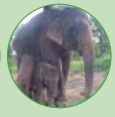

अनुसूची-८

Mid winter waterbird count

Species		Counting Location						Total	Remarks
Common Name	Scientific Name	A	B	C	D	E	F		
Great Crested Grebe	Podiceps cristatus	0	0	0	0	0	13	13	
Sub Total		0	0	0	0	0	13	13	
Darter and cormorant									
Darter	Anhinga melanogaster	2	4	3	1	6	5	21	
Little Cormorant		0	0	0	0	0	5	5	
Great Cormorant	Phalacrocorax carbo	77	10	73	359	37	32	588	
SubTotal		79	14	76	360	43	42	614	
Egrets and herons									
Little Egret	Egretta garzetta	10	17	24	17	9	10	87	
Great Egret	Casmerodius albus	5	3	8	7	5	8	36	
Intermediate Egret	Mesophoyx intermedia	4	5	17	5	2	5	38	
Cattle Egret	Bubulcus ibis	0	8	25	0	7	0	40	
Indian Pond Heron	Ardeola grayii	10	3	22	3	9	6	53	
Little Heron	Butorides striatus	3	3	2	1	5	7	21	
Black-crowned Night Heron	Nycticorax nycticorax	0	0	0	0	1	7	8	
Black Bittern	Dupetor flavicollis	0	0	1	0	0	0	1	
Grey Heron	Ardea cinera	4	0	0	3	1	1	9	
Purple Heron	Ardea purpurea	1	1	1	0	0	3	6	
SubTotal		37	40	100	36	39	47	299	
Ibis									
Black Ibis	Pseudibis papillosa	16	5	109	20	16	34	200	
SubTotal		16	5	109	20	16	34	200	
Storks									
Asian Openbill	Anastomus oscitans	4	5	39	0	3	11	62	
Woolly-necked Stork	Ciconia episcopus	7	1	10	0	3	3	24	
Black Stork	Ciconia nigra	7	0	8	20	11	13	59	
Lesser Adjutant	Leptoptilos javanicus	9	3	8	1	3	0	24	
SubTotal		27	9	65	21	20	27	169	
Crane									
Common Crane	Grus grus	0	0	0	68	0	0	68	
SubTotal		0	0	0	68	0	0	68	
Geese and ducks									
Lesser Whistling-duck	Dendrocygna javanica	15	87	0	0	0	17	119	
Ruddy Shelduck	Tadorna ferruginea	1085	998	957	1298	934	839	6111	
Gadwall	Anas strepera	283	0	117	0	49	123	572	
Bar-headed Goose	Anser indicus	1	0	7	0	239	0	247	
Mallard	Anas platyrhynchos	87	0	18	0	29	45	179	
Common Teal	Anas crecca	1	0	0	0	271	0	272	
Northern Pintail	Anas acuta	5	0	9	0	0	7	21	
Nothern Shoveler	Anas clypeata	4	0	5	0	0	9	18	
Common Merganser	Mergus merganser	45	12	57	30	23	29	196	
Red-crested Pochard	Rhodonessa rufina	0	7	23	0	0	1	31	
Eurasian Wigeon	Anas penelope	0	0	24	0	0	7	31	
SubTotal		1526	1104	1217	1328	1545	1077	7797	
Waterhen and moorhen									
White-breasted Waterhen	Amauornis phoenicurus	2	3	0	0	0	3	8	
Common Moorhen	Gallinula chloropus	39	48	0	0	0	57	144	
Purple Swampen	Porphyrio porphyrio	0	2	0	0	0	0	2	
Brown Crake	Amauornis akool	2	3	0	0	0	3	8	
Common Coot	Fulica atra	0	4	0	0	0	0	4	
Snipe		0	0	0	0	0	0	0	
Jack Snipe	Lymnocyptes minimus	0	7	0	0	0	1	8	
SubTotal		43	67	0	0	0	65	175	
Bronze-winged Jacana	Metopidius indicus	7	13	0	0	0	5	25	
SubTotal		7	13	0	0	0	5	25	
Thicknee									
Eurasian Thicknee	Burhinus oedicephalus	0	0	0	2	0	0	2	
SubTotal		0	0	0	2	0	0	2	
Shorebirds and waders									
Common Greenshank	Tringa nebularia	41	8	25	10	3	20	107	
Green Sandpiper	Tringa ochropus	36	3	4	5	5	5	58	
Common Sandpiper	Actitis hypoleucos	29	4	2	3	4	5	47	
Timmnick's Stint	Callidris temminckii	104	15	17	67	7	52	262	
Little Ringed Plover	Charadrius dubius	48	17	5	18	5	21	114	

Note: A = Sunachuri - sauraha, B = Sauraha - Kasara, C = Kasara - Rapti Dovan, D = Sikharauli - Amaltari (East Channel), Sikharauli - Amaltari (West channel) and Amaltari - Tribeni

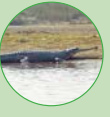

Kentish Plover	Charadrius alexandrinus	0	0	0	5	2	2	9
Small Pratincole	Glareola lactea	264	0	23	852	359	558	2056
River Lapwing	Vanellus duvaucelii	6	2	2	2	3	6	21
Red-wattled Lapwing	Vanellus indicus	4	8	2	2	2	3	21
SubTotal		532	57	80	964	390	672	2695
Grand-total		2260	1296	1647	2799	2053	1977	12032
Wetland dependent raptors								
Osprey	Pandion haliaetus	1	2	1	2	1	2	9
Grey-headed Fish Eagle	Ichthyophag ichthyaetus	1	2	1	0	0	2	6
Total		2	4	2	2	1	4	15

अनुसूची-९

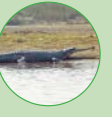
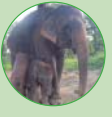
मृत्यु भएको वन्यजन्तु सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	मिति	स्थान	जि.पि.एस.लोकेशन	मृत्युको कारण	लिङ्ग/उमेर	कैफियत
गैंडा						
१	२०६९।४।११	कुमरोज म.सा.व.मा घाइते अवस्थामा भेटिएको बच्चा सौराहामा ल्याइ उपचारको क्रममा		माउले छोडेको सख्त घाइते	बच्चा	खाग नपलाएको खुर सवुत
२	२०६९।४।१४	निकुञ्जभित्र सितामाइघाट	०५३७५२, ३०४९८५८	भासीमा परेर	भाले/२५वर्षको	खाग, खुर सवुत
३	२०६९।८।५	निकुञ्जभित्र बोटेसिमरा पोष्ट	०५३५५२४, ३०३८८५५	प्राकृतिक	पोथी/अं.६वर्षको	खाग, खुर सवुत
४	२०६९।८।१३	निकुञ्जभित्र घटगाइ क्षेत्र	०२३९७८२, ३०५१९२१	प्राकृतिक	पोथी/अं.३५वर्षको	खाग, खुर सवुत
५	२०६९।१०।२२	निकुञ्जभित्र हात्तीमरुवाखोला	०५१३८१८, ३०४७३१९	प्राकृतिक	भाले/अं.३५वर्षको	खाग, खुर सवुत
६	२०६९।१०।२५	निकुञ्जभित्र गोहीताल क्षेत्र	०२२६६९२, ३०५०७०१	पत्ता नलागेको	पोथी/अं.२५वर्षको	खाग, खुर सवुत
७	२०६९।११।५	निकुञ्जभित्र नन्दनतालको पश्चिम	२७३२२१.८, ८४२७२२.७	चोरीशिकारीले	भाले/अं.२५वर्षको	खाग चोरले लगेको खुर सवुत
८	२०६९।११।१४	निकुञ्जभित्र सेरीपोष्ट क्षेत्र		प्राकृतिक	नछुटिएको	खाग, खुर सवुत
९	२०६९।११।२१	निकुञ्जभित्र देवीताल क्षेत्र	०५१३३९६, ३०४७०८३	भासीमा परेर	पोथी/अं.३५वर्षको	खाग, खुर सवुत
१०	२०७०।२।२	निकुञ्जभित्र भिम्लेको बुढीराप्तीघोल	०२२४४०४, ३०५००३६	बुढो, कालगतीले	भाले/अं.३५वर्षको	खाग, खुर सवुत
पाटे बाघ						
१	२०६९।९।१४	निकुञ्जभित्र डुमरियापोष्ट क्षेत्र	०५४२२१०, ३०४९०४९	आपसमा जुधेर	भाले/अं१०वर्षको	कसरामा खाडलखनी गाडिएको
२	२०७०।१।२५	स्यालवास पोष्ट, नारायणी म.सा.वन क्षेत्र		प्राकृतिक	नछुटिएको	५६ महिना अगाडी मरेको छाला सडी गएको हाडखोरमात्र फेला परेको
३	२०७०।२।५	कसरा स्थित काठको इन्क्लोजरमा		बुढो,अशक्त भएर	पोथी/अं.१६ वर्षको	देवनगर क्षेत्रमा मानिस खान पल्केको बाघ मिति ०७००।१।२६ मा डार्टगरी समाएको
हात्ती						
१	२०६९।६।५	सौराहा हात्तीसारमा	०५४८९४०, ३०५०५३८	विरामी भएर	भाले/२८ वर्षको	जानेन्द्रप्रसाद घरपालुवा हात्ती
२	२०६९।८।६	हात्तीप्रजनन केन्द्रमा		विरामी भएर	पोथी/१ वर्षको	ऐश्वर्यमाला हात्तीको बच्चा
३	२०६९।११।८	मेघौली हात्तीसारनजिक बेतरीखोला	०५२२२९४, ३०५०१८८	विरामी भएर	पोथी/७० वर्षको	हिराकली घरपालुवा हात्ती
४	२०६९।१२।८	दिव्यपुरी पोष्टमा		विरामी भएर	भाले/३२ वर्षको	निराजनप्रसाद घरपालुवा हात्ती
५	२०७०।३।३०	सौराहा हात्तीसारमा		विरामी भएर	भाले/अं.२ हप्ताको	पर्सा व.ज.आ.का.बाट प्राप्त जंगली हात्तीको बच्चा (भाले)
गौरीगाई						
१	२०६९।४।९	दिपकनगर पोष्टको भोर्लाघारीमा		प्राकृतिक	बुढो	
२	२०६९।१०।२१	निकुञ्जको गौरमचान क्षेत्र	०५४२७१९, ३०४८३१५	प्राकृतिक	बुढो	आगलागीमा परेर मरेको अनुमान
गिद्ध						
१	२०६९।११।१२	गिद्ध संरक्षण प्रजनन केन्द्र,कसरा		विरामी भएर	२ वर्षको	अर्धवयस्क डंगर गिद्ध
२	२०७०।३।६	गिद्ध संरक्षण प्रजनन केन्द्र,कसरा		विरामी भएर	४ वर्षको	वयस्क डंगर गिद्ध

अनुसूची-१०
मध्यवर्ती क्षेत्र आयोजना (३२९१५३ र ३२०११५४) तर्फ

आ.व. सं. नं.	कार्य विवरण	कार्यक्रमको खर्च विवरण			एकाई	वार्षिक कार्य लक्ष्य		वार्षिक बजेट रु हजारमा	प्रतिवेदन अवधिसम्म यस आ.व.को प्रगति		आयोजनाको कुल कार्य मध्ये हालसम्मको		प्रगति प्रतिशत
		चालु	पुजिगत	नि.अ.		जम्मा	परिमाण		भार	परिमाण	भारित	परिमाण	
अ.	संरक्षण कार्यक्रम (३०प्रतिशत)												
१	वक्षारोपण, नर्सरी		२५०		हे	१०	१।२३	२५०	१०	१।२३	१०	१।२३	१००
२	गोबर र्यास, उन्नत बूलो निर्माण अनुदान		१७४०		वटा	८७	८।५५	१७४०	३४८	८।५५	३४८	८।५५	१००
३	सिमासार क्षेत्र संरक्षण (ताल, पोखरी निर्माण तथा मर्मत)		४५०		वटा	३	२।२१	४५०	१०	२।२१	१०	२।२१	१००
४	वन्यजन्तुवाट भएको क्षति राहत अनुदान कोष		९००		पटक	१	४।४२	९००	१	४।४२	१	४।४२	१००
५	अनुपमन, मुल्यांकन परिवहन	५६०			पटक	४	२।७५	५६०	४	२।७५	४	२।७५	१००
६	गोही कछुवा संरक्षण कार्यक्रम	५७			पटक	१	०।२८	५७	१	०।२८	१	०।२८	१००
७	फोहरमैला व्यवस्थापन	५०			पटक	१	०।२५	५०	१	०।२५	१	०।२५	१००
८	संरक्षणमा प्रतिबद्ध व्यक्ति संघ संस्थालाई पुरस्कार र छात्रवृत्ति	२५०			पटक	१	१।२३	२५०	१	१।२३	१	१।२३	१००
९	कार्यक्रम संचालन कर्मचारी व्यवस्थापन	१९२०			जना	३१	६।४४	१९२०	३१	६।४४	३१	६।४४	१००
१०	वन हेरालो परिचालन	१४			जना	१	०।०७	१४	४	०।०७	४	०।०७	१००
	जम्मा	२८३७	३३५४		६१९१		३०।४३	६१९१		३०।४३		६१९१	१००
आ	सामुदायिक विकास कार्यक्रम (३०प्रतिशत)												
१	विद्युतीय तारवार, सेस जाली निर्माण, मर्मत		९००		कि.मी.	९	४।४२	९००	१०	४।४२	१०।०	४।४२	१००
२	सामुदायिक भवन निर्माण, मर्मत		१३९०		वटा	१५	९।२३	१३९०	२१	९।२३	२१	९।२३	१००
३	विद्यालय (भवन, फर्निचर, तारवार, पर्खाल, गेट) निर्माण मर्मत		१५००		वटा	१५	७।३७	१५००	२५	७।३७	२५	७।३७	९८
४	शौचालय निर्माण अनुदान		३७०		वटा	७०	१।२२	३७०	१२५	१।२२	१२५	३७०	१००
५	मसानघाट क्रियापूत्री वस्ते टहरो निर्माण		२४०		वटा	१	१।१८	२४०	४	१।१८	४	१।१८	१००
६	अनुपमन, मुल्यांकन परिवहन खर्च	६१५			पटक	८	३।०२	६१५	८	३।०२	८	३।०२	१००
७	कार्यक्रम संचालन कर्मचारी व्यवस्थापन	१०००				३१	४।९२	१०००	३१	४।९२	३१	४।९२	१००
	जम्मा	१६१५	४४००		६०१५		२९।५७	६०१५		२९।५७		६०१५	१००
इ	आयर्जन तथा सिपविकास कार्यक्रम (२०प्रतिशत)												
१	अचार, मैनवती, अगरवती वनाउने तालिम	१००			जना	३०	०।४९	१००	३६	०।४९	३६	०।४९	१००
२	समुह विकास (नेतृत्व र लेखा) तालिम	१५०			जना	५०	०।७४	१५०	२१७	०।७४	२१७	०।७४	१००
३	नेचर गाईड, होटल व्यवस्थापन तालिम	३७५			जना	२५	१।२४	३७५	३०	१।२४	३०	१।२४	१००
४	कृषि तथा भेटनेरी तालिम तथा अनुदान	१००			जना	१०	०।४९	१००	१०	०।४९	१०	०।४९	१००
५	मोवाईल, कम्प्युटर, इन्टरनेट सम्बन्धि तालिम	१६८			जना	२१	०।८३	१६८	३३	०।८३	३३	०।८३	१००
६	पलम्बर, मोटर ब्वाईल भर्ने, मेकानिकल तालिम	२००			जना	२०	०।९८	२००	२०	०।९८	२०	०।९८	१००
७	मोटरसाईकल मर्मत तालिम	७०			जना	१०	०।३४	७०	१५	०।३४	१५	०।३४	१००
८	सिलाई कटाई तथा कपडाभा वुट्टा भर्ने तालिम	२१०			जना	२१	१।०३	२१०	५०	१।०३	५०	१।०३	१००
९	श्रील वनाउने तालिम	९०			जना	१५	०।४४	९०	१५	०।४४	१५	०।४४	१००

अनुसूची-११

आ.व. ०५२/५३ देखि हालसम्म विनियोजित रकमको विवरण

आ.व.	प्राप्त हुनुपर्ने रकम	प्राप्त भएको रकम	प्राप्त हुन बाँकी रकम	कैफियत
२०५२/५३	२८०८३२।७५	०	०।००	
२०५३/५४	२४१४५३३१।०८	२८०८३२।७५	०।००	
२०५४/५५	२४०७५०९६।३५	२४१४५३३१।०८	०।००	
२०५५/५६	२७२७८८८।७९	२४०७५०९६।३५	०।००	
२०५६/५७	२८९७५७८।१८	२७२७८८८।७९	०।००	
२०५७/५८	३७५११४००।६९	२८९७५७८।१८	०।००	
२०५८/५९	२०९४३७०।०३	३७५११४००।६९	०।००	
२०५९/६०	१५१७७६०६।२५	२०९४३७०।०३	०।००	
२०६०/६१	१९८९२००।००	१५१७७६०६।२५	०।००	
२०६१/६२	१३४७७०।७७	१९८९२००।००	०।००	
२०६२/६३	१७६०९४३।००	१३४७७०।७७	०।००	
२०६३/६४	२०४४३२१।७८	१७६०९४३।००	०।००	
२०६४/६५	२९१५७७८।६०	२०४४३२१।७८	०।००	
२०६५/६६	३०९२७०६।६६	०।००	२९१५७७८।६०	स्वीकृतीको लागि फाइल पेश भएको
२०६६/६७	२९५०८९।९५	४९६८७२।००	२५९५८३८।६६	स्वीकृतीको लागि फाइल पेश भएको
२०६७/६८	४०७४७८६३।९२	१६१६६००।००	१३३४२९।९५	रातोकिताव मार्फत निकास
२०६८/६९	४८८०६२४।०२	२३१८८००।००	१५६१८२।०२	
२०६९/७०		३२१३२००।००	१३६७४२४।०२	०६९।७० को बजेट ०७०।७ मा मात्र निकास हुने
	४२८५८७२।७८	३२८८९३८८।४१	९९६९३२४।३३	

उपभोक्ता समितिको नाम र वर्गीकरण		
नाम	ठेगाना	वर्गीकरण
१. पांचपाण्डव	गर्दी, चितवन	क
२. रेवा	कल्याणपुर, चितवन	क
३. मेघौली	मेघौली, चितवन	ख
४. केरुङ्गा	जगतपुर, चितवन	ख
५. मुगाकुञ्ज	बछौली, चितवन	ख
६. बुढीराप्ती	कुमरोज, चितवन	ख
७. खगेन्द्रमल्ली	कठार, चितवन	ख
८. अयोध्यापुरी	अयोध्यापुरी, चितवन	ख
९. निर्मलठोरी	ठोरी, पर्सा	ख
१०. सिसवार	रजहर, नवलपरासी	ख
११. लामीचौर	पिठौली, चितवन	ख
१२. अमलटारी	अग्यौली, चितवन	ख
१३. नन्दभाउजु	कोल्हुवा, नवलपरासी	ख
१४. पटिहानी	पटिहानी, चितवन	ग
१५. वरणडाभार	गीतानगर, चितवन	ग
१६. लोथर	पिप्ले, चितवन	ग
१७. कालावञ्जर	दिव्यनगर, चितवन	ग
१८. सिखौली	मुकुन्दपुर, नवलपरासी	ग
१९. गोसाइबाबा	प्रसौनी, नवलपरासी	ग
२०. दाउन्नेदेवी	दुम्कीबास, नवलपरासी	ग
२१. त्रिवेणी	त्रिवेणी, नवलपरासी	घ
२२. बघौडा	बघौडा, चितवन	उप समिति

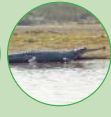
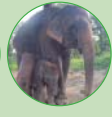
नोट: २१ उपभोक्ता समिति र १ उप समिति

उपभोक्ता समितिको वर्गीकरण					
जिल्ला	क वर्ग	ख वर्ग	ग वर्ग	घ वर्ग	जम्मा
चितवन	२	६	४		१२
नवलपरासी		४	३	१	८
पर्सा		१			१
मकवानपुर					०
जम्मा	२	११	७	१	२१

नोट: मकवानपुरको मनहरी गा.वि.स.लाई चितवनको पिप्लेसंग जोडेर एउटै समिति गठन गरिएको ।

वित्तन राष्ट्रिय निकुञ्ज कार्यालय

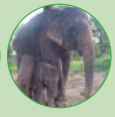

अनुसूची-१२

वन्यजन्तुबाट भएको मानवीय क्षति र राहत वितरण गरिएको विवरण

घटना/क्षतिको विवरण		राहत उपलब्ध गराइएको विवरण									
क्र.सं.	घटना मिति	मृतक/घाइतेको नाम,थर	उमेर	ठेगाना	घटना घट्टोको स्थान र विवरण	अवस्था	व्ययजन्तु	राहतको लागि निवेदनक	माग रकम रु	उपलब्ध रकम	निकासा बाकी
१	०६/१२/१३	सन्तबहादुर कुमाल	५०वर्ष	मेघौली-२, चितवन	नारायणी नदिमा माछा मार्न जाँदा	मृत्यु	बाघ	छोरा रणबहादुर कुमाल	१५००००।०	१५००००।०	
२	०६/१२/२४	अनिता बोटे	३२वर्ष	रजहर-३, नवलपरासी	प्र.दियालो मध्यवर्ती सामुदायिक वन	मृत्यु	बाघ	श्रीमान रिपक बोटे	१५००००।०	१५००००।०	
३	०६/१२/२६	लालबहादुर गुरुङ	६५वर्ष	गीतानगर-६, चितवन	बण्डाभार उपभोक्ता समिति	मृत्यु	बाघ	बाबु इमानसिंह गुरुङ	३०००००।०	३०००००।०	
४	०६/१२/१४	विकाराम बोटे	३७वर्ष	रजहर-२, नवलपरासी	नारायणीनदीमा माछा मार्न जाँदा	मृत्यु	बाघ	श्रीमती फूलमाया बोटे	३०००००।०	३०००००।०	
५	०६/१०/१५	बुद्धि बहादुर कुमाल	३७वर्ष	मेघौली-३, चितवन	बहादुर म.सा.वनमा दाउरा संकलन गर्न जाँदा	मृत्यु	बाघ	श्रीमती सुकमाया कुमाल	३०००००।०	३०००००।०	
६	०६/११/१७	हठना महतो	५५वर्ष	गीतानगर-४, चितवन	द.का. म.सा.वनमा दाउरा संकलन गर्न जाँदा	मृत्यु	बाघ	श्रीमती सुकमाया कुमाल	३०००००।०	३०००००।०	
७	०७/०१/२६	हनुमान साकी	७०वर्ष	गीतानगर-४, चितवन	घरमा सुती रहेको अवस्थामा तानेर लगेको	मृत्यु	बाघ	श्रीमती सुनमाया साकी	३०००००।०	३०००००।०	
८	०७/०१/२६	भिमबहादुर आलेमगर	३४वर्ष	गीतानगर-१, चितवन	हनुमानलाई खोज्ने क्रममा सोही बाघले	मृत्यु	बाघ	श्रीमती पवित्रा आलेमगर	३०००००।०	३०००००।०	
९	०६/१२/२०	रामप्रसाद मत्तान	७४वर्ष	ठोरी-३, पर्सा	मध्यवर्ती क्षेत्रमा पर्ने जि.पर्सा, ठोरी ३	मृत्यु	जंगली हाती	भाइ रामबहादुर मत्तान	३०००००।०	१५००००।०	
१०	०६/१२/१७	अमर बहादुर थापा	६५वर्ष	गर्दि -१, चितवन	मध्यवर्ती क्षेत्रको अमिलया गाउँमा	मृत्यु	जंगली हाती	श्रीमती नन्दमाया थापा	३०००००।०	३०००००।०	
११	०६/१२/२९	बुद्धिप्रसाद अधिकारी	३०वर्ष	गर्दि -४, चितवन	मध्यवर्ती क्षेत्रको पाण्डवनगर गाउँमा	मृत्यु	जंगली हाती	आमा लिलाकुमारी	३०००००।०	३०००००।०	
१२	०६/१२/११	बुद्धिराम बोटे	६५वर्ष	गर्दि -९, चितवन	राती घरमा सुती रहेको अवस्थामा हानी	मृत्यु	जंगली हाती	छोरा सनीचरा बोटे	३०००००।०	३०००००।०	
१३	०६/१२/११	भरली बोटे	६२वर्ष	गर्दि -९, चितवन	राती घरमा सुती रहेको अवस्थामा हानी	मृत्यु	जंगली हाती	छोरा सनीचरा बोटे	३०००००।०	३०००००।०	
१४	०६/१२/२८	सुकदेव वि.क.	७०वर्ष	पटिहानी -८, चितवन	बादलीपोखरी म.सा.वनमा घास काट्न जाँदा	मृत्यु	जंगली हाती	श्रीमती मंगली वि.क.	३०००००।०	३०००००।०	
१५	०६/१२/१७	मङ्गुटा महतो	७४वर्ष	बछौली -१, चितवन	मध्यवर्ती क्षेत्रको खोरी खोलामा	मृत्यु	गैडा	श्रीमती सीक्या महतो	३०००००।०	३०००००।०	
१६	०६/१२/१७	उमेश महतो	१८वर्ष	मेघौली -८, चितवन	गैडाले हानी घाइते भएको	घाइते	गैडा	उमेश महतो	६६४८६६।०	५००००।०	
१७	०६/१२/१५	खोकीमाया गुरुङ	१७वर्ष	शुकनगर -८, चितवन	केरुङ्गा उपभोक्ता समिति	घाइते	गैडा	खोकीमाया गुरुङ	६९९२।०	६९९२।०	
१८	०६/१२/०१	शुकनगर बोटे	१८वर्ष	शुकनगर -९, चितवन	केरुङ्गा उपभोक्ता समिति	घाइते	गैडा	शुकनगर बोटे	४५५५६६।०	४५५५६६।०	
१९	०६/१२/११	साउने र पार्वती कुमाल	३६वर्ष	मेघौली-५, चितवन	मेघौली उपभोक्ता समिति	घाइते	गैडा	साउने र पार्वती कुमाल	३६८५४।०	३६८५४।०	
२०	०६/१२/११	दिलबहादुर कुमाल	३६वर्ष	कमारवर्ती ९, नवलपरासी	अमलटारी उपभोक्ता समिति	घाइते	गैडा	दिलबहादुर कुमाल	७६४३३३।०	५००००।०	
२१	०६/१२/२५	मना ढकाल	३६वर्ष	गीतानगर -१, चितवन	बण्डाभार उपभोक्ता समिति	घाइते	गैडा	मना ढकाल	७७५७४।०	५००००।०	
२२	०६/१२/१८	अंकमाल श्रेष्ठ	३६वर्ष	गर्दी -९, चितवन	पाचपाण्डव उपभोक्ता समिति	घाइते	गैडा	श्रीमती गंगादेवी श्रेष्ठ	४००००।०	४००००।०	
२३	०६/१२/१४	टीका रिमाल	३६वर्ष	अर्यौली-४, नवलपरासी	अमलटारी उपभोक्ता समिति	घाइते	बाघ	टीका रिमाल	२१८६१।०	२१८६१।०	
२४	०६/१२/१४	जैनुनाथ पाण्डे	३६वर्ष	अर्यौली-४, नवलपरासी	अमलटारी उपभोक्ता समिति	घाइते	बाघ	जैनुनाथ पाण्डे	६९५५।०	६९५५।०	
२५	०६/१२/२०	बेनीराम माफी	३६वर्ष	दिव्यपुरी-७, नवलपरासी	सिसवार उपभोक्ता समिति	घाइते	बाघ	बेनीराम माफी	२०३४।०	२०००।०	
२६	०६/१२/२४	नारायण खड्का	३६वर्ष	निर्मलवस्ती-१, पर्सा	वारीमा मकै भाच्च जाँदा	घाइते	बाघ	नारायण खड्का	२०४६०।०	२००००।०	
२७	०६/१२/१२	माया कुमाल	३६वर्ष	नयावोलाही-५, नवलपरासी	दाउनेदेवी उपभोक्ता समिति	घाइते	बाघ	माया कुमाल	५३७०८।०	५३७०८।०	
२८	०६/१२/२६	गौमती सापकोटा	३६वर्ष	मेघौली -१, चितवन	मेघौली अन्वैली गाउँमा	घाइते	जंगली बदेल्	गौमती सापकोटा	७५५९।०	७५५९।०	
२९	०६/१२/२६	रामबहादुर बोराटी	३६वर्ष	मेघौली -१, चितवन	मेघौली अन्वैली गाउँमा	घाइते	जंगली बदेल्	रामबहादुर बोराटी	१४१९०।०	१४०००।०	
३०	०६/१२/२६	कृष्णप्रसाद सापकोटा	३६वर्ष	मेघौली -१, चितवन	मेघौली अन्वैली गाउँमा	घाइते	जंगली बदेल्	कृष्णप्रसाद सापकोटा	९२९४५।०	५००००।०	
३१	०७/०२/२६	बलीराम थारु	३६वर्ष	पर्सौनी-६, नवलपरासी	गोसाइबाबा उपभोक्ता समिति	घाइते	जंगली बदेल्	बलीराम थारु	१४५५९८।०	५००००।०	
३२	०६/१२/१४	रुक्मिणी लामिछाने	३६वर्ष	अर्यौली-६, नवलपरासी	अमलटारी उपभोक्ता समिति	घाइते	भालु	रुक्मिणी लामिछाने	२११४०।०	२११४०।०	
३३	०६/१२/१४	हरिकला अधिकारी	३६वर्ष	अर्यौली -४, चितवन	हनुमानलाई खोज्ने क्रममा सोही बाघले	घाइते	बाघ	हरिकला अधिकारी	१३३२५।०	१३३२५।०	
३४	०७/०१/२६	विकास न्यौपाने	३०वर्ष	गीतानगर -४, चितवन	हनुमानलाई खोज्ने क्रममा सोही बाघले	घाइते	बाघ	बहादुर विष्णुप्रसाद न्यौपाने	९८९२७।०	५००००।०	
३५	०७/०१/२१	बाबुराम गिरी	३६वर्ष	अयोध्यापुरी-७, चितवन	जंगली बदेल्ले आक्रमण गरी	घाइते	जंगली बदेल्	बाबुराम गिरी	२९१८।०	२९१८।०	
३६	०७/०१/२८	इन्द्रकुमारी साकी	३६वर्ष	अयोध्यापुरी-७, चितवन	जंगली बदेल्ले आक्रमण गरी	घाइते	जंगली बदेल्	इन्द्रकुमारी साकी	६७१४।०	६७१४।०	

नोट: २०६९/१३/३० सम्म राहत निर्देशिका २०६६ अन्सार र २०६९/७१ त्रिख राहत निर्देशिका २०६९ अन्सार र २०६९/७१ त्रिख राहत निर्देशिका २०६९ अन्सार राहत उपलब्ध गराएको

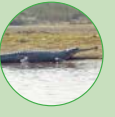
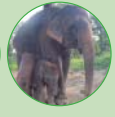
अनुसूची-१३

मध्यवर्ती क्षेत्रमा यस आ.व.मा वन्यजन्तुबाट भएको पशुधन, भण्डारण अन्न, खेतीवाली, घरगोठको क्षति तथा राहत विवरण

सि. नं.	निवेदकको नाम	ठेगाना	उपभोक्ता समिति	घटना मिति	वन्यजन्तु	किसिम	माग गरेको रकम	निर्देशिका अनुसार प्राप्त गर्न सक्ने रकम
१	चिन्ता सेढाई	भण्डारा ५	खगेन्द्रमल्ली	२०६९।१।५	चितुवा	बाखा मारेको	८०००।०	८०००।०
२	विन्दमाया तमागं	कठार ७	खगेन्द्रमल्ली	२०७०।१।२९	चितुवा	बाखा मारेको	६०००।०	६०००।०
३	सूर्य बहादुर मिजार	कुमरोज ३	बुढीराप्ती	२०६९।७।२७	हात्ती	अन्न नोक्सान	५०००।०	५०००।०
४	दिल बहादुर तमागं	कुमरोज २	बुढीराप्ती	२०६९।१।२।२३	बाघ	बाखा मारेको	७०००।०	७०००।०
५	मान बहादुर तामागं	कुमरोज २	बुढीराप्ती	२०७०।१।२६	चितुवा	बाखा मारेको	८०००।०	८०००।०
६	निमा बस्नेत	कुमरोज ३	बुढीराप्ती	२०७०।१।२८	चितुवा	बाखा मारेको	९०००।०	९०००।०
७	जित बहादुर बस्नेत	कुमरोज ३	बुढीराप्ती	२०७०।१।२८	चितुवा	बाखा मारेको	१००००।०	१००००।०
८	जिताराम महतो	र.न.पा. ५	मृगकुञ्ज	२०७०।२।७	चितुवा	बाखा मारेको रबटा	२४०००।०	२००००।०
९	दक्षिणकाली मन्दिर समिति	गितानगर ४	वरण्डाभार	२०६९।८।५	हात्ती	मन्दिरको सत्तल नोक्सान	१५०००।०	१००००।०
१०	यम प्रसाद ढकाल	जगतपुर ९	केरुगां	२०६९।७।९	चितुवा	बाखा मारी खाएको	८०००।०	८०००।०
११	हिमाशर्मा तिमल्सिना	जगतपुर ९	केरुगां	२०७०।२।२९	चितुवा	बाखा मारेको	८१००।०	८१००।०
१२	धन बहादुर वि.क.	जगतपुर ९	केरुगां	२०७०।२।२६	चितुवा	बाखा मारेको	३५००।०	३५००।०
१३	जस बहादुर वि.क.	शुक्रनगर ८	केरुगां	२०७०।२।२७	चितुवा	बाखा मारेको	६७५०।०	५०००।०
१४	जस बहादुर वि.क.	शुक्रनगर ८	केरुगां	२०७०।२।२८	चितुवा	बाखा मारेको	४५००।०	४५००।०
१५	खड्ग प्रसाद ढुंगाना	गर्दी ८	पाचपाण्डव	२०६९।६।१०	बाघ	गोरु मारेको	२५०००।०	१००००।०
१६	देवी कुमारी श्रेष्ठ	गर्दी ७	पाचपाण्डव	२०६९।६।२३	बाघ	भैसी रागा मारेको	२५०००।०	१००००।०
१७	सावित्री लामिछाने	कल्याणपुर ९	रेवा	२०६९।७।५	हात्ती	वाली नोक्सान	१००००।०	५०००।०
१८	डिल बहादुर मगर	कल्याणपुर ८	रेवा	२०६९।७।११	चितुवा	वंगुर मारी खाएको	१७५००।०	१००००।०
१९	प्रविन राई	कल्याणपुर ९	रेवा	२०६९।७।१४	हात्ती	वाली नोक्सान	१२०००।०	५०००।०
२०	कूल बहादुर राई	कल्याणपुर ९	रेवा	२०६९।७।१४	हात्ती	वाली नोक्सान	१००००।०	५०००।०
२१	विर बहादुर राई	कल्याणपुर ९	रेवा	२०६९।७।१४	हात्ती	वाली नोक्सान	१००००।०	५०००।०
२२	तेज बहादुर जि.सी.	कल्याणपुर ३	रेवा	२०६९।७।१५	चितुवा	वंगुर मारी खाएको	१९२००।०	१००००।०
२३	भिम प्रसाद अर्याल	अयोध्यापुरी ८	अयोध्यापुरी	२०६९।६।१	बाघ	रबटा बाखा मारेको	३०५००।०	३०५००।०
२४	वीर बहादुर वि.क.	अयोध्यापुरी ७	अयोध्यापुरी	२०६९।४।९	बाघ	२ वटा बाखा मारेको	८०००।०	८०००।०
२५	शुक्रराम वि.क.	अयोध्यापुरी २	अयोध्यापुरी	२०६९।२।२९	चितुवा	बाखा मारेको	९४५०।०	९०००।०
२६	शिव माया प्रजा	अयोध्यापुरी ९	अयोध्यापुरी	२०६९।९।१६	हात्ती	घर भत्काएको	३५०००।०	१००००।०
२७	सावित्री सापकोटा	अयोध्यापुरी ९	अयोध्यापुरी	२०६९।९।१८	हात्ती	घर भत्काएको	५००००।०	१००००।०
२८	कुमार तामागं	अयोध्यापुरी ९	अयोध्यापुरी	२०६९।९।१८	हात्ती	घर भत्काएको	४००००।०	१००००।०
२९	रामकृष्ण सापकोटा	अयोध्यापुरी ३	अयोध्यापुरी	२०६९।८।२६	हात्ती	घर भत्काएको	११०००।०	१००००।०
३०	उजेली पुरी	अयोध्यापुरी ६	अयोध्यापुरी	२०६९।८।२६	हात्ती	घर भत्काएको	१५०००।०	१००००।०
३१	रेवती गुरुगं	अयोध्यापुरी ६	अयोध्यापुरी	२०६९।८।२६	हात्ती	घर भत्काएको	३५०००।०	१००००।०
३२	एकमाया पौडेल	अयोध्यापुरी ८	अयोध्यापुरी	२०६९।९।१७	हात्ती	घर भत्काएको	४२९००।०	१००००।०
३३	शिवदत्त भण्डारी	अयोध्यापुरी ७	अयोध्यापुरी	२०६९।९।२७	हात्ती	घर भत्काएको	२००००।०	१००००।०
३४	संगिता लामा	अयोध्यापुरी ७	अयोध्यापुरी	२०६९।९।२७	हात्ती	घर भत्काएको	२८०००।०	१००००।०
३५	लिला थापा	अयोध्यापुरी ६	अयोध्यापुरी	२०६९।९।२७	हात्ती	घर भत्काएको	३३०००।०	१००००।०
३६	सूर्य बहादुर विष्ट	अयोध्यापुरी ८	अयोध्यापुरी	२०६९।१०।२५	हात्ती	घर भत्काएको	१३५००।०	१००००।०
३७	कौशिला हरिजन	अयोध्यापुरी ८	अयोध्यापुरी	२०६९।१०।२५	हात्ती	घर भत्काएको	२००००।०	१००००।०
३८	अशोक पाण्डे	अयोध्यापुरी ८	अयोध्यापुरी	२०६९।१०।२५	हात्ती	घर भत्काएको	२००००।०	१००००।०
३९	निर बहादुर रानाभाट	अयोध्यापुरी ८	अयोध्यापुरी	२०६९।१०।२५	हात्ती	घर भत्काएको	२५०००।०	१००००।०
४०	संसेर लामा	अयोध्यापुरी ९	अयोध्यापुरी	२०६९।१०।२६	हात्ती	घर भत्काएको	४२०००।०	१००००।०
४१	अमृत मगर	अयोध्यापुरी ६	अयोध्यापुरी	२०६९।११।२९	बाघ	बाखा मारेको	६०००।०	६०००।०
४२	हरिलाल देवकोटा	अयोध्यापुरी ८	अयोध्यापुरी	२०७०।२।३	हात्ती	धान वाली नोक्सानी	१००००।०	१००००।०
४३	शिवहरी सुवेदी	अयोध्यापुरी ८	अयोध्यापुरी	२०७०।३।५	हात्ती	धान वाली नोक्सानी	१००००।०	१००००।०
४४	नारदमणी पौडेल	अयोध्यापुरी ८	अयोध्यापुरी	२०७०।३।३	हात्ती	मकै वाली नोक्सानी	१२०००।०	१००००।०
४५	शान्ता माया नेपाली	ठोरी १ पर्सा	निर्मलठोरी	२०६९।९।२९	हात्ती	घर भत्काएको	३४००।०	३४००।०
४६	लालकृष्ण पौडेल	ठोरी ३ पर्सा	निर्मलठोरी	२०६९।९।१९	हात्ती	गोदामको धान खाएको	४२००।०	४२००।०
४७	भिमसेन नेपाली	ठोरी ४ पर्सा	निर्मलठोरी	२०६९।९।२०	हात्ती	घर भत्काएको	१५००।०	१५००।०

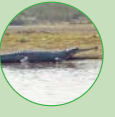
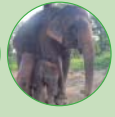

चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज कार्यालय

४८	घनश्याम अधिकारी	ठोरी ३ पर्सा	निर्मलठोरी	२०६९।९।२९	हात्ती	गोदामको धान खाएको	५०००।०	५०००।०
४९	धन बहादुर कठायत	ठोरी ५ पर्सा	निर्मलठोरी	२०६९।७।२०	हात्ती	धान वाली नोक्सानी	७०००।०	५०००।०
५०	लाल बहादुर बुढाथोकी	ठोरी ५ पर्सा	निर्मलठोरी	२०६९।७।२०	हात्ती	धान वाली नोक्सानी	५०००।०	५०००।०
५१	रहरमान घलान	ठोरी ५ पर्सा	निर्मलठोरी	२०६९।७।२०	हात्ती	धान वाली नोक्सानी	४५००।०	४५००।०
५२	गम बहादुर गुरुंग	ठोरी १ पर्सा	निर्मलठोरी	२०६९।९।१५	हात्ती	गोदामको धान खाएको	८०००।०	५०००।०
५३	मोहन बहादुर आले मगर	निर्मलवस्ती ४	निर्मलठोरी	२०६९।९।२७	बाघ	दुहुनो गाई मारेको	१५०००।०	१००००।०
५४	राम बहादुर तमागं	ठोरी १ पर्सा	निर्मलठोरी	२०६९।९।११	हात्ती	भकारीको धान खाएको	८३००।०	५०००।०
५५	होम नाथ भारती	ठोरी ३ पर्सा	निर्मलठोरी	२०६९।९।२९	हात्ती	घर भत्काएको	२४००।०	२४००।०
५६	चेत बहादुर तमागं	ठोरी ३ पर्सा	निर्मलठोरी	२०६९।९।१५	हात्ती	घर भत्काएको	१५०००।०	५०००।०
५७	होम व. कार्की	कोल्हुवा ९	नन्दभाउजु	२०६९।६।७	बदेल	वाली नोक्सान	१००००।०	५०००।०
५८	फडिन्द्र पौडेल	कोल्हुवा ९	नन्दभाउजु	२०६९।५।२४	गैडा	वाली नोक्सान	५०००।०	५०००।०
५९	दोप नारायण पौडेल	कोल्हुवा ९	नन्दभाउजु	२०६९।५।७	गैडा	वाली नोक्सान	९६००।०	५०००।०
६०	खड्का बहादुर कार्की	कोल्हुवा ९	नन्दभाउजु	२०६९।६।७	बदेल	वाली नोक्सान	६०००।०	५०००।०
६१	दर्शन राज घिमिरे	कोल्हुवा १	नन्दभाउजु	२०६९।८।२	गैडा	केरा खेती नोक्सान	४७२५।०	५०००।०
६२	गुणराज पौडेल	कोल्हुवा ८	नन्दभाउजु	२०६९।९।१८	गैडा	उखु वाली क्षति	१९३४।०	५०००।०
६३	गुणराज पौडेल	कोल्हुवा ८	नन्दभाउजु	२०६९।९।२६	गैडा	उखु वाली क्षति	१४५०५।०	५०००।०
६४	गुणराज पौडेल	कोल्हुवा ८	नन्दभाउजु	२०६९।१०।१३	गैडा	उखु वाली क्षति	१४४००।०	५०००।०
६५	गुणराज पौडेल	कोल्हुवा ८	नन्दभाउजु	२०६९।१०।११	गैडा	उखु वाली क्षति	१९२००।०	५०००।०
६६	सरस्वती पछाँइ	कोल्हुवा ८	नन्दभाउजु	२०६९।१०।१२	गैडा	उखु वाली क्षति	२००००।०	५०००।०
६७	विष्णु प्रसाद पाठक	कोल्हुवा ५	नन्दभाउजु	२०६९।१०।८	गैडा	उखु वाली क्षति	१००००।०	५०००।०
६८	चेत नारायण अर्याल	कोल्हुवा ८	नन्दभाउजु	२०६९।१०।१२	गैडा	गहुँ, आलु र मुला क्षति	८०००।०	५०००।०
६९	टिका देवी नेपाल	कोल्हुवा ८	नन्दभाउजु	२०६९।१०।११	गैडा	गहुँ खेती क्षति	२८०००।०	५०००।०
७०	हेम प्रसाद पाठक	कोल्हुवा ८	नन्दभाउजु	२०६९।१०।११	गैडा	गहुँ खेती क्षति	२००००।०	५०००।०
७१	कमला देवी पोखेल	कोल्हुवा ७	नन्दभाउजु	२०६९।१०।९	गैडा	गहुँ खेती क्षति	३००००।०	५०००।०
७२	यदुमाया ढकाल	कोल्हुवा ७	नन्दभाउजु	२०६९।१०।१५	गैडा	गहुँ खेती क्षति	१००००।०	५०००।०
७३	तीर्थ प्रसाद सापकोटा	कोल्हुवा ८	नन्दभाउजु	२०६९।१०।१३	गैडा	गहुँ खेती क्षति	१६०००।०	५०००।०
७४	बद्री नाथ नेपाल	कोल्हुवा ८	नन्दभाउजु	२०६९।१०।१३	गैडा	गहुँ खेती क्षति	४००००।०	५०००।०
७५	थम बहादुर माझी	कोल्हुवा १	नन्दभाउजु	२०६९।१०।१६	गैडा	गहुँ खेती क्षति	१००००।०	५०००।०
७६	राम बहादुर माझी	कोल्हुवा १	नन्दभाउजु	२०६९।१०।१६	गैडा	गहुँ खेती क्षति	१००००।०	५०००।०
७७	आरविन्दु चौधरी	नारायणी ६	नन्दभाउजु	२०६९।९।२५	गैडा	तरकारी खेती क्षति	८०००।०	५०००।०
७८	विर बहादुर महतो	कोल्हुवा ८	नन्दभाउजु	२०६९।९।१६	गैडा	तरकारी खेती क्षति	२००००।०	५०००।०
७९	डेम कुमारी थनेत	नारायणी ६	नन्दभाउजु	२०६९।१०।२	गैडा	तरकारी खेती क्षति	९०००।०	५०००।०
८०	डिलादेवी पाठक	कोल्हुवा ४	नन्दभाउजु	२०६९।९।२	गैडा	केरा खेती क्षति	१९६००।०	५०००।०
८१	जानुराम चौधरी	नारायणी ६	नन्दभाउजु	२०६९।९।२६	गैडा	तरकारी खेती क्षति	६०००।०	५०००।०
८२	दोलाकान्त पाठक	कोल्हुवा ८	नन्दभाउजु	२०६९।१०।१५	गैडा	गहुँ खेती क्षति	१००००।०	५०००।०
८३	डुम बहादुर चौधरी	नारायणी ६	नन्दभाउजु	२०६९।७।२५	गैडा	धान खेती क्षति	६०००।०	५०००।०
८४	मिन बहादुर थापा	कोल्हुवा ४	नन्दभाउजु	२०६९।९।२७	गैडा	केरा खेती क्षति	१५७५।०	५०००।०
८५	केदार माया पाध्य	कोल्हुवा ८	नन्दभाउजु	२०६९।११।१२	गैडा	गहुँ खेती क्षति	२००००।०	५०००।०
८६	गुनाखर चापागाई	कोल्हुवा ५	नन्दभाउजु	२०६९।११।१०	गैडा	गहुँ खेती क्षति	२८०००।०	५०००।०
८७	डिलादेवी ज्ञवाली	कोल्हुवा ७	नन्दभाउजु	२०६९।११।१०	गैडा	गहुँ खेती क्षति	२४०००।०	५०००।०
८८	नारायण बहादुर थनेत	नारायणी २	गोसाईवावा	२०६९।१०।३	गैडा	खसि मारेको	५५००।०	५५००।०
८९	पम्फा वि.क.	दुम्कीवास ६	दाउन्नेदेवी	२०६९।५।३	चितुवा	वाखा मारेको	५५००।०	५५००।०
९०	तेज प्रसाद पाण्डे	दुम्कीवास ६	दाउन्नेदेवी	२०६९।७।२७	चितुवा	वाखा मारेको	४०००।०	४०००।०
९१	पवित्रा वि.क.	दुम्कीवास ६	दाउन्नेदेवी	२०६९।९।१२	चितुवा	वाखा मारेको	३५००।०	३५००।०
९२	विष्णु भण्डारी	दुम्कीवास ६	दाउन्नेदेवी	२०६९।१०।११	चितुवा	वाखा मारेको	३३००।०	३३००।०
९३	जगत बहादुर गोले	दुम्कीवास ६	दाउन्नेदेवी	२०७०।१।५	चितुवा	वाखा मारेको रबटा	७०००।०	७०००।०
९४	सुसिला गैरे	दुम्कीवास ६	दाउन्नेदेवी	२०७०।२।१२	चितुवा	वाखा मारेको	८०००।०	८०००।०
	जम्मा						१३९६८४५।०	६५३४००।०

नोट: पशुधन क्षतिको राहत आ.व. ०६९।७० को मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिबाट उपभोक्ता समितिमा पठाइएको बन्धननु क्षति राहतकोषबाट संबन्धित पीडितहरूलाई उपलब्ध गराउने कार्य गरिएको ।

अनुसूची-१४

नदीले कटान गरी राष्ट्रिय निकुञ्जको प्राकृतिक सिमाना भित्र परेको निजी जग्गा र क्षतिपूर्ती वितरण सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	गा.वि.स.	उपभोक्ता समिति	सिमाना भित्र परेको जग्गा क्षेत्रफल			०६.०६.१९७० सम्म वितरण गरेको जग्गा क्षेत्रफल	आ.व.०६.१९७० मा वितरण गरेको जग्गा क्षेत्रफल			क्षतिपूर्ती दिन बाँकी रहेको जग्गा क्षेत्रफल
			विगाहा	कठ्ठा	धुर		विगाहा	कठ्ठा	धुर	
१	पटिहानी	पटिहानी	७	१	८.५		०	०	१८.७५	
२	जगतपुर	केरुङ्गा	२०३	१६	६		०	९	१२	
३	शुक्रनगर		६९	७	७.५		०	४	८	
४	मेघौली	मेघौली	३०३	१७	१९.२५		०	१६	१०	
५	सिसवार	कालावञ्जर	२४३	८	१५		०	१०	४१५	
६	गुञ्जनगर		४९	१८	१९		०	४४	११	
७	बछौली	मृगकुञ्ज	७७	१८	१४.२५		०	०	०	
८	कठार	खगेन्द्रमल्ली	३३	११	१३		०	१	१६	
९	गदी	पाँचपाण्डव	७४	६	३.५		०	०	०	
१०	बघौडा	बघौडा	३२	०	१५		०	०	०	
११	नयावेल्हानी	दाउन्नेदेवी	१८	१७	५.२५		०	०	०	
१२	पर्सौनी	गोसाइबाबा	७०	१९	१२.५		०	५	६	
१३	कोल्हुवा	नन्दभाउजु	२६९	१३	१६.२५		०	१३	२	
१४	अर्यौली	अमलटारी	७२	१६	१६		०	०	०	
१५	सिसवार	सिसवार	४६	११	१९.५		०	१	१४.२५	
१६	अमरापुरी	सिखौली	०	३	१०		०	०	०	
	जम्मा		१५७४	१०	७.५	६७-५-१८.५	५	६	९.५	१५०१-७-१९.५

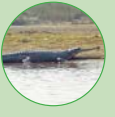
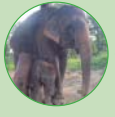
अनुसूची-१५

हस्तान्तरण भएको मध्यवर्ती सामुदायिक वनको विवरण

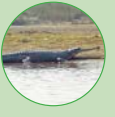
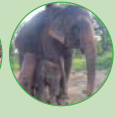
सि.नं.	मध्यवर्ती सामुदायिक वनको नाम	ठेगाना	कार्ययोजना		क्षेत्रफल हे.	घरधुरी संख्या	जनसंख्या		
			स्वीकृत मिति	नविकरण मिति			पुरुष	महिला	जम्मा
१	शान्ती	पिप्ले १ र ३ ७ र ८, चि.	२०५५/२/२१	२०६८/८/१४	५८८५	२०४	४९८	५२४	१०२२
२	जनशक्ति	पिप्ले ५, चि.	२०६१/१०/१८	२०६८/८/१४	५१४२	२९१	८४५	८१२	१६५७
३	टिकौली	र.न.पा.७, चि.	२०६२/१०/७	२०६८/८/१४	४६६	५५३	१३८१	१५८४	२९६५
४	घैलाघारी	जगतपुर १ र २, चि.	२०६२/१/२	२०६८/८/१५	१५६४	९४६	२४९३	२४५७	४९५०
५	ब्रम्हस्थानी	पिप्ले ५, चि.	२०५५/८/१०	२०६८/१०/११	९९६	३८४	१०७७	१०१८	२०९५
६	तिनचुली	दुम्कीवास ६, न.प.	२०६८/१०/११		१८७५	२३८	६६८	६३५	१३०३
७	दक्षिणकाली	गितानगर ४, चि.	२०६१/९/११	२०६८/१२/१५	१०२	४२३	१२२०	११३२	९३९०
८	वनदेवी	भ.न.पा. ८ र ९, चि.	२०५८/१०/१५	२०६८/१२/१९	१५७१	२३६३	६१३६	५९१०	१२०४६
९	जयहरीजनचेतना	पिप्ले २, चि.	२०६८/१२/१९		४५१५	१३३	३७८	३८८	७६६
१०	बेलशहर	पटिहानी १ र ३-९, चि.	२०६२/११/१९	२०६८/१२/२०	१९७३१	१९६०	५४९५	५२८६	१०७८१
११	कुमरोज	कुमरोज १-९, चि.	२०६१/२/२३	२०६९/२/३१	४९८	१६८२	४७४९	४६४१	९३९०
१२	राप्ती एकता	भण्डारा ३,४,५,६,७, चि.	२०५५/८/१०	२०६८/२/१०	१७४८	६७६	१९९६	१८६३	३८५९
१३	कुचकुचे	कठार ६,७,८ र ९, चि.	२०५५/८/१०		११८	६९८	१६०८	१५४४	३१५२
१४	रामजानकी	कुमरोज १-९, चि.	२०५५/८/१०				कुमरोज म.सा.वनमा मिसिएको		
१५	बाघमारा	बछौली १ र ४, चि.	२०५९/१०/१९		२१५	७८०	२५९५	२४०५	५०००
१६	नारायणी	अमरापुरी ९, न.प.	२०५७/१/१५		२०२५	९१	२५०	२४०	४९०
१७	चित्रसेन	र.न.पा. ४ र ५, चि.	२०५९/१२/१४	२०६८/३/२९	४८३	८११	२३३५	२२१८	४५५३
१८	सत्यहरियाली	अमरापुरी ८, न.प.	२०५७/१/१५		७२५	९१	३०६	२९४	६००
१९	कालिका	रजहर १,२ र ५, न.प.	२०६०/२/१२		२२	१८२	५६२	५३०	१०९२
२०	भू-संरक्षण	रजहर ४, न.प.	२०५७/१/१५	२०६६/१०/२२	२०३	१५६	५००	४९२	९९२

वित्तव न राष्ट्रिय निकुञ्ज कार्यालय

२१	दिव्य	दिव्यपुरी १,२,३ र ७, न.प.	२०५७२१८	२०६५२११	१२५	४७०	१३२९	१३८०	२७०९
२२	राधाकृष्ण	मेघौली ५, चि.	२०६४२२४		६६८८	५०३	१६५३	१६१०	३२६३
२३	बिरेन्द्रनगर	पटिहानी २, चि.	२०५७२२२	२०६४११२१	२२	२९०	७४८	७७१	१५१९
२४	सिसवार	रजहर ३, न.प.	२०५७२२२	२०६६१०२२	३४८७	१६२	४८४	५०४	९८८
२५	देवीथान	कठार १ र ४, चि.	२०५८६१७		१४०	२६४	७७०	७९८	१५६८
२६	नवज्योति	गितानगर ६ र ९, चि.	२०६१९११	२०६६१०३	४४१७	३०२	९५२	८३९	१७९१
२७	जनकौली	बछौली ७, चि.	२०६२१११७		५१५२	९५०	२९२७	२७४०	५६६७
२८	मिलीजुली	र.न.पा.१,४ र ६, चि.	२०६२१११७		३८५	११४०	३२२८	३११६	६३४४
२९	बाटुलीपोखरी	पटिहानी ७ र गितानगर १,२,३, चि.	२०६३१०१८		६४१७	६०४	१५२६	१४८१	३००७
३०	कुठौली	पिठौली ७, न.प.	२०६४१५५		७४२२	३०५	१०२५	१११०	२१३५
३१	प्रगति	प्रगतिनगर ३, न.प.	२०६४११२१		५१५६	३२४	९२६	८९६	१८२२
३२	नारायणी	प्रगतिनगर २, न.प.	२०६४११२१		६१८१	२१५	५९०	५५५	११४५
३३	मातृभूमि	प्रगतिनगर १, न.प.	२०६४११२१		५४५६	२१५	६२४	५९१	१२१५
३४	बम्हदेवीलामीदार	मनहरी २, चि.	२०६४१२३		२७६४१	३३६	९८९	९७१	१९६०
३५	कल्याणपुर	कल्याणपुर २ देखि ९, चि.	२०६५४१६		१४८५९६	११८२	३९३३	३६८६	७६१९
३६	हरिनगर	कल्याणपुर ६, चि.	२०६५४१६		७६९	६३	१९३	१९८	३९१
३७	गोपालनगर	कल्याणपुर ८, चि.	२०६५४१६		३५१७८	८६	२९०	२४२	५३२
३८	नमुना	पिठौली २,३,५,६ र कावासोती १, न.प.	२०६५६२		४१४२४	६८१	१८७५	१८५८	३७३३
३९	कण्ठेश्वरी	कठार २,३ र ५, चि.	२०६५७२७		११५	६२७	१७९४	१७७३	३५६७
४०	कृष्णसार	कावासोती १-४,७-९, न.प.	२०६५११५		४६७७८	७४३	२१५७	१९७७	४१३४
४१	कुमारवर्ती	पिठौली ८, न.प.	२०६५१२२		८३	१९०	५२१	५३५	१०५६
४२	पानवारी	नयाँबेलाहानी १ र २, न.प.	२०६६२२५		७२१२५	६०६	१८२३	१८४२	३६६५
४३	राजरत्न	पिठौली १,२,६ र ९, न.प.	२०६६१०१८		१३३२५	४३०	१२९२	११८४	२४७६
४४	शान्तीकुञ्ज	पिठौली २ र ६, न.प.	२०६६१०१८		२८६२	४२१	११५१	१०८७	२२३८
४५	टुंडीखेल	दुम्कीवास ८, न.प.	२०६६११६		१२१५	१२४	४१६	४१७	८३३
४६	हरियाली राप्ती	मेघौली ९, चि.	२०६६१२३०		८४६६	२९१	८२७	७७५	१६०२
४७	मदरबाबा	दुम्कीवास ७, न.प.	२०६७२५		१९४८५	१२४	४८५	३७२	८५७
४८	त्रिवेणी	त्रिवेणी १-३,७ र ८, न.प.	२०६७२२३		१९८	६४७	१९३८	१८६९	३८०७
४९	बेलहडा हरियाली	जगतपुर २, चि.	२०६८२१७		७५५७	११९	३३७	३३९	६७६
५०	मालिका	मेघौली ८, चि.	२०६८२१७		१७६१	४६७	१३७०	१३६१	२७३१
५१	गुन्द्रहीढकाहा	अग्यौली ५, न.प.	२०६९१५१०		४६८९	१९९२	६२३७	५९१२	१२१४९
५२	दियालो	गुञ्जनगर ८, चि.	२०६९१५३१		९२	६६८	१७७७	१६५२	३४२९
५३	पर्यटकिय भुताहा	नारायणी ३, न.प.	२०६९१११५		१२५२	८९	२५०	२३१	४८१
		जम्मा			८५४१८६	२८२९२	८१५२९	७८६४५	१६०१७४
विधान दतां भई हस्तान्तरण हुन बाकी सामुदायिक वनहरू									
५४	सोमेस्वर	बघोडा १ र ६	२०५४१०२३		१९८०१००	२३२२	७३१०	७३४४	१४६५४
५५	बर्दाह	मेघौली ३,४,६ र ७	२०५४१०२३		१०००१००	५४३	१४६६	१३३४	२८००
५६	पिप्रहर	रजहर ३ न.प.	२०५५३२२		७००	४७	१६३	१६५	३२८
५७	सहेरी	नारायणी ३	२०५५३२४		१०२१००	२५०	६७९	६७१	१३५०
५८	गर्दीचुरे	गर्दी ८	२०५५१०१४		२५०१००	१९०८	५५३०	५५४३	११०७३
५९	ओडार दोश्रो	निर्मलबस्ती १ र ४	२०६४१०१४		२१००१००	६९०	३२२१	२७७९	६०००
६०	शान्ति	पिठौली ४	२०५८१०१८		१७०१००	२०७	५४२	५२३	१०६५
६१	टम्टाअनार	अयोध्यापुरी ७ र ८	२०५९३११		५००१००	३८७	११६१	११३९	२३००
६२	बैकुण्ठे	अयोध्यापुरी १ र ६	२०६०११७		८००१००	११२१	३२०१	३२२६	६४२७
६३	सदावहार	मेघौली ५ र ९	२०६२१११७		१६०१००	८०३	२२४७	२२८७	४५३४
६४	ठुलोपोखरा	नयाँबेलाहानी ३ र ५	२०६३४१३		६५०१००	४०३	१२३८	१२२०	२४५८
६५	रामबुद्ध	निर्मलबस्ती १ र २	२०६४८३		१२००१००	३८४	१०५८	१०२०	२०७८
६६	सरास्वती	ठोरी १ र ४ पर्सा	२०६९१४२२		१९७९०	३३२	९९९	९५५	१९५४
६७	शनिश्चरे	ठोरी १ र ६ पर्सा	२०६९१५१७		१९५५०	२०९	६२०	५६८	११८८
६८	वनशक्ति	ठोरी ५ देखि ९, पर्सा	२०६९१५१७		१९७५०	५८५	१८३४	१७०८	३५४२
		जम्मा			९५०९१०	१०१९१	३१२६९	३०४८२	६१७५१

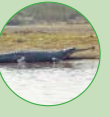
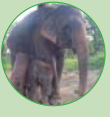
अनुसूची-१६
निजी वनको विवरण

सि. नं.	दर्ता मिति	दर्ता गर्ने व्यक्तिको नाम	ठेगाना	क्षेत्रफल विगाहामा	वृक्षारोपण गरिएको वर्ष	विरुवा संख्या (प्रजाति अनुसार)
१	२०५७३११९	श्री लक्ष्मण कुमार श्रेष्ठ	जगतपुर ४, चितवन	१-०-०	२०५१	सिसौ १३००, बकैना १२५
२	२०५७७७१	डण्डपाणी काफ्ले	मेघौली ९, तिचवन	१-०८-१०	२०५०	सिसौ, बाँस, डालेघाँस, अश्वगन्ध, कुरीलो, गुजरगानो, जडिबुटि समेत ५७०००
३	२०६७२११३	कर्म छेसाङ्ग गुरुङ्ग र प्रेम बहादुर गुरुङ्ग	मेघौली ४, चितवन	३-०७-१६	२०६७	सिसौ १००, सिमल २५, खयर १००, बकाईना ५०, लिची १००, रातोचन्दन २०००, ईपिलईपिल ५०, आँप २५
४	२०५७९१२१	शंकर चौधरी	बछौली ५, चितवन	०-०८-१४	२०४६	सिसौ, सिमल, टिक १८०६
५	२०५७९१२१	रामजी चौधरी	बछौली ५, चितवन	०-०८-१४	२०४०	सिसौ, सिमल, टिक १८०८
६	२०५७९१२१	निलकुमार चौधरी	बछौली ५, चितवन	०-०८-१४	२०४०	सिसौ, सिमल, टिक १८०५
७	२०५७९१२१	शंकर, रामजी, निलकुमार चौधरी	बछौली ५, चितवन	१-०३-०७	२०४०	आँप, अस्ना, सल्लो, सिसौ, सिमल, टिक ५९५
८	२०५९११४	मन्दिरा देवी धुनु श्रेष्ठ (वन्त)	काठमाण्डौ १६	१-१२-०८	२०४८	खयर ३२३
९	२०५९११४	गोमादेवी सेडाई	भण्डारा ९, चितवन	०-०५-१८	२०५०	खयर २३० (काठी लगिसकेको)
१०	२०५८१२१	लक्ष्मी गुरुङ्ग	रजहर ४, नवलपरासी	०-१०-००	२०५०	सिसौ ५००
११	२०६११११७	भीम बहादुर क्षेत्री	ठोरी १, पर्सा	१-०५-१३	२०४८, २०५६	सिसौ ९२५ (२०४८ सालको) सिमल १२४
			कूल जम्मा	११-१९-१४		

अनुसूची-१७
कवुलियती वनको विवरण

सि. नं.	कवुलियती वनको नाम, ठेगाना	क्षेत्रफल (हेक्टर)	मिति		अवधि वर्ष	कार्य समिति			घरधुरी संख्या	जनसंख्या		
			हस्तान्तरण	म्याद सकिने		पुरुष	महिला	जम्मा		पुरुष	महिला	जम्मा
१	घट्टे बगर क मनहरी-२	७२०	२०५६१२४	२०९४१३३०	४०	५	२	७	७	१९	२५	४४
२	घट्टे बगर ख मनहरी-२	६४०	२०५६१२५	२०९४१३३१	४०	६	१	७	७	३१	२३	५४
३	घट्टे बगर ग मनहरी-२	६१०	२०५६१२६	२०९४१४११	४०	१	५	६	७	३१	३१	६२
	जम्मा	१९१६				१२	८	२०	२१	८१	७९	१६०

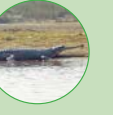
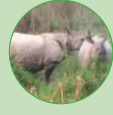

अनुसूची-१८
आ.ब. ०६९/७० मा मध्यवर्ती क्षेत्रमा घरेलु उद्योग दर्ताको लागि सिफारिस गरिएको विवरण

क्र.सं.	उद्योग दर्ता माग गर्नेको नाम	ठेगाना	उद्योगको विवरण	उद्योग स्थापना हुने			सिफारिस मिति	कैफियत
				गा.वि.स./न.पा.	वडा नं.	कित्ता नं.		
१	रत्न चौधरी	र.न.पा. ७ चितवन	शिनभिल रेष्टुरेण्ट	र.न.पा.	७	६५३	०६९/४१४	
२	मेनका श्रेष्ठ	बछौली ३ चितवन	चितवन गेष्टहाउस	बछौली	३ क	८२३	०६९/४१५	
३	मदनराज पाठक	पिप्ले ५ चितवन	परेवास्वरी दुग्ध परिकार	पिप्ले	५	४४९, ४४६, ४५०	०६९/४१६	
४	हरिभक्त श्रेष्ठ	गर्दि ३ चितवन	कुकुरा पालन	गर्दि	३	३८३	०६९/४१६	
५	बोधबहादुर थारु	अर्यौली २ नवलपरासी	गुन्द्रही फ्याक्सि रिसोर्ट	अर्यौली	२ ख	२१७	०६९/४१७	
६	तिलकराम महतो	कुमारवर्ती ७ नवलपरासी	मिलीजुली सिमेन्ट सामाग्री	कुमारवर्ती	५ ख	७६०	०६९/४१८	
७	माधवराज रिजाल	र.न.पा. ७ चितवन	खाना नास्ता होटल	र.न.पा.	७	८२६, ८२७	०६९/४१८	
८	मोहनलाल डुम्रे	शुक्रनगर २ चितवन	सिमेन्ट कंक्रीट	शुक्रनगर	२ क	२५८	०६९/४१९	
९	लक्ष्मी महतो	बछौली ५ चितवन	शिल सटर उद्योग	बछौली	५	२६७	०६९/४१९	
१०	रामकृष्ण तिमिल्लीना	गर्दि ७ चितवन	रेष्टुरेण्ट	गर्दि	७	१८०	०६९/४१९	
११	सुस्मा भण्डारी	बछौली २ चितवन	टाइगर जंगल रिसोर्ट	बछौली	२	१०९७	०६९/४१२	
१२	तिर्थ प्रसाद आचार्य	का.म.न.पा.१०	कृषि फार्म जस्मि एगो	कोल्हवा	९	११७	०६९/४१५	
१३	नायक विद्या भत्री	बघौडा ३ चितवन	पाटी प्यालेस	बघौडा	३ क	९६४०	०६९/४१६	
१४	भुवनाथ अमगाई	रत्ननगर न.पा.चितवन	लक्ष्मी गाइ फार्म	र.न.पा.	७	६०८, ५	०६९/४१७	
१५	हरिकुमार रानाभाट	कल्याणपुर ८ चितवन	बंगुर पालन मासुविक्रि	कल्याणपुर	८ ख	१६५	०६९/४१९	
१६	मंगल प्रसाद बोटे	अर्यौली ५ नवलपरासी	आकृति राइस मिल	अर्यौली	५	२२५	०६९/४१९	
१७	मंगल चौधरी	कुमरोज ८ चितवन	चौधरी रेष्टुरेण्ट	कुमरोज	८ क	६९२	०६९/४१५	
१८	जनक बहादुर महतो	अर्यौली ४ नवलपरासी	मामा भाजा राइसमिल	अर्यौली	४ ख	११९	०६९/४१७	
१९	कृष्ण प्रसाद नेपाल	कुमरोज २ चितवन	कुकुरा पालन	कुमरोज	२	४०८	०६९/४१७	
२०	बलबहादुर परियार	बघौडा ३ चितवन	गाडी मर्मत	बघौडा	३ क	१४२२	०६९/४१७	
२१	तारानाथ सिंखडा	मेघौली ७ चितवन	सिंखडा गाइ फार्म	मेघौली	७ क	१३२	०६९/४१४	
२२	उमाकान्त पौडेल	बछौली २ चितवन	पिकक लज	बछौली	२	४१२, ४७४	०६९/४१४	
२३	कपिल रेग्मी	बछौली २ चितवन	नाइसभ्यू रेष्टुरेण्ट	बछौली	२	७३४	०६९/४१४	
२४	नारायण प्रसाद पाठक	पिप्ले ७ चितवन	माछा पालन	पिप्ले	१	४४३	०६९/४१२	
२५	लालसिंह बुडा	जगतपुर ९ चितवन	वि एम राइस मिल	जगतपुर	९ घ	६५	०६९/४१९	
२६	केदारकुमार श्रेष्ठ	रत्ननगर ५ चितवन	श्रेष्ठ राइस मिल	र.न.पा.	५	६०६, ६०७, ६३४	०६९/६३३	
२७	लक्ष्मण चौधरी	बछौली ६ चितवन	दलभ कटेज	बछौली	६, ढक	६९९	०६९/६३७	
२८	डिल्लीराम चौधरी	अर्यौली ६ नवलपरासी	वरौली प्याराडाइज रिसोर्ट	अर्यौली	६ ख	१००	०६९/६३८	
२९	लिल बहादुर थारु	अर्यौली ५ नवलपरासी	नारायणी सिमेन्ट सामाग्री	कुमारवर्ती	७	७०१	०६९/६३९	
३०	डुलीराम महतो	पिठौली ५ नवलपरासी	लक्ष्मी आयल मिल	पिठौली	५	२६१	०६९/६३९	
३१	सन्तोष पौडेल	जगतपुर २ चितवन	होप पोल्टी फार्म	जगतपुर	२	१५८	०६९/६१०	
३२	राजेश्वर सिटौला	चैनपुर १ चितवन	हट चिकेन गिन वार	बछौली	२	१,०४८	०६९/६१०	
३३	बुद्धीलाल महतो	बछौली ५ चितवन	कुकुरा पालन	बछौली	५	१४५	०६९/६१४	

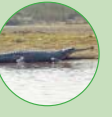
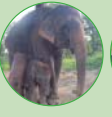
चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज कार्यालय

७२	मिन्नाल पाण्डे	भण्डारा ५ चितवन	प्रसिद्ध माछा पालन	भण्डारा	५	३६२,३६३	०	०७०३१०
७३	तुलसी श्रेष्ठ	बछौली २ चितवन	पासा पिसफूल गेण्टहाउस	बछौली	२	११२०	०-०-१५	०७०३१०
७४	विष्णु प्रसाद लामिछाने	पटिहानी ८ चितवन	लामिछाने खानन उद्योग	पटिहानी	८	७५८	०-५-८	०७०३१०
७५	प्रेमनाथ अधिकारी	ठोरी ८ पर्सा	गौतमबुद्ध हर्बल	ठोरी	८	५१४	०	०७०३२५
७६	विमाल साह	कल्याणपुर ४ चितवन	गोपाल गिल सटर	कल्याणपुर	४	१६८	०-०-१६	०७०३१३
७७	लिलकमार महतो	बघौडा ३ चितवन	विज्ञान पाउरोटी उद्योग	बघौडा	३	१२४०	०	०६९११६
७८	अमावसिंह बुढाथोकी	जगतपुर ९ चितवन	ओम नन्दी डेरीफर्म	जगतपुर	९	२९९,५५५	८-१०-०	०६९१२१२
७९	फुलमाया साही	बछौली ३ चितवन	फारा रेस्टुरेन्ट	बछौली	३	६८३	०-१-०	०७०३१३
८०	विक्रमहादुर कुमाल	मेघौली ३ चितवन	टिकापोल्डी सेन्टर	मेघौली	३	६०५	०-१९-९	०७०३१८
८१	डिल्लीराज खत्री	कल्याणपुर ५ चितवन	वि एण्ड वि सिमेन्टसामग्री	कल्याणपुर	५	४६,४७	०	०६९११२८
८२	बुद्धिराम वि.क.	,रत्ननगर ७ चितवन	कछुरा पालन	,रत्ननगर	७	१२४०	०	०६९१०२५
८३	बुद्धिसेन चौधरी	,रत्ननगर ७ चितवन	इरा केमरेज प्रा.लि.	,रत्ननगर	७	३८९	०-१३-१३.५	०६९११११०
८४	खेमराज पोखरेल	जगतपुर ५ चितवन	विक्रमबाबा चाउमिन उद्योग	जगतपुर	५	४०८	०-१-०	०७०३१६
८५	प्रेमवहादुर ठकुरी	प्रसौनी ३ नवलपरासी	होटल रिभर साइड लज	पटिहानी	६	२७	०	०७०३१६
८६	धनराज चौधरी	कठार १ चितवन	माछा पालन	कठार	१	२११	०-७-१२	०७०३१९
८७	विरवहादुर गुरुड	,रत्ननगर १२ चितवन	वि एण्ड हेड कृषिफार्म	,रत्ननगर	७	१८९	१-१०-०	०६९११२८
८८	चन्द्रलाल चौधरी	कमरोज ४ चितवन	कमरोज कटेज	कमरोज	५	८३९	०	०६९११२
८९	लिलकप्रसाद दंगाल	जगतपुर ५ चितवन	संजना गाइड फर्म	जगतपुर	५	१४१	०-४-०	०६९१४१४
९०	धर्मनाथ महतो	प्रसौनी ३ नवलपरासी	रिमा एण्ड राहुल राइसमिल	प्रसौनी	४	७१	०-१-०	०६९१४१४
९१	इशवरी देवी क्षेत्री	पटिहानी ३ चितवन	अनिष होटल	पटिहानी	२	९३६	०	०६९१८१७
९२	फिरल महतो	बघौडा ७ चितवन	करुणा पोल्डी फर्म	बघौडा	७	३६६	०-१४-३	०६९१६२१
९३	शिवप्रसाद तिवारी	शुक्रनगर ७ चितवन	तिवारी राइस मिल	शुक्रनगर	७	५२९	०-७-६	०६९१६१५
९४	विष्णुप्रसाद फयाल	कल्याणपुर १ चितवन	ब्लक रिड रोलिड	कल्याणपुर	१	२९३	०-१८-०	०६९१५१२
९५	मिमसेन कुमाल	मेघौली १ चितवन	ओपन रेस्टुरेन्ट बार	मेघौली	१	५६२	०-१५-०	०६९१५१२
९६	पुण्यकुमारी राउत	गञ्जनगर ६ चितवन	दुधदही पनि र उत्पादन	गञ्जनगर	७	७०	०-६-१९	०६९१७२२
९७	मिमसेन कुमाल	मेघौली १ चितवन	गोलाघाट पोल्डीफर्म	मेघौली	१	१७९	१-११-०	०६९१५११
९८	भरतवहादुर अर्याल	जगतपुर १ चितवन	पशुपालन तथा दुधउत्पादन	जगतपुर	७	२३१	०-५-०	०६९१४२१
९९	गौतम महतो	,र.न.पा. ५ चितवन	रिसोर्ट एण्ड रेस्टुरेन्ट	,रत्ननगर	३	२३९	०-१२-१०	०६९१६२०
१००	तारा राज सिग्देल	पिठौली ४ नवलपरासी	सिग्देल कृषि फर्म	कुमारवती	५	६२९	१-१६-०	०६९१६२०
१०१	रमेशकुमार सिलवाल	भरतपुर ८ चितवन	विसहजार ताल कटेज	भरतपुर	८	१५३	०	०६९१६२५
१०२	पुरुषोत्तम लामिछाने	बछौली ६ चितवन	राप्ती रेस्टुरेन्ट	बछौली	२	९००	०	०७०१४१९
१०३	रामकुमार महतो	बछौली ४ चितवन	रिजन राइस मिल	बछौली	४	८४	०	०७०१४१०
१०४	तथानन्द चौधरी	शुक्रनगर ६ चितवन	विक्रमबाबा गिल सटर	शुक्रनगर	६	५५४	०	०७०१४१३

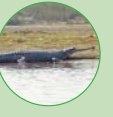
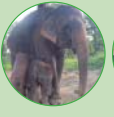

वित्तवत राष्ट्रिय निकुञ्ज कार्यालय

अनुसूची-१९ मध्यवर्ती बचत तथा ऋण सहकारी संस्थाको विवरण

सिं नं	नाम	ठेगाना	दर्ता नं.	शेयर			शेयर पुजी	बचत रकम	आन्तरिक ऋण लगानी	BCF ऋण लगानीमा रहेको	संबन्धित उपभोक्ता समिति	आवद्ध समुह
				महिला	पुरुष	जम्मा						
१	पिप्ले	पिप्ले ५	३०४।०५९।६०	३३८	२६५	६०३	९,५४,५००।००	२५,७९,२४,७००	४६,२९,२५,७००	३४,२००।००	लोथर	३२
२	कठार	कठार २	२६,७।०५,८।०५,९	४१५	३१५	७३०	६,४०,०००।००	२३,७९,१९,१००	४९,७९,०३,१००	४९,८०,३।००	खगेन्द्रमल्ली	५२
३	भण्डारा	भण्डारा ७	२२,६।०५,८।०५,९	३९४	२४८	६४२	१,९३,७००।००	१,९३,७०५,१००	२,३।९०,४।००	५,००,००।००	खगेन्द्रमल्ली	२२
४	अन्नपुर्ण	कुमरोज ५	३,८।०५,९।०५,९	६५८	५५९	१,२०९	४,६५,००।००	३,९१,४१,८३।००	६,२०,६३,७।००	१,२५,००।००	बुढीराप्ती	५४
५	मृगकुञ्ज	बछ्यौली ६	४०,५।०५,९।०५,९	९५७	६१०	१,५६७	१,११,८००।००	१,३०,३४,७।००	१,६५,९४,७२,८।००	१,२५,००।००	मृगकुञ्ज	६९
६	बरण्डाभार	गिताभार ४	५५,३।०५,९।०५,९	३१	४२	७३	७,३०।००	८,४६,७।००	१,२६,०,२५।००	०।००	बरण्डाभार	०
७	पटिहानी	पटिहानी १	६,३।०५,९।०५,९	४१७	३५३	७७०	१,६०,१००।००	९,१२,०,२।००	१,७९,०,२,७,८।००	२,५,००,०।००	पटिहानी	२९
८	केरुङ्गा	जगतपुर १	६,६९।०५,९।०५,९	५०	९१	१४१	५,२९,४००।००	२,४५,३,६,८।००	१,३,६,१,२,८।००	३,७५,००।००	केरुङ्गा	५
९	मेघौली	मेघौली ५	५,०६।०५,९।०५,९	९०५	९३१	१,८३६	९,१०,०।००	१,१,३,३,९,१।००	९,२,३,९,०।००	१,२५,००।००	मेघौली	३९
१०	दिव्यगुञ्ज	दिव्यगुञ्ज ३	९,४।०५,९।०५,९	२३१	८१	३१२	४,४०,०।००	७,७,७,०।००	१,१,८,९,८,०।००	७,४,००।००	कालाबञ्जर	३२
११	अमरापुरी	अमरापुरी ६	१,६४।०५,९।०५,९	३००	२२८	५२८	५,८५,४००।००	३,८,०,९,८,८।००	३,६,९,९,६,७।००	०।००	सिखौली	२६
१२	रजहर	रजहर १	२,२।०५,९।०५,९	३९०	१८०	५७०	४,९,२००।००	३,१,४,२,९,७।००	४,९,७,९,३,४।००	०।००	सिसवार	१०
१३	लामीचौर	पिठौली १	५,१।०५,९।०५,९	१५८	१६३	३२१	३,२१,०।००	२,६,१,२,६,१।००	३,२,२,०,०।००	६,४,३,६,७।००	लामीचौर	०
१४	कोल्हुवा	कोल्हुवा ४	१,९,३।०५,९।०५,९	६५	७४	१३९	८,२५,०।००	४,२,२,५,६,२।००	६,१,०,०,०।००	०।००	नन्दभाउजु	२९
१५	गोसाइवावा	प्रसौली ३	५,२,४।०५,९।०५,९	२४१	१०३	३४४	२,२,०,९,०।००	१,६,६,४,३,६,५।००	२,०,५,३,७,०,०।००	०।००	गोसाइवावा	२
१६	दाउन्नेदेवी	दुम्कीवास ८	५,२,७।०५,९।०५,९	३३	७०	१०३	२,५,०,०।००	५,२,५,३,४,२।००	५,५,०,३,४,२।००	०।००	दाउन्नेदेवी	२५
१७	त्रिवेणी	त्रिवेणी ३	५,१,७।०५,९।०५,९	३२५	२१४	५३९	४,८,०,४,०।००	४,९,१,९,७,७।००	६,२,६,४,६,८।००	१,२५,००।००	त्रिवेणी	३
१८	कृष्णउपकार	गर्दी ३	१,७,५।०५,९।०५,९	१,२,७३	१,०,२,७	२,३००	४,५,०,०,०,०।००	५,६,५,०,०,०,६।००	५,६,०,१,९,४,३।००	०।००	पाचपाण्डव	५
१९	महेश्वरी	बघौडा १	२,८।०५,९।०५,९	१,७०	२०४	३७४	२,५,०,०,६,४।००	४,६,४,२,८,९।००	९,७,६,१,८,२।००	०।००	बघौडा	२
२०	रेवा	कल्याणपुर ५	६,१,६।०५,९।०५,९	९२	१७९	२७१	८,६९,०।००	१,४,९,८,९,६।००	१,०,१,२,७,९,६।००	०।००	रेवा	२७
२१	अयोध्यापुरी	अयोध्यापुरी ५	६,८,३।०५,९।०५,९	४४१	३०९	७५०	६,१,८,०,०।००	२,९,७,२,७,३।००	५,३,२,४,३,६,०।००	२,५,०,०,०।००	अयोध्यापुरी	५८
२२	मुजना	ठोरी ५	१,८,५।०५,९।०५,९	७८	१०९	१८७	१,८,४९,०।००	६,८,८,५,५,६।००	१,२,१,२,४,०,०।००	३,७,५,०,०।००	निर्मलटोरी	३
२३	प्र.अमलटोरी	अथौली ५										
		जम्मा		७९,६२	६२,४७	१,४३,०९	१,३५,९,३,२,४८	१,०,२,५,०,८,९,९	१,२,३,१,५,३,७,९	३,२,३,९,३,९,८		५,२,४

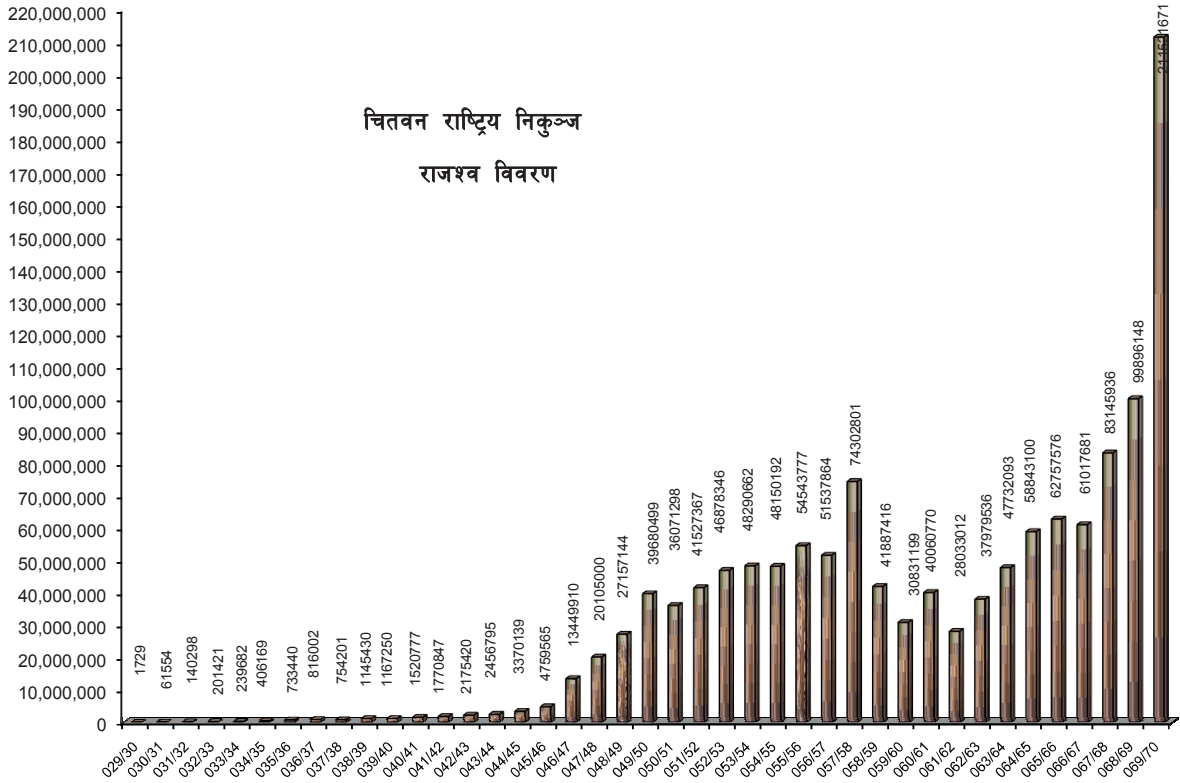

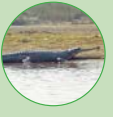
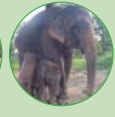
अनुसूची-२०

स्थापनाकाल देखि हालसम्मको पर्यटक र राजश्व विवरण

क्र.सं.	आ.व.	पर्यटक संख्या	राजश्व रकम रु
१	२०२१/२०	०	१७२९
२	२०२०/२१	०	६१५५४
३	२०२१/२२	८३६	१४०२९८
४	२०२२/२३	२२०६	२०१४२१
५	२०२३/२४	५०२१	२३९६८२
६	२०२४/२५	५५४७	४०६९६९
७	२०२५/२६	८३२५	७३३४४०
८	२०२६/२७	६२९०	८९६००२
९	२०२७/२८	१२५०३	७५४२०१
१०	२०२८/२९	११२१८	११४५४३०
११	२०२९/३०	११६०२	११६७२५०
१२	२०३०/३१	११७७४	१५२०७७७
१३	२०३१/३२	१४६०६	१७७०८४७
१४	२०३२/३३	१४१५६	२१७५४२०
१५	२०३३/३४	२५४४०	२४५६७९५
१६	२०३४/३५	३८५६५	३३७०१३९
१७	२०३५/३६	४४८८७	४७५९५६५
१८	२०३६/३७	४५६०२	१३४४९९१०
१९	२०३७/३८	४३७५०	२०१०५०००
२०	२०३८/३९	५५३३५	२७१५७४४
२१	२०३९/४०	५५४४२	३९६८०४९९

क्र.सं.	आ.व.	पर्यटक संख्या	राजश्व रकम रु
२२	२०४०/४१	५८९९४	३६०७१२९८
२३	२०४१/४२	६४७४९	४१५२७३६७
२४	२०४२/४३	८३८९८	४६८७८३४६
२५	२०४३/४४	९६०६२	४८२९०६६२
२६	२०४४/४५	१०४०४६	४८५५०९९२
२७	२०४५/४६	१०५८८४	५४५४३७७७
२८	२०४६/४७	११७५१२	५१५३७८६४
२९	२०४७/४८	१०६२५४	७४३०२८०१
३०	२०४८/४९	५८३१७	४१८८७४१६
३१	२०४९/५०	४८९२१	३०८३११९९
३२	२०५०/५१	५७८७६	४००६०७७०
३३	२०५१/५२	४२,६५४	२८०३३०१२
३४	२०५२/५३	५४३९५	३७७७९५३६
३५	२०५३/५४	८११७१	४७७३२०९३
३६	२०५४/५५	१०५८४४	५८८४३९००
३७	२०५५/५६	११४३८४	६२७५७५७६
३८	२०५६/५७	११५१८१	६१०१७६८१
३९	२०५७/५८	१४६६६२	८३१४५९३६
४०	२०५८/५९	१७०११२	९९८९६९४८
४१	२०५९/६०	१५३७४९	२११५२१६७१
जम्मा	२२९९७७०	१३२७१२१७१७	२०७०३३३१ सम्मको

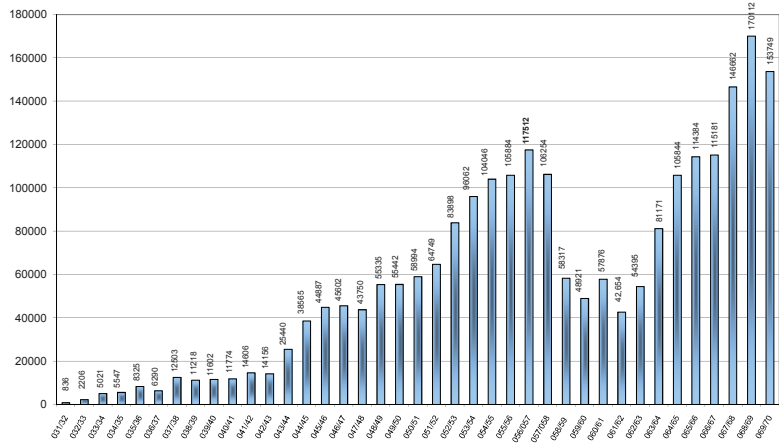
अनुसूची-२१

पर्यटक विवरण (०६९ श्रावण देखि ०७० आषाढ मसान्तसम्म)

Table with 15 columns (Month) and 15 rows (Nationality: Foreign, Sarc, Nepali) for various locations like Sunachuri, Khagendra Malla, Sauraha, Ghatahari, Kaseri, Banke, Bhimle, Louxani, Amalhari, Kujouli, and Jamma.

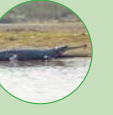
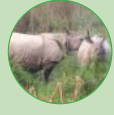
चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज (Chitwan National Park) पर्यटक विवरण (Tourist Record) आ.व.०७१/७२ देखि ०६९/७०सम्म

Summary table with 4 columns: Month, Male, Female, Total. Rows include Shrawan, Bhadra, Ashwin, Kartik, Masi, Poush, Magh, Falgun, Chaitra, Baisakh, Jyestha, Ashad, and Total.

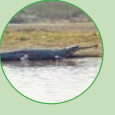
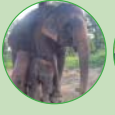

वित्तव न राष्ट्रिय निकुञ्ज कार्यालय

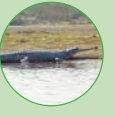
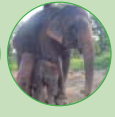
अनुसूची-२२ राजश्व विवरण (०६९ श्रावण देखि ०७० आषाढ मसान्तसम्म)

सि. नं.	विवरण	श्रावण	भाद्र	आश्विन	कार्तिक	मंसिर	पौष	माघ	फाल्गुण	चैत्र	वैशाख	जेष्ठ	आषाढ	जम्मा
१	प्रवेश शुल्क	०।०	१२२६६३०।०	९५९२४१।०	१९७४३९३४।०	२४०८८८३६३।०	१९१८८४१।०	१०२९६९५४।०	११९४०००।०	१५२५६०१।०	१८९५४५४।०	१६२३२५४।०	१८४५५७०।०	१७७०६०३८०।०
२	क्याम्पिङ्ग	०।०	०।०	०।०	०।०	०।०	०।०	०।०	०।०	०।०	०।०	०।०	०।०	०।०
३	हात्तीभाडा	०।०	२७५०।०	६३४०।०	७६२४।०	१३००।०	३४००।०	२३४०।०	२४००।०	२०००।०	५६३२४।०	४३४०।०	२५४००।०	८९३५०।०
४	होटल रोजव्दी	०।०	०।०	०।०	०।०	०।०	०।०	०।०	०।०	०।०	०।०	०।०	०।०	०।०
५	सुविधा प्राप्त बाटो	१७०।०	११०७०।०	११२०१।०	१४००३।०	१०४३६।०	२२२६८।०	१९१६६।०	२४६९४।०	१५१८१।०	१७७३४।०	२६११६।०	२७९६१।०	२०१२११।०
६	जंगल झाड्डा	०।०	४००।०	०।०	९७००।०	२४२७४।०	२००८३।०	१३१२०।०	१४४८०।०	१९४८०।०	२७६४०।०	१८६८०।०	११९२००।०	१५९४८०।०
७	जरिवाना	०।०	२,००।०	७०।०	४०।०	१६९७९।०	१,२०।०	०।०	१४५४।०	४४,२०।०	९५०।०	१६७२०।०	२८६८२।०	७०८२९।०
८	घाट ठेक्का	०।०	०।०	०।०	०।०	११५०५४।०	०।०	०।०	५७००।०	०।०	५२७०।०	१०४०१।०	८५३००।०	४५५५५।०
९	खरखडाई	०।०	०।०	०।०	०।०	०।०	०।०	१५४४५।०	३०२४।०	९५०।०	४५०।०	०।०	५३३४।०	२९३९०।०
१०	मिटी बालुवा	१२१।०	३४४९९।०	५४०६४।०	६६३०३।०	५२६५६।०	९७६१६।०	१२८४५।०	२१०२०।०	९,०२१।०	५१८०५।०	१०४०४।०	१८६३३।०	७७५८६८।०
११	टेण्डर फारम बिक्रि	४९००।०	३६०।०	०।०	०।०	०।०	०।०	०।०	४८००।०	०।०	१८००।०	०।०	९९०।०	१२५००।०
१२	वन पैदावर	०।०	०।०	०।०	०।०	०।०	०।०	०।०	०।०	०।०	०।०	०।०	८९६७।०	८९६७।०
१३	भ्याट	१६०२।०	२१०।०	५९१३।०	९८०५।०	८४८६९।०	१३२८६।०	१६६९९।०	२७२४।०	११५९९।०	६४२०।०	१३३६८।०	२५४९७।०	१०८०४१।०
१४	डुंगा सफारी	०।०	०।०	०।०	०।०	३४०४०।०	०।०	१४०।०	०।०	०।०	०।०	०।०	७५००।०	४२१२०।०
१५	लिलाम	०।०	०।०	०।०	०।०	०।०	०।०	०।०	५६५००।०	०।०	०।०	०।०	०।०	५६५००।०
१६	विविध	०।०	१०६०।०	५२५०।०	१७३७०।०	३०६२१।०	११००।०	२००।०	०।०	२००।०	६३००।०	२९१०।०	३५७७।०	४७१०६।०
	जम्मा	६४६८।०	१२८८४३७।०	१०४१९२८।०	२१८७७२३।०	२८९३६६५।०	२२४८६६२।०	१९१२८१४।०	१५१५६८३।०	१९५५२२८।०	३३७०५०।०	२०८२९१२।०	२३७७५२३।०	२११५२१५।०

अनुसूची-२३
चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज कार्यालय, कसरा चितवन
दरबन्दी विवरण

सि. नं.	पद	श्रेणी	सेवा	समुह	स्वीकृत दरबन्दी	कार्यरत कर्मचारी		काज	असाधारण विदा	अध्ययन विदा	रिक्त	कैफियत
						स्थायी	करार					
१	प्रमुख सं. अधिकृत	रा.प.द्वि.प्रा.	वन	ने.पा.वा.ला.	१	१						
२	सहायक सं. अधिकृत	रा.प.तृ.प्रा.	वन	ने.पा.वा.ला.	४	३		१				१जना उप सचिव बढुवा
३	पशु चिकित्सक	रा.प.तृ.प्रा.	कृषि	भेटेरीनरी	१	१						वरिष्ठ पशु चिकित्सकमा बढुवा
४	रेन्जर	रा.प.अनं.प्र.प्रा.	वन	ने.पा.वा.ला.	१८	११		१			६	५जना स.सं.अ.मा बढुवा
५	ओभरसियर	" "	इन्जीनियरिङ्ग	सिभिल	१	१						
६	पशु स्वा.प्रा.	" "	कृषि	भेटेरीनरी	१	१						पशु चिकित्सकमा बढुवा
७	ना.सु.(प्र.+ न्याय)	रा.प.अनं.प्र.प्रा.	प्रशासन	प्रशासन	२	२						
८	टा. ना.सु.	" "	प्रशासन	प्रशासन	१	१						शाखा अधिकृतमा बढुवा
९	लेखापाल	" "	प्रशासन	लेखा	१	१						ले.अ.मा बढुवा
१०	खरिदार	रा.प.अनं.द्वि.प्रा.	प्रशासन	प्रशासन	९	६					३	४जना ना.सु.मा बढुवा
११	सह- लेखापाल	" "	प्रशासन	लेखा	१	१						लेखापालमा बढुवा
१२	सि.गेमस्काउट	रा.प.अनं.च.प्रा.	वन	ने.पा.वा.ला.	१५	८					७	६जना ख.२जना मुखिया
१३	पुजारी	रा.प.अ.च.प्रा.	प्रशासन	प्रशासन	१						१	
१४	गेमस्काउट	श्रेणी विहिन	वन	ने.पा.वा.ला.	७७	६७		१			९	
१५	पियन	" "	प्रशासन	प्रशासन	२	०	२				०	
१६	सवारीचालक	" "	प्रशासन	प्रशासन	२	०	२					
१७	माफ्ती	" "	प्रशासन	प्रशासन	२	१	१					
		जम्मा			१३९	१०५	५	३	०	०	२६	
हात्तीसार तर्फ :												
१	ग्याजेटेड सुवा	रा.प.तृ.प्रा.	वन	हात्तीसार	१	०					१	अनिवार्य अवकाश रिक्त
२	ना.सु.	रा.प.अ.प्र.प्रा.	वन	हात्तीसार	१	१						ग्या.सु.मा बढुवा
३	दरोगा	रा.प.अ.द्वि.प्रा.	वन	हात्तीसार	२	२						
४	राउत	रा.प.अ.तृ.प्रा.	वन	हात्तीसार	३						३	
५	फणित	रा.प.अ.तृ.प्रा.	वन	हात्तीसार	३९	१०	२२	१			६	११ जना दरोगामा बढुवा
६	पछुवा	रा.प.अ.तृ.प्रा.	वन	हात्तीसार	४०	०	३६				४	
७	सुचिकार	रा.प.अ.च.प्रा.	वन	हात्तीसार	१	०					१	
८	कालीगढ	रा.प.अ.च.प्रा.	वन	हात्तीसार	१						१	
९	माहुत	श्रेणीविहिन	वन	हात्तीसार	४०	३९	०				१	
१०	धामी	श्रेणीविहिन	वन	हात्तीसार	१						१	
		जम्मा			१२९	५२	५८	१	०	०	१८	
	कार्यालय तर्फ दरबन्दी				१३९	१०५	५	३	०	०	२६	
	हात्तीसार तर्फ दरबन्दी				१२९	५२	५८	१	०	०	१८	
	जम्मा कुल दरबन्दी				२६८	१५७	६३	४	०	०	४४	

अनुसूची-२४

बाघ गणना २०१३ को तथ्यांक सार्वजनिक गरिएको प्रेस विज्ञप्ती

बाघ स्वस्थ पारिस्थितिक प्रणालीको सुचक प्राणी हो । दुर्लभ वन्यजन्तुहरूको सूचीमा सूचीकृत बाघ एसिया महादेशका १३ राष्ट्रहरूमा मात्र पाइन्छ । सन् २०१० मा एसियाको सेन्ट पिटसवर्गमा भएको बाघ पाईने देशका राष्ट्र प्रमुखहरूको सम्मेलनमा सन् २०२२ सम्ममा बाघको संख्या दोब्बर गर्ने प्रतिवद्धता अनुरूप नेपालले सोही अनुरूप बाघ संरक्षण कार्यलाई अगाडि बढाउँदै आएको छ । राष्ट्रिय बाघ संरक्षण समितिको तेस्रो बैठकले दिएको निर्देशानुसार राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभागको संयोजकत्वमा वन विभाग, राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष र डब्लु डब्लु एफ नेपालद्वारा २०६९ माघ २३ देखि २०७० जेष्ठ २२ सम्म नेपालमा बाघ र बाघको आहारा प्रजातिको सर्वेक्षण कार्य सम्पन्न गरिएको थियो ।

नेपालले हरेक ४ वर्षमा बाघ गणना गर्ने नीति अवलम्बन गर्दै आएको छ । यस भन्दा अगाडि बाघको राष्ट्रियस्तरको गणना २०६५ सालमा सार्वजनिक गरिएको थियो । उक्त तथ्याङ्क अनुसार नेपालमा जम्मा १२१ (१००-१९१) वटा वयस्क बाघहरू रहेको अनुमान गरिएको थियो । विगतको अनुभव र बाघ गणना प्रविधिलाई थप परिमार्जित गरी यस वर्ष तराईका बाघ पाइने संरक्षित क्षेत्र, मध्यवर्ती क्षेत्र, जैविक मंसिर र आसपासका वन क्षेत्रहरूमा एकै पटक एउटै विधिबाट बाघ र बाघका आहारा प्रजातिको गणना गरिएको थियो । बाघ गणना कार्य क्यामेरा ट्रयापिङ्ग प्रविधिबाट गरिएको थियो भने बाघको आहारा प्रजातिको सर्वेक्षण लाइन ट्रान्जेक्ट विधिबाट गरिएको थियो ।

हाल गरिएको सर्वेक्षणबाट नेपालमा कुल बाघको संख्या १९८(१६३-२३५) रहेको अनुमान गरिएको छ । गणना अनुसार संरक्षित क्षेत्र, मध्यवर्ती क्षेत्र, वन क्षेत्र र जैविक मंसिरमा पाइएका बाघको संख्या र आहारा प्रजातिको घनत्व तालिकामा दिइएको छ ।

बाघको मुख्य आहारा प्रजातिहरू चित्तल, जरायो, बँदेल, बाह्रसिङ्गा, लगुना, रतुवा र बाँदरहरू पाइएका छन् ।

तराई भू-परिधि क्षेत्र अन्तर्गत रौतहटदेखि कञ्चनपुरसम्मका १४ जिल्लामध्ये यस भन्दा अगाडिको गणनामा बाघको उपस्थिति नरहेका दाङ र कपिलवस्तु जिल्लामा यस पटकको गणनामा बाघको उपस्थिति रहेको पाइएको छ ।

सि.नं.	सर्वेक्षण गरिएको क्षेत्र	बाघ		आहारा प्रजातिको घनत्व (प्रति वर्ग कि.मि.)
		औसत संख्या	न्यूनतम-अधिकतम संख्या	
१	चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज, मध्यवर्ती क्षेत्र तथा आसपासका वन क्षेत्र	१२०	९८-१३९	७३.६३
२	पर्सा वन्यजन्तु आरक्ष, मध्यवर्ती क्षेत्र तथा आसपासका वन क्षेत्र	७	४-१३	२५.३३
३	बाँके राष्ट्रिय निकुञ्ज, मध्यवर्ती क्षेत्र तथा आसपासका वन क्षेत्र	४	३-७	१०.२७
४	बर्दिया राष्ट्रिय निकुञ्ज, मध्यवर्ती क्षेत्र तथा आसपासका वन क्षेत्र	५०	४५-५५	९२.६०
५	शुक्लाफाँटा वन्यजन्तु आरक्ष, मध्यवर्ती क्षेत्र तथा आसपासका वन क्षेत्र	१७	१३-२१	७८.६२
	जम्मा	१९८	१६३-२३५	

यस पटकको बाघ सर्वेक्षणको लागि नेपाल सरकार, निकुञ्ज, आरक्ष र जिल्ला वन कार्यालयका कर्मचारीहरू, राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोषका प्राविधिकहरू, डब्लु डब्लु एफ नेपालका कर्मचारीहरू, संरक्षित क्षेत्रमा खटिएका नेपाली सेना, मध्यवर्ती क्षेत्र तथा सामुदायिक वनका उपभोक्ताहरू, प्रकृति पथप्रदर्शकहरू, आई.टी.एन.सी. र विश्वविद्यालयका विद्यार्थीहरू गरी २६८ जनाले जम्मा १७६२८ श्रमदिन खर्चेका थिए । यस कार्यका लागि क्यामेरा लगायतका उपकरण खरिदसमेत गरी करीव ३ करोड ५० लाख रुपैया खर्च भएको थियो ।

उपरोक्त कार्य सञ्चालन गर्न केन्द्रिय स्तरमा सल्लाहकार समिति र विज्ञहरू संलग्न प्राविधिक समिति गठन गरिएको थियो । यसै गरी फिल्डस्तरमा सम्बन्धित संरक्षित क्षेत्रका प्रमुख संरक्षण अधिकृतको संयोजकत्वमा कार्यान्वयन समिति गठन गरी कार्य सम्पन्न गरिएको थियो । यस कार्यको लागि राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष, WWF Nepal / USAID Hariyo Ban Program बाट आर्थिक सहयोग प्राप्त भएको थियो ।

यस कार्यमा सहयोग पुऱ्याउने सम्पूर्ण संघसंस्था तथा व्यक्तित्व हरुलाई धन्यवाद ज्ञापन गर्दछौं र आगामी दिनहरूमा बाघ संरक्षणका लागि सहयोगको अपेक्षा गर्दछौं ।

मेघ बहादुर पाण्डे
महानिर्देशक
राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण विभाग
मिति : २०७०/११/४

विश्वनाथ ओली
महानिर्देशक
वन विभाग
मिति : २०७०/११/४